

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**GÜNÜMÜZ İSLAM BANKACILIĞINDA MURÂBAHAYA DAYALI
YENİ UYGULAMALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Zakaria KHALİL

BURSA – 2020

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**GÜNÜMÜZ İSLAM BANKACILIĞINDA MURÂBAHAYA DAYALI
YENİ UYGULAMALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Zakaria KHALİL

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih KUMAŞ

BURSA – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim, İslam Hukuku Bilim Dalı'nda 701423080 numaralı **Zakaria KHALIL**'in hazırladığı “**GÜNÜMÜZ İSLAM BANKACILIĞINDA MURÂBAHAYA DAYALI YENİ UYGULAMALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**” konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, .03./.02./ 2020. günü 11:00 – 13:00.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....**başarılı**..... (başarılı/başarısız) olduğuna .....**oybirliği**..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav

Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih KUMAŞ
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

Üye

Prof. Dr. Ali KAYA

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Münir Yaşar KAYA

AFYON KOCATEPE

ÜNİVERSİTESİ

Üye

03./.02./ 2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 03/02/2020

Tez Başlığı / GÜNÜMÜZ İSLAM BANKACILIĞINDA MURÂBAHAYA DAYALI YENİ UYGULAMALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 90 sayfalık kısmına ilişkin, 30/12/2019 tarihinde şahsım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 19'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
03/02/2020

Adı Soyadı:	Zakaria KHALIL
Öğrenci No:	701423080
Anabilim Dalı:	Temel İslâm Bilimleri
Programı:	İslam Hukuku
Statüsü:	Yüksek Lisans

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih KUMAŞ

Tarih: 03/ 02 /2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**GÜNÜMÜZ İSLAM BANKACILIĞINDA MURÂBAHAYA DAYALI YENİ UYGULAMALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

03/02/2020

Adı Soyadı : Zakaria KHALİL

Öğrenci No : 701423080

Anabilim Dalı: Temel İslâm Bilimleri

Programı : İslam Hukuku

Statüsü : ☒ Y. Lisans ☐ Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Zakaria KHALİL

Üniversite : Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İslam Hukuku

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans

Sayfa Sayısı : xiv+75

Mezuniyet Tarihi : .../.../2020

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih KUMAŞ

GÜNÜMÜZ İSLAM BANKACILIĞINDA MURÂBAHAYA DAYALI YENİ UYGULAMALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada, günümüzde birçok ülkede faaliyet gösteren İslamî bankalardaki murâbaha uygulamalarının fikhî açıdan tahlil ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Tezde, klasik fikhî anlayış yanında, bu amaçla kurulmuş modern uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan şer'î standartlar esas alınmıştır. Çalışmanın giriş kısmında konuyla alakalı gerekli tanımlamalara yer verilmiş ve daha anlaşılır hale getirilmek için bazı örnekler üzerinde durulmuştur. Ayrıca *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kurumu* (AAOIFI) gibi finans kurumlarının standartlarını belirleyen bazı kuruluşlara değinilmiş ve bu kuruluşlar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde İslamî bankaların bazı murâbaha uygulamaları tanımlanmış ve detaylı bir şekilde analizleri yapılmıştır. İkinci bölümde ise analizi yapılan uygulamaların birinci bölümde fıkıh kurallarına göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Bankaların murâbaha uygulamaları yine bu kurallar çerçevesinde birbirleriyle karşılaştırılıp genel bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Fıkıh, İslâm İktisadı, İslamî Banka, Murâbaha, Faizsiz Finans.

ABSTRACT

Name and Surname : Zakaria KHALİL
University : Uludağ University
Institution : Social Science
Institution Field : Basic Islamic Siences
Branch : Islamic Law
DegreeAwarded : Master
Page Number : xiv+75
DegreeDate : .../12/2019
Supervisor : Dr. Mehmet Salih KUMAŞ

The title of this study is The Evaluation of Murâbaha Practices in Islamic Banks in Terms of Jurisprudence ile consists of four chapters with an introduction. The introductory part consists of the purpose, importance, sources and methods of the research.

In this study, the it consists of analysis and evaluation of murâbaha applications in Islamic banks were compared with published Sharia Standards such as the Rules Complied with in the Fiqh Evaluation Process, the Accounting and Auditing Institution of Interest-Free Financial Institutions (AAOIFI), and especially the murâbaha applications were compared. In the first chapter, the researcher gave the necessary definitions related to the subject and presented these definitions in a more understandable way with the examples. In the second part, he talked about the Fiqh rules required to compare murâbaha practices and mentioned the related organizations. And it includes information about these organizations. In the third chapter, he described some murâbaha applications of Islamic banks and analyzed them in detail. In the fourth and last chapter, the applications of the analysis are evaluated according to the Fiqh rules which are investigated in the second chapter. And these applications again compared with each other within the framework of these rules and reached the conclusion.

Key words:

Fiqh, Islamic Economics, Murâbaha, Islamic Banking, Economics

ÖNSÖZ

Şüphesiz ekonomi, genel olarak toplumların ilgi duydukları ve hayatlarında önemli yeri olan bir olgudur. Bu nedenle de finansal işlemlerin statüsü ve kuralları İslam hukuku kitaplarında geniş bir şekilde yer almıştır. Ayrıca toplumların ekonomiye yönelik teorileri ve bu teorilerin gerçekliğe yakınlığı toplumun siyasi ve toplumsal boyutunu da derinden etkilemektedir. Bu gerçekten hareketle İslam hukukunun çağdaş gelişimlere ayak uyduramaması, özünde kayıp ve gerileme olduğu gibi gelişime ve modernliğe ayak uydurma bahanesi ile İslam hukukunun herhangi bir ilkesinden vazgeçmek de gerilemek ve kaybetmektir. Doğruyu bulmak ve kurtuluşa ermek ancak İslam hukuku ilkeleri ekseninde muteber mezhep imamlarının ortaya koyduğu eserler gölgesinde sistemleştirilmiş kuralların uygulanması ile mümkün olur.

İstenen düzeyde olmasa da İslamî bankacılığın her geçen gün geliştiği ve yaygınlaştığı görülmektedir. Bu olumlu duruma rağmen bu tür bankaların kalite ve içerikte de istenen düzeyde olmasına yönelik çabanın sağlanması gerektiğini belirtmek gerekir. Bu konuda yapılabilecek en önemli çaba, İslamî bankaların faaliyet gösterdiği tüm bankacılık alanlarında fıkha uygun hale getirmek ve parasal uygulamaların İslam hukukuna uyumundan emin olmak gelmektedir. Bu bankaların teorik plandaki söylemlerinin uygulamaya da yansması için ciddi bir çalışma gerekmektedir. Özellikle teori ile uygulamayı karşılaştırmalı olarak ele alan akademik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Küreselleşen dünya ekonomisinde, İslami şartlara uygun ve Müslümanların iktisadî ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir yöntem arayış içerisinde olmaları böyle bir çalışmayı seçmemizde etkili olmuştur. Amacımız bu yeni yönteme dayalı alışveriş yöntemlerinin Müslümanlar tarafından bilinmesine ve tanınmasına katkı sunmaktır.

İslam dünyasında faizin yasak oluşu sermayenin bankaya giriş çıkışını zorlaştırmaktadır. Özellikle dindar insanlar bankalara biraz ihtiyatlı yaklaşmaktadırlar. Bankalar insanların bu yaklaşımını bildiği için onlarında dikkat ettikleri hususları ve endişeleri ortadan kaldırmak için bir takım yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemler

bizim açımızdan da önemlidir, O nedenle bu yöntemlerin tanınması ve konunun dindarlar tarafından da yakından bilinmesi için bu konu tercih edilmiştir.

Çalışmada İslamî bankalardaki en yaygın finansman yöntemi olan murâbaha ve ona dayalı işlemler üzerinde durulacaktır. Hocalarımızla yaptığımız görüşmeler neticesinde tez konumuzu “Günümüz İslam Bankacılığında Murâbahaya Dayalı Yeni Uygulamaların Fıkîhî Açidan Değerlendirilmesi” şeklinde belirledik.

Gerek klasik gerekse de modern İslam hukukçuları murâbahaya dayalı iktisadi işlemlerin icrası sürecinde uyulması gerekli olan bir dizi kurallar disipline etmişlerdir. Aksi takdirde murâbaha satışı geleneksel bankaların uygulamalarında olduğu gibi işlemin faiz getirisi olan kredi kapsamına girmesine neden olur. Bu da İslamî bankalar ile geleneksel bankalar arasında işlem açısından fark kalmamasına ve İslamî bankalara yönelik töhmete uygun bir zemine sebep olmaktadır.

Öte yandan, İslamî bankalardaki Fetva Kurulları ve Şeriat Denetleme Kurumları, satın alma sözü, satış sözleşmesi veya vekâlet sözleşmesi gibi bir takım uygulama ve sözleşmeler geliştirmişlerdir. Ancak bazen bankaların geliştirdiği bu uygulamalar teoride doğru olsa da uygulama sürecinde hatalara yol açabilmektedir.

Nitekim Bazı İslamî bankalardaki satın alma emri uygulaması nedeniyle murâbaha satışı uygulama sürecinde gelir getiren krediye dönüşerek İslam hukuku açısından bir dizi hatalara dönüşmektedir. Bunun bir takım nedenleri vardır. Banka personelinin murâbaha işlemindeki İslamî kurallar hakkındaki bilgisizlikleri, ilgisizlikleri veya süreci denetleyen şer’i bir komisyonun olmaması, bu nedenlerden bazıları olarak görülebilir.

Bu nedenle çalışmamızda İslamî bankalardaki çağdaş uygulamaları mevcut mekanizmalar aracılığıyla değerlendirme imkanı verecek kriterler ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca bankaların satın alma emri, geleneksel murâbaha, değişken oranla murâbaha, uluslararası emtialarda murâbaha, kredi kartı aracılığıyla murâbaha gibi sık olarak uygulanan örnekler üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda biri Türkiye’de (Türkiye Finans Bankası) diğeri Suudi Arabistan’da, (al-Rajhi Bankası) faaliyet gösteren iki bankanın kredi kartı uygulaması

zerinden gerçekleştirilen murâbaha işlemi açısından karşılaştırılmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz. Bu karşılaştırma neticesinde elde edilen veriler sonuç kısmında verilmiştir. Ayrıca çalışmada klasik dönem İslam hukukçularının Kur'an ve Sünnet ilkeleri ışığında sistemleştirdiği kurallar ve İslam dünyasındaki uzman finansçıların içtihad ve analizleri perspektifinde modern dönem İslami bankacılığının uygulamalarının yanı sıra modern dönem finansal uygulamalarda murâbaha olgusu ve İslam hukukunda öngörülen ilkelere aykırı uygulamalar değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda yöntem olarak tahlil ve analiz metodu kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu yöntemin fıkıh açısından karşılaştırmaya daha uygun olduğu gibi konunun ruhuna ve doğasına daha elverişli olduğu görülmüştür.

Çalışmamız boyunca çok değerli bilgilerini benden esirgemeyen ve elinden geldiğinin fazlasıyla yardımcı olan çok kıymetli danışman hocam Dr. Mehmet Salih KUMAş'a, çalışmamız esnasında dualarını esirgemeyen anneme, babama, kayınvalideme ve değerli eşime teşekkürlerimi sunuyorum.

Zakaria Khalil
Bursa

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER	xiii
TABLolar	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	1
2. ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ TEMEL KONULAR	2
2.1. Modern Bankacılık Uygulamaları.....	5
2.2. Bankacılıkta Fıkhî Değerlendirmenin Mahiyeti.....	5
2.3. Modern Uygulamaların Değerlendirilmesinde Esas Alınan İlkeler.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK MURÂBAHA VE İSLAMÎ BANKACILIKTA UYGULANAN MURÂBAHA YÖNTEMLERİ

1. MURÂBAHANIN TANIMI VE ŞARTLARI.....	13
1.1. Klasik Literatürde Murâbaha	13
1.2. Klasik Murâbahanın Şartları	14
1.3. Murâbaha ile Vadeli Satışın Ortak Yanları.....	17

1.4. Vade Farkının Tanımı	18
1.5. Tüketici Kredisi ile Vadeli Satışın Farkları	18
1.6. İslamî Bankalarda Murâbaha Çeşitleri.....	26
2. MODERN MURÂBAHA UYGULAMALARI	26
2.1. Değişken Kâr Oranlı Murâbaha Sistemi	28
2.1.1. Tanıtımı	28
2.1.2. Değişken kâr oranlı murâbahanın fıkhi açıdan değerlendirilmesi	29
2.1.3. Değişken Kâr Oranlı Murâbaha Hakkında Günümüz Alimlerinin Yaklaşımları	30
2.2. Uluslararası Ürünlerde Murâbaha Sistemi	31
2.2.1. Uluslararası Emtialardaki Murâbaha İşlemlerinin Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi	33
2.2.2. Görülmeden Yapılan Satışların Değerlendirilmesi	34
2.2.3. Alım Satımda Vekalet Verme Meselesinin Fıkhi Değerlendirilmesi ..	35
2.2.4. Sözleşmenin Bir Tarafında Vekilin Olmasının Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi	36
2.2.5. Sözleşmede Satıcıların Adlarının Geçmeme Meselesinin Değerlendirilmesi	37
2.2.6. Satıcının Ürün Sahibi Olması, Alıcının Para Sahibi Olması Meselesi	38
2.2.7. Kabz ve Teslim	39
2.2.8. Ürün Türüyle İlgili Şartlar:	41
2.3. Kredi Kartıyla Murâbaha Uygulaması	42
2.3.1. Kredi Kartının Tanımı ve Özellikleri	42
2.3.2. Banka Kartının Tanımı ve Özellikleri	44
2.3.3. Kredilendirilemeyen Kredi Kartının Tanımı ve Özellikleri	44
2.3.4. Ödeme Kartlarındaki (Charge Card) Uygulamaların Hukuki Konumu	45

2.3.5. Banka Kartlarının İslam Hukuku Açısından Konumları.....	46
2.3.6. Murâbaha ve Kredi Sisteminin Mukayesesi	47

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTIYLA MURÂBAHA UYGULAMALARI AÇISINDAN AL- RAJHI KART-FİNANSÖR KART’IN KARŞILAŞTIRILMASI

1. MUKAYESE EDİLECEK MURÂBAHA KARTLARININ TANITIMI	50
1.1. Türkiye Finans Bankası Finansör Kartının Tanımı.....	50
1.2. al-Rajhi Bankasının Murâbaha Kartının Özellikleri	51
1.3. Kartın Ürün Analizi	51
2. BANKA KARTLARININ FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	53
2.1. Nakit Para Yatırma ve Çekme İşlemleri	53
2.2. İşlem Yapımı Aşamasında Vekaletname	54
2.3. Bankanın Ürünü Gerçekte Temellük Etmesi Meselesi	56
2.4. Kabz (teslim alma) ve Güvence	57
2.5. Menfaatlerin Fıkhî Açidan Değerlendirilmesi	60
3. KREDİ KARTIYLA YAPILAN MURÂBAHA İLE İLGİLİ BAZI YANLIŞ UYGULAMALAR VE DÜZELTİLMESİNE YÖNELİK BAZI ÖNERİLER:	62
4. KULLANIŞ BİÇİMİNE GÖRE KREDİ KARTI İLE MURÂBAHA KARTININ KARŞILAŞTIRILMASI	63
SONUÇ	66
KAYNAKLAR	68

ŞEKİLLER

Şekil 1: Murâbahaya Dayalı Finansman aşamaları

Şekil 2: İslami Bankacılıkta murâbaha uygulaması (Vekâlet Kullanarak)

TABLolar

Tablo 1: Özellik ve işlemleri açısından iki kartın karşılaştırılması

KISALTMALAR

A.e. : Aynı eser

A.g.e. : Adı Geçen Eser

A.g.m : Adı Geçen Makale

A.s. : Aleyhisselam

A.yer : Aynı yer

b. : bin, İbn

B. : Baskı

Bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

İSAM : İslam Araştırmaları Merkezi

md. : Madde

s. : Sayfa

S. : Sayı

v. : Vefatı

vb. : Ve benzeri

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren İslamî düşüncenin zayıflaması ve Batı dünyasının etkisinin yayılmaya başlamasıyla, İslam iktisad anlayışı da dahil olmak üzere İslam'a dayalı birçok uygulama peyderpey silinmeye başlamıştır. Daha sonraları din işlerini dünya işlerinden ayırma çağrılıyla birlikte din, sosyal hayattan ve yönetim mekanizmalarından soyutlanarak sadece bireyin mescitlerde yaşayabileceği bir anlayışa dönüştürülmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde dini ekonomik teorilerin yerine, egemen olan “komünist” ve “kapitalist veya liberal” ekonomik teoriler egemen olmaya başlamıştır.

Sosyalizmin geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde inandırıcılığını kaybetmesiyle birlikte Müslüman toplumlar da dahil tüm dünya milletleri, bencil ve zengin bir azınlığa hizmet eden beşeri sistemlere bağımlı kalmışlardır. Bu durumun ortaya çıkmasında mevcut dünya düzeninde tam anlamıyla bağımsız ve İslamî kurallarla yönetilen bir siyasal gücün olmamasının etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu şartlar altında ilim adamlarının günümüz şartlarını ve hızla değişen hayat koşullarını göz önünde bulundurarak İslam'ın belirlediği usûl ve maksadlara bağlı kalarak İslamî bir ekonomik sistemi yeniden ihya etmek için çok daha fazla gayret gerekmektedir. Gelişmiş ve daha kompleks hale gelmiş olsa da modern iktisadi ilişkilerin ve finans sektörünün İslamî kurallara göre yeniden yapılandırılması mümkündür. Zira her Müslüman birey, İslam'ın her zaman ve toplum için hakkaniyetli ve sürdürülebilir yeni bir paradigma ortaya koyacağına inanmaktadır. Ancak günümüz koşullarında uygulanabilir kapsamlı bir İslamî ekonomi modelinin geliştirilmesinin de kolay olmayacağı da açıktır. Bu nedenle arzu edilen sonuçlara ulaşmak için planlı ve çok yönlü çalışmalar yapılması gerekir.

Günümüz ekonomik sistemin en büyük problemi, çeşitli biçimleriyle bankalar ve gittikçe genişleyen faaliyet alanlarıdır. İslamî denilen bankalar dahil tüm bankalar, az veya çok miktarda faizle ilişkili uygulamalar içindedir. Çünkü mevcut hakim ekonomik sistem, tüm kurumları buna zorlamaktadır.

Tüm bu gerçeklere rağmen günümüzde küresel ekonomiye hakim olan sistemin liberal sistem olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, Müslüman ülkelerde faizsiz bir anlayışla faaliyet göstermeye çalışan kurumların, yapısal veya yasal değişiklikler için siyasal mekanizmadan taleplerde bulunması ve uygulamadaki yanlışları tespit edip düzeltmeye yönelik ciddi ve hızlı çalışmalar yürütülmesini gerektirmektedir. Bu şekilde, faizsiz bankacılık sisteminin, hakim kapitalist sistemden olabildiğince bağımsızlaşması ve İslamileşmesi mümkün olabilecektir.

Bu araştırma, İslamî bankalardaki murâbahaya dayalı bazı finansal uygulamalarda yaygın olarak görülen hatalara odaklanmayı ve yeni finansal enstrümanların sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacak yöntem arayışlarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2. ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ TEMEL KONULAR

Banka, İtalyanca “banco” kelimesinden Türkçeye geçmiş olup sözlükte masa, sedir, vezne, sıra, tezgâh gibi anlamlara gelmektedir.¹ Ortaçağ’da İtalya’da madeni paraların kütlelerini tartan, ayarlarına bakan, yıpranmış ve eskimiş paraları yenileriyle değiştiren, para bozdurma ve emanet para kabul etme gibi işlerle uğraşan kişiler vardı. Bu tarz işlerin yapıldığı masaya “banco”, bu işlerle uğraşanlara “banchiero” (banker), bu tür yapılan işlere de “banca” denilirdi.² Günümüzdeki banka; sermaye, para ve kredi ile ilgili her türlü işlemi yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini giderme faaliyetlerinde bulunan malî aracı kurumlardır. Ancak günümüzdeki bankacılık sisteminde hakim uygulama faize dayalı olup biriken mevduatlar, kredi sistemi ile değerlendirilmektedir. Tasarrufların faizli kredi ilişkisi çerçevesinde toplanıp değerlendirildiği bu sisteme “kredi sistemi” denilmektedir. Ancak günümüzde sayıları gittikçe artan ve ortaklık ilişkisi çerçevesinde fon toplayıp ticaret veya ortaklıklar yoluyla mevduatların değerlendirildiği bankalar ise “ortaklık sistemi”ne dayanmaktadır. Birinci sistemde yer

¹ Servet Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005, s. 25; İsmail Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, İstanbul, 1987, s.7; Ahmet Akhan, *Katılım Bankaları İle Mevduat Bankaları’nın Müşteri Odaklılıklarının Karşılaştırılması*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar: 2010, s. 11.

² Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, s. 25.

alan bankalar faiz ile çalışan klasik konvansiyonel bankalar³, ikinci sistemde yer alan bankalar da İslamî (faizsiz/katılım) bankalardır.⁴

İslamî bankacılık (Islamic Banking, البنك الإسلامي), faiz hassasiyetinden dolayı Faizsiz Bankacılık (Interest Free Banking, البنك غير الربوي) olarak da bilinmektedir. İslâm hukukuna göre faizsiz olarak kabul edilen işlemlerle fon toplayıp yine faizsiz işlemlerle kazanç sağlayan bankacılıktır. İslâm hukukunda ticârî yollarla fon toplamak ve ticaretten para kazanmak uygun olduğu için faizsiz bankacılık uygulamalarında gelir elde etmek amaçlı işlemler faizsiz ticârî çerçevenin dışına çıkamaz.⁵

İslamî bankalar, parasal işlemlerle ürün ve hizmet hareketlerinin birbiriyle ilişkilendirildiği, her para hareketinin bir ürün veya hizmete denk geldiği; gelirin kâr ve zarar ortaklığı esasına göre bölüşüldüğü, fonlarını ekipman veya emtia temini, kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla yapan kurumlardır. Bu kurumlar, faiz hassasiyeti olan Müslümanların ihtiyaç ve taleplerini karşılama amacıyla kurulup gelişmiş olup, işlemlerinde İslamî esasları benimsemişlerdir.⁶

İslamî bankacılıkta, başta murâbaha olmak üzere, mudârabe, müşâreke, icâre (leasing), sukûk gibi finansal araçları kullanılır. Bu kurumlar kişiye doğrudan para vermek yerine, talep ettiği malı bankaya bildirir, banka bu malı alarak kendi kârını da ekleyerek müşteriye satar.⁷ İslamî bankaların vadeli satış işlemini geleneksel bankaların faizli kredi işlemine benzetmek doğru olmaz. Katılım bankaları fiilen bir mal veya hizmet ticaretinin gerçekleşmesini sağlar ve bu işlemde tam bir tüccar gibi davranırken, kredi işleminde banka sadece ödünç veren durumundadır. Verilen kredinin ticari hayata döndürüleceğinin garantisi yoktur. Döndürülse bile, bunu yapan banka değil kredi alan kişi (girişimci)'dir. Ancak alınan kredinin bir işte kullanımından oluşacak bir değer artışı banka adına değil, borçlu adına sayılır. Bu kredi işleminin girişimciye herhangi bir değer artışına vesile olup olmadığı, olduyse ne kadar olduğu bankayı ilgilendirmez. Hatta yatırım, başarısızlıkla sonuçlansa bile girişimci, önceden

³ Mohammad Umar Chapra, Konvansiyonel ve İslami ekonomi hakkında geniş bilgi için bkz.: *What Is Islamic Economics, Islamic Development Bank–Islamic Research and Training Institute*, Jeddah (Kingdom of Saudi Arabia), 2001, s. 35.

⁴ Bayındır, *a.g.e.* s. 26

⁵ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *Faizsiz Finans Sözlüğü*, 2018, s.13.

⁶ İsmail Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Tercihinde Etkili Olan Faktörler* (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2013, s. 4.

⁷ İsmail Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB, 2011. s. 20.

belirlenen faiz oranını her halükârda ödenmek zorundadır. Bütün bunlar geleneksel bankanın işlemini “faiz” kategorisine koyarken, İslamî bankaların işlemleri “ticaret” kategorisi içinde değerlendirilmelidir. Kur’an ise, faizin haram, ticaretin helal kılındığını ifade eder. Katılım bankalarının vadeli mal satışı ile geleneksel bankaların faizli ödünç işlemlerini aynı kategoride değerlendirmek faizle ticareti aynı saymak demektir ki, Kur’anî bakış bunu şiddetle reddeder.⁸

İslamî bankaların prosedürleri, fon toplama, yatırım ve finans işlemleri geleneksel bankalardan farklıdır. Geleneksek bankalar özü itibarıyla faize dayanır; katılım bankaları ise yaptığı faaliyetleri faizsiz yapar. Katılım bankalarının kuruluş felsefesinin İslamî prensiplere bağlı olduğu söylenir.⁹ Bu kurumlar parayı bir maden parçası olarak değil, bir mübadele aracı olarak kabul ederler. Katılım banklar faiz yerine kâr ortaklığını temel alan, atıl durumda olan sermayeyi ekonomiye kazandırarak ekonomik ve sosyal gelişmeyi amaç edinen kurumlardır.¹⁰ Katılım bankaları, dini hassasiyetlerinden dolayı Müslüman halkın ellerindeki küçük veya büyük sermayelerin, ekonomiye aktarılması, ekonomik kalkınma açısından önemli olduğu için bu bankalar topladıkları paraları ekonomiye kazandırma görevini üstlenmiştir.¹¹

Katılım bankacılığı, dünya genelinde özellikle İslam ülkelerinde İslamî bankacılık olarak bilinir.¹² Bu kurumlar İslam dininin faiz yasağını göz önünde bulundurarak işlemlerini yürütmeye çalışmaktadır.¹³ Teori ile pratik arasındaki farklılıklarından dolayı eleştiri almakla birlikte İslam ekonomisinde yer edinen murâbaha, mudaraba, müşareke (ortaklık) ve icare (kiralama) gibi yöntemleri uygulamaktadır.¹⁴ Bunlarla birlikte geleneksel bankaların uygulamış oldukları yöntemlerden teminat mektubu,

---

⁸ Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, s. 21.

⁹ Özsoy, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁰ Özsoy, *a.g.e.*, s. 21.

¹¹ Mesut Doğan, “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2013, s. 176.

¹² M. Kabir Hassan, İslami banka hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Islamic Finance in France: Current State, Challenges and Opportunities, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi, 1, 2015. – Mervyn K. Lewis, *Handbook of Islamic Banking*, Edward Elgar Publishing Limited, Northampton Massachusetts USA, 2007.

¹³ Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, s. 23.

¹⁴ Angela Di Maria, “Islamic Finance – Principles And Characteristics”, Filippo Di Mauro - Pierluigi Caristi - Stéphane Couderc - Angela Di Maria - Lauren Ho – Baljeet Kaur Grewal – Sergio Masciantonio - Steven Ongena - Sajjad Zaher, *Islamic Finance In Europe*, European Central Bank - Occasional Paper Series, 146, Frankfurt, 2013, s. 16.

akreditif, banka kartı, banka havalesi ve kıymetli evrak kabulü gibi bazı benzer yöntemleri de kullanmaktadır.

2.1. Modern Bankacılık Uygulamaları

Tezimizin başlığında geçen “yeni uygulamalar” kavramı ise üzerinde durulması gereken bir başka kavramdır. İslam Bankacılığında sık sık kullanılan bu kavram hakkında Muhammed Osman Şupir şunları söylemektedir: “Vahyin indiği döneminde bulunmayan modern, ya da bir takım değişiklikler sonucunda hükmü değişen finansal sözleşmelerdir.¹⁵ Bu ifadelerle göre “yeni uygulamalar” ile naslarda veya klasik fıkıh literatüründe geçmeyen veya kısmen bulunup günümüz ekonomi sistemi içinde gelişen/değişen uygulama ve sözleşmeler ifade edilmektedir.

2.2. Bankacılıkta Fıkıhî Değerlendirmenin Mahiyeti

Sözlükte birkaç anlama gelen “değerlendirme” kavramı, çalışmamız bağlamında “Bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemek” şeklindeki anlamı esas alınmıştır.¹⁶ “Fıkıhî değerlendirme” ise bir şeyin veya işlemin, İslam hukukuna göre mahiyet ve hükmünü belirlemek anlamına gelmektedir. Buna göre tezimizin odak noktası, İslamî bankalarda ortaya çıkan modern finansal işlemlerle ilgili sözleşmelerin fıkıhî açıdan mahiyet ve hükmünü ortaya koymak ve uygulamaların bu sözleşmelere uyumluluğunu tespit olmaktadır.

Bu araştırma birden fazla İslamî bankanın finansal ürünü arasında karşılaştırma çalışmasını içermektedir. Bu şekilde günümüz İslam bankacılığındaki farklı uygulamaların hem fıkıhî değerlendirilmesi yapılmış hem de birbirleri ile mukayesesi sağlanmış olacaktır. Bu mukayese sürecinde günümüzde sayıları giderek artan ulusal-uluslararası İslamî değerlendirme kuruluşlarının prensipleri de ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Şüphesiz her İslamî banka, bulunduğu ülkenin siyasal/yasal yapısı, sosyal ve kültürel şartlarından etkilenecektir. Aynı finansal ürünün bu farklılığa bağlı olarak bir bankada çok, diğerinde az kabul görmesi veya kısmi değişiklikler göstermesi

¹⁵ Muhammed Şupir, *Çağdaş Finansal işlemler*, Şam, Daru'l-kalem, 2014, s. 12.

¹⁶

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c4d6ffb0f5550.79504166 , 08.12. 2018.

mümkündür. Hem bu değişiklikler hem de diğer finansal ürünlerle birleşmesi yapılan işlemin mahiyet ve hükmünün tespitini daha da zorlaştırmaktadır. Bundan dolayı bu yeni uygulamaların düzenli ve sistematik bir şekilde şer'î denetime tabi tutulmaları önem arz etmektedir. Özellikle birleşik uygulamaların doğru bir şekilde analizinin yapılarak işlemin genel hükmü yerine bileşen unsurlarının ayrı ayrı değerlendirilmesi, İslamî bankacılığın sağlıklı bir şekilde gelişimi için zorunludur.

2.3. Modern Uygulamaların Değerlendirilmesinde Esas Alınan İlkeler

Günümüzde finansal işlemler zamanın değişmesi ile birçok yeniliklerin ortaya çıktığı, aynı zamanda yöntemleri ile ilgili sistematik değişimlere maruz kalan bir alandır. Örneğin paranın icadı, çıkması ve kullanım şekilleri, daha sonra bankaların açılması ve çeşitli koşul ve çevrelere uygun mali sözleşmelerin sunulması gibi yenilikler din uzmanlarını konuyla ilgili gerekli dini araştırmalar yapmaya itmiştir. Bu yeniliklerin dini kriterlerle uyumlu olması hedefiyle fıkıh uzmanları mezheplerin görüşleri çerçevesinde kitap ve sünnetteki fikhî delillere dayanmışlardır. Dini metinler sabit, açık ve nettir. Ancak olayların dini açısından değerlendirmeleri zaman ve mekâna göre değişiklik arz edebilir. Dolayısıyla fıkıh uzmanının görevi yeni çıkan uygulamaları dinin kurallarının açısından değerlendirmek ve bu bakış açısıyla olayla ilgili hükmü vermektir. Örneğin: Bir malı bir başkasına emanet olarak veren kişinin o malı geri aldığı zaman kusurlu olması durumunda fikhî kural geçerlidir: bu konudaki fikhî kural da şu şekildedir: Vedia akdinde vedianın güvencesi taaddi ve taksilledir. Bu hüküm tartışılmaz. Ancak örfe baktığımızda taaddi ve taksilden kasıt korumaktır. Korumanın şekli yeri ve zamanı değişebilir.

Şer'i sarîh metni bulunmayan yeniliklerle ilgili din uzmanlarının içtihat ve kıyas sonucundaki yorumları çoktur. Dolayısıyla kıyas ve içtihatla olaylar takip edilmediği müddetçe dini hükümler geçerliliğini yitirir.

İbn-i Sem'ani "Zaruret kıyas ister. Ancak olayların dini açısından değerlendirmeleri zaman ve mekâna göre değişiklik arz edebilir. Her olayda Allah'ın helal veya haram bir hükmü olmalıdır.¹⁷ Metinler olaylara yetmediği ve hükümleri öğrenmekle mükellef olduğumuz durumda hükmü bilmenin tek yolu kıyastır. Çünkü

kıyastan vazgeçildiği durumda olaylar hükümsüz kalacaktır. Bunun üzerine zaruret kıyası kullanmaya itmektedir demek doğru olur¹⁸.” Bu hususta kabul görmüş bazı fıkıh ilkelerini şöyle özetlemek mümkündür:

“Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz.”¹⁹

“Ukûd’da itibar, makaasîd ve maânîyedir, elfâz ve mebanîye değildir.”²⁰

“Beynet-tüccar mâruf olan şey, aralarında meşrut gibidir.”²¹

“İctihad ile diğer ictihad nakz olunmaz.”²²

Modern uygulamaları fikhî değerlendirme yaparken günümüzdeki kuruluşlar ve güncel araştırmalar aşağıdaki konular çerçevesinde incelenebilir.

-İslam ülkelerindeki yerel ve uluslararası dini ve mali komisyonların kararları. İslamî bankalarda inceleme ve teftiş komisyonlarının kararlar:

Bu kararlar, uygulamalı katılım bankalarının çalışmalarının en önemli denetim mekanizmalarıdır. Dini denetim kuruluşları İslamî bankalarının İslam hukukuna aykırı davranmasını engelleyen en önemli araçlardır. Bu alanda dini çözümler sunarak bankaların İslamî kimliklerini muhafaza etmektedir.

- Günümüz banka uygulamaları hakkında bu alandaki uzmanların sundukları araştırma ve tezler.

-Çeşitli kuruluş ve fetva merkezlerinden yayınlanan İslamî bankalarla ilgili dini fetvalar. Bununla birlikte bu alanda faaliyet gösteren dini merkezler. Yine bu alanda araştırmalar sunan bilimsel dergiler.

- Yargı ile ilgili terimler açıklamak için yargı ve bilimler sözlüklerini hazırlama ve yargı çalışmasını yürütmek için kolaylık sağlama:

Adli çalışmalarla ilgili hakemli bir bilimsel dergi yayınlamak ve Akademi'nin en önemli araştırmaların, tartışmalarını ve kararlarını düzenlemek ve bunları birkaç dile çevirmek.

¹⁸ Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed es-Sem'ani, *Kavâtu'l-edille fi'l-usûl*, nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1997, c. 2/s. 84.

¹⁹ Mecelle md, 39.

²⁰ Mecelle md, 3.

²¹ Mecelle md, 44.

²² Mecelle md, 16.

- Akademi ve İslam dünyasındaki benzer bilimsel kurumlar ve merkezler arasındaki işbirliği kurmak

- İslamî bankalar hakkında bilimsel seminerler düzenlemek ve uzmanları bir araya getirmek

-Akademinin kararlarını, tavsiyelerini ve araştırmalarını İnternet’te, uydu kanallarında ve gazeteler de tüm yollarla yayınlamak.

- İslamî Finans Kuruluşları Muhasebe Ve Denetleme Kurumu (AAOIFI):

Daha önce Faizsiz Bankalar ve Finans Kurumları İçin Finansal Muhasebe Kurumu adıyla bilinen AAOIFI, bazı faizsiz finans kurumları tarafından imzalanan kuruluş sözleşmesi uyarınca 1 Sefer 1410/26 Şubat 1990 yılında Cezayir’de kuruldu. AAOIFI 11 Ramazan 1411/27 Mart 1991 yılında herhangi bir kâr amacı gütmeyen bağımsız tüzel kişiliğe sahip uluslararası bir kurum olarak Bahreyn’de tescil edildi. AAOIFI’nin amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür:²³

İslamî finans kurumlarının faaliyetleri ile ilgili muhasebe, denetim ve bankacılık alanlarının geliştirilmesi.

İslamî finansal kurumların faaliyet ve uygulamalarıyla ilgili muhasebe, denetim fikirlerinin eğitim, seminer düzenlenmesi, süreli yayın yapılması, araştırma, rapor ve diğer yollarla dağıtılması.

İslamî finansal kurumlar için muhasebe ve denetim standartlarının hazırlanması ve yayınlanması ve İslamî finansal kuruluşlar tarafından kullanılan muhasebe uygulamalarının finansal tablolarının hazırlanmasında mutabakatı için yorumlanması

İslamî finansal kurumların faaliyetlerinin gelişimine, muhasebe ve denetim uygulamalarındaki düşünce ve uygulamalardaki gelişime ayak uydurmak için İslamî finansal kurumların muhasebe ve denetim standartlarını gözden geçirme ve değiştirme

İslamî finans kurumlarının bankacılık, yatırım ve sigorta uygulamalarıyla faaliyet verileri ve kılavuzları hazırlamak, yayınlamak, gözden geçirmek ve değiştirmek.

Kurum tarafından yayımlanan bankacılık, yatırım ve sigorta uygulamaları ile ilgili muhasebe ve denetim standartlarını, beyan ve kılavuzlarını, ilgili düzenleyici

---

²³ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın, 2012. s. 12.

makamların her biri, İslâmî finans kurumları ve İslâmî finans faaliyetlerinde ve muhasebe faaliyetlerinde bulunan diğer kişiler tarafından kullanmaya ve uygulamaya imkan sağlayan denetleme büroları kurmak.

- İslam Fıkıh Akademisi (Mecma‘u’l-Fıkhi’l-İslâmî):

Merkezi Cidde’de olan 25-28 Ocak 1981’de Suudi Arabistan’da bir araya gelen III. İslâm Ülkeleri Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’ndeki kararlar ile kurulmuştur. Amacı İslâm hukuku alanında yapılan çalışmalara ve projelere yardımcı olmak ve modern yaşamın getirdiği problemlere İslâm hukukuna uygun çözümler sunmaktır. Akademinin yönetmeliği 22-26 Ağustos 1982’de Niamey’de bir araya gelen XIII. İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı’nda kabul edilmiştir. 1983’te Mekke’de Kuruluş toplantısı yapılmıştır. Sonrasında İslâm Konferansı Teşkilâtı sekreterliği tarafından hazırlanan program ile çalışmalara başlanmıştır. 19-22 Kasım 1984’te Mekke’de gerçekleştirilen ilk oturumda kurumun statüsü ele alınarak uygulanması düşünülen projeler için bir icra planı oluşturulmuştur.

- İslâmî Bankalar ve Finans Kurumları Genel Birliği (CİBAFİ):

2001 yılında kurulan, İslam İşbirliği Teşkilatı’na (OIC) bağlı olan ve merkezi Bahreyn’de bulunan birliğin, Türkiye’den Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.’nin de aralarında bulunduğu toplam 120 üye kurumu vardır. Bu birliğin amacı seminer, forum ve konferanslar düzenleyip gerekli bilgileri toplayıp, bu bilgiler ışığında üye ülkelerdeki İslâmî finansal hizmetleri ve dolayısıyla sanayiye destekleyip korumaktır.²⁴

- İslâmî Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (IRTI):

1979 yılında kurulan ve Merkezi Cidde’de bulunan İslâmî Araştırma ve Eğitim Enstitüsü, İslam Kalkınma Bankası (IDB) bünyesinde faaliyetine devam etmektedir. Temel çalışma alanları; İslâmî finans ürünleri, zekat ve vakıf ürünleri, İslâmî bankacılık, sukuk ihracı ve şeriat standartlarıdır. 2020 yılına kadar, İslâmî finans alanında küresel bilgi merkezi olma hedefi vardır (IRTI, 2016).²⁵

- İslâmî Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB):

²⁴ CİBAFİ . <http://cibafi.org/About>. 05. 07. 2018.

²⁵ IRTI <http://www.irti.org/Arabic/Pages/default.aspx>.2018.

Ev sahipliğini Malezya'nın yaptığı bu kurul, resmi olarak 3 Kasım 2002 tarihinde kurulup, 10 Mart 2003 tarihinde faaliyete başlamıştır. İslamî çerçevede bankacılık, sermaye piyasaları ve sigorta şirketlerinin sağlamlığı, istikrarı, düzenlenmesi ve denetlenmesi gibi geniş bir faaliyet alanı belirlenen bu kurulun amacı, ihtiyatlı ve şeffaf İslamî finansal hizmetler sektörünün gelişmesini teşvik etmek olarak belirlenmiştir.

IFSB'ye Türkiye'den BDDK, SPK ve TCMB tam üye olup, Borsa İstanbul (BİST), Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans ve Ziraat Katılım Bankası A.Ş. gözlemci üye durumundadır. IFSB, Nisan 2016 yılı itibarıyla 189 üye, 66 düzenleyici ve denetleyici otorite, 8 uluslararası örgüt, 115 profesyonel firma ve 48 sanayi kuruluşunu kapsamaktadır (IFSB, 2016).²⁶

- İslam Kalkınma Bankası (IDB):

7 Aralık 1973 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC) tarafından kurulma kararı alınan ve Ekim 1975 tarihinde resmi olarak açılan bankanın 56 üyesi arasında %6,45'lik payıyla Türkiye şu an en büyük dokuzuncu ortak konumundadır.

IDB üyeliğinin temel şartı, aday ülkenin İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC) üyesi olmasıdır.²⁷ Merkezi Cidde'de yer almakla birlikte, Fas, Malezya, Kazakistan ve Senegal'de bölge ofisleri bulunmaktadır. Ayrıca Afganistan, Azerbaycan, Bangladeş, Burkina Faso, Gine, İran, Mali, Pakistan, Sudan, Türkmenistan, Özbekistan, Yemen, Moritanya, Türkiye, Endonezya ve Libya'da temsilcilikleri bulunmaktadır.

Bankanın amacı İslam hukuku ilkelerine uygun olarak, üyesi olan ülkelerin ve Müslüman toplulukların bireysel olarak ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemelerini teşvik etmektir²⁸.

- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB):

Kuruluş Amacı: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Türkiye'de faaliyet gösteren beş katılım bankası TKBB'nin üyesidir.

²⁶ IFSB. https://www.ifsb.org/ar_index.php. 2018.

²⁷ Atilla Yanpar, *İslami Finans: İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2015, s. 279.

²⁸ <https://www.isdb.org/ar>. 2018.

TKBB'nin amacı, serbest piyasa ekonomisinde katılım bankalarının haklarını savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı bir şekilde çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün yükselmesi amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın oluşturulması ve haksız rekabetin önüne geçilmesi için gerekli kararların alınmasını sağlamaktır.²⁹

---

²⁹ <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> 2018.

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK MURÂBAHA VE İSLAMÎ BANKACILIKTA

UYGULANAN MURÂBAHA YÖNTEMLERİ

1. MURÂBAHANIN TANIMI VE ŞARTLARI

1.1. Klasik Literatürde Murâbaha

“Artma, kâr, ticarî kazanç” anlamındaki ‘ribh/الربح’ kökünden türeyen murâbaha kavramı, sözlükte “kazandırma, kâr hakkı tanıma” manasına gelir.³⁰ Terim olarak ise ‘bir malın alış fiyatı veya maliyeti üzerine belirli bir kâr konarak satılmasını ifade eder.³¹ İslam hukukunda bey‘/alışveriş akdi, satım parasının/fiyatın/(semen) belirleniş şekli açısından iki ana grupta incelenir. Semen, satım konusu malın (mebî‘) satıcıya maliyetinden bağımsız olarak tarafların pazarlık etmesi yoluyla belirlendiği alışveriş türüne “bey‘u’l-müsâveme” denir. Satımın yaygın şekli de budur. Semen satıcının maliyet konusundaki beyanına göre belirlenmesi durumunda ise güvene dayalı satım türlerinden (büyû‘u’l-emâne) söz edilir. Bu tür alışverişlerde akid, eğer fiyat satıcının malı edindiği bedelden düşükse “vadîa”, yüksekse “murâbaha”, aldığı bedele eşitse “tebliye” adını alır. Özellikle piyasayı bilmeyen müşteriye güvenilirliği yüksek bir alım yapma imkânı sağlayan murâbahanın çekişmeye ve haksız kazanca yol açmaması için şartları ve hükümleri fıkıhta ayrıntılı biçimde incelenmiştir.³² İki taraflı bir hukukî ilişki olan klasik anlamdaki murâbaha yanında bu kavram -bazı kayıtlar eklenerek- günümüz özel finans kurumlarının en önemli işlemlerinden biri olan ve üç tarafı ilgilendiren bir muameleyi ifade etmek için de kullanılır.

Murâbaha faizsiz bankacılık standartlarına göre, bir kimsenin satın almış olduğu malı, alış bedeline üzerinde uzlaşa sağlanan miktarda belirli bir oranda kâr koyarak satmasıdır. Bu kâr oranı, mal bedelinin belirli bir yüzdesi olabileceği gibi maktu bir tutar da olabilir. Eğer murâbaha akdi, daha önce taraflar arasında herhangi bir vaat işlemi söz konusu olmaksızın gerçekleştirilirse normal/klasik murâbahadan söz edilir. Ancak faizsiz finans kurumu aracılığıyla mal almak isteyen müşterilerle daha önceden taraflar arasında vaat işlemi gerçekleştirilerek murâbaha sözleşmesi akdedilirse finansal/çağdaş murâbahadan söz edilir. Modern murâbaha akdi, malın alış fiyatı veya

30 İbrahim Kâfi Dönmez, "Murâbaha", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2006, c. 31. s. 148.

31 Dönmez, *a.g.e.*, c. 31. s. 148.

32 Burhanuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, İstanbul: Elif Ofset, 1991, c. III, s. 56. İbrahim Kâfi Dönmez, "Murâbaha" *DİA*, c. 31, s. 148.

örfen eklenebilir masraflar dâhil edildikten sonra ortaya çıkan maliyet açıklanarak gerçekleştirilen güvene dayalı satış türlerinden (büyü‘u’l-emâne) biridir.³³

Modern murâbaha, Katılım Bankaları tarafından en çok uygulanan finansman yöntemidir. Bu yöntemde, müşteri satın almak istediği malı görür, beğenir ve peşin fiyatını öğrenir. Daha sonra Katılım Bankası’na gelerek peşin fiyatını öğrendiği malın alınıp kendisine vadeli olarak satılmasını ister. Katılım Bankası müşteriye değerlendirir, ödeme gücünü araştırır, çeşitli teminatlar alır ve müşteriye ne kadar vade farkı uygulayacağını açıklar. Sonra da malı peşin fiyata satıcıdan alıp, vadeli olarak müşteriye satar. Katılım Bankası, malın peşin bedeli ile vadeli fiyatı arasındaki farkı kâr olarak kaydeder. Burada önemli olan husus malı önce Katılım Bankası’nın satın almasıdır. Eğer müşteri satın aldığı bir mal için finansman talebinde bulunursa Katılım Bankası bu talebi kabul etmez. Çünkü bu durumda borcun finansmanı söz konusudur ve borç finansmanı ise faizdir.

İslam hukukunda caiz görülen murâbahanın model alınmasıyla oluşturulan faizsiz finans ürünleri günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber bu uygulamalardaki murâbaha modelinin, klasik literatürde öngörülen modelin birebir aynısı olmadığı görülmektedir. Modern murâbahanın günümüzdeki uygulamalarının fukaha tarafından cevaz verilen modele tamamen uymaması sebebiyle fikhî açıdan tartışılan problemleri yönleri bulunmaktadır. Bu temel problemlerden biri modern murâbahada mebi‘in banka tarafından teslim alınmasıdır. Günümüz fakihlerinin çokça mesai harcadığı bu meselede sorun, bankanın malı müşterisine satmadan önce teslim alıp almadığı ve bu teslimin mahiyeti ile ilgilidir. Bu bağlamda önce konunun teorik boyutu, ardından da pratik yönü ele alınıp çalışmanın sonunda konuyla ilgili problemlere ve ulemanın görüşlerine değinilecektir.³⁴

1.2. Klasik Murâbahanın Şartları

Klasik murâbaha akdi normal bir satım akdine göre bazı farklı şartlar taşımaktadır. Bu şartları kısaca şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

³³ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, s. 220.

³⁴ Nazan Kapıcı, *Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmalar, 2018 s. 47.

1- İlk akdin sahih olması: Prensip olarak ilk akid fasid ise murâbaha akdi sahih olmaz. Murâbahanın fasid akit üzerine uygulanması meselesi ile ilgili olarak fukahanın geneli fasid yolla elde edilmiş bir mal üzerinde murâbaha ya da başka bir yolla tasarrufu kabul etmezken Hanefîler, gıda ve giyim türü gibi yararlanma kapsamı dışındaki ürünlerde satış vb. tasarrufları kabul etmektedir.³⁵

2- İlk semenin bilinmesi: Murâbaha akdinde ilk semenin bilinmesi gerekli olup müşteri tarafından malın alış bedelinin bilinmemesi, akdi fasid kılar.³⁶ Ancak bu şartla ilişkili olan bazı detaylarda farklı görüşler mevcuttur. Bu detaylar da: ‘anaparaya katılıp katılmayan şeyler nelerdir?’³⁷ Üzerinde ittifak edilen fiyat mı yoksa fiilen ödenen miktar mı asıldır? (100 dinara anlaşıp 1000 dirhem ödemek gibi).³⁸ Mebî’in fiyatının artması ya da eksilmesi, malın artması ya da eksilmesi, murâbaha malından faydalanılmış olunması, fiyatta indirim ya da arttırma yapılmış olduğunda bunun bildirilmesinin gerekip gerekmediği,³⁹ ilk semende muhâbât⁴⁰ (kayıрма) ya da aldanmanın olması, ilk semenin gecikmeli ya da vadeli⁴¹ bir şekilde ödenmiş olması,⁴² murâbaha konusu malın alınıp satılması ve sonra tekrar alınması durumunda hangi bedele itibar edileceği’ gibi konulardan oluşmaktadır.⁴³

Murâbahada ilk akdin ivazlı olup olmaması konusunda ayrı görüş bulunmaktadır: Hanefî⁴⁴ ve Şâfiîlere göre ilk akdin ivazlı bir akit olması zorunlu değilken Mâlikî ve İbâzîler ivazlı bir akit olmaksızın mülkiyete geçen bir malın ancak müsâveme yoluyla satılabileceğini ifade eder.⁴⁵

³⁵ Alâaddîn Ebû Bekir b. Mesud el-Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi’ fî Tertîbi’s-Şerâi’*, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2010) s. 222.

³⁶ Kâsânî, *Bedâi’*, s. 220; Mülhim, *Bey’u’l-murâbaha*, s. 35; Hasan, *el-Ukûdü’s-Şer’iyye*, s. 10.

³⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, s. 226-227; Serahsî, *el-Mebsût* (13. kısım), s. 83; Kâsânî, *Bedâi’*, s. 223; Merğinanî, *el-Hidâye*, s. 995; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, s. 187.

³⁸ Sahnûn, *el-Müdevvene*, s. 230-231.

³⁹ Maverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, s. 281; Şirazî, *el-Muhezzeb*, s. 134.

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, s. 88-89.

⁴¹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, s. 229-230; Serahsî, *el-Mebsût* (13. kısım), s. 78; Maverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, s.282.

⁴² Bu meselelerle ilgili görüş ve ayrıntılar için bkz. Feyyaz, *et-Tatbikat*, s. 36-52.

⁴³ Sahnûn, *el-Müdevvene*, s. 235; Maverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, s. 281-282; Şirazî, *el-Muhezzeb*, s. 136. Merğinanî, *el-Hidâye*, s. 996; İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, s. 184-186; İbn Abidin, *Reddû’l-muhtâr*, s.356.

⁴⁴ İbn Abidin, *Reddû’l-muhtâr*, s. 349-350.

⁴⁵ Feyyaz, *et-Tatbikat*, s. 30-31.

3- Semeninin misliyyâtından olması: Murâbahada ilk semenin para ya da mekîlât, mevzûnât ve adediyyât-ı mütekârîbe gibi mislî mallardan olması gerekir.⁴⁶ Eğer ilk bedel elbise, hayvan ve arazi gibi kıyemî mallardan ise -kıymeti kişiden kişiye değişeceği ve bilinmezliğe (cehalet) sebep olacağı için murâbaha akdi fasid olur. Temel prensip bu olmakla birlikte ilk semenin kıyemî olmasını, bilinmezliğin giderilmesine yardımcı olan bazı şartlarla kabul edenler de bulunmaktadır.⁴⁷

4- İlk akitteki semen ve karşılığının ribevî mallardan olmaması: Murâbaha akdinde ilk alışverişin fazlalık veya vade ribasına konu olmaması gerekir. Zira bu durumda riba üzerine bir murâbaha işlemi söz konusu olur. Örneğin mekîlat veya mevzûnattan bir malı aynı türü ile değiştirmek ve bu malı murâbaha ile satmak caiz değildir. Zira murâbaha ilk semenin üzerine kâr eklenmesi ile olur. Ribevî mallardaki fazlalık ise kâr değil faiz olur. Ancak cinsler farklı olduğu zaman (dinar ve dirhem gibi) problem yoktur.⁴⁸

5- Kârın bilinmesi: Murâbahada satışa konu mala eklenecek kârın, fiyatın bir parçası olması itibarıyla, kâr oranının bilinmesi murâbaha satışının sahih olması için şarttır. Kâr oranı belirlenmezse satış sahih olmaz.⁴⁹

6- Murâbâhının mebî' ve semene müteallık her şeyi söylemesi: Murâbahanın emanet akitlerinden olması hasebiyle malın kendisi ve bedeli ile ilgili bilgiler alıcıya bildirilmelidir.⁵⁰ Cumhur, malda sonradan meydana gelen her türlü kusurun alıcıya bildirilmesi gerektiğini ifade ederken Ebû Yûsuf ve İmam Züfer dışındaki Hanefiler semavî afetle oluşan kusurları bunun dışında tutarlar.⁵¹

⁴⁶ Kâsânî, *Bedâi'*, s. 221; Merginânî, *el-Hidâye*, s. 995; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, s. 177-182; İbn Abidin, *Reddû'l-muhtâr*, s. 351.

⁴⁷ İbn Abidin, *Reddû'l-muhtâr*, s. 351; Ebû Zeyd, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 58-61; Hasan, *el-Ukûdü's-şer'* iyye, s. 10-11; Mülhim, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 36-37.

⁴⁸ Kâsânî, *Bedâi'*, s. 221; Ebû Zeyd, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 62-63; Mülhim, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 36; Hasan, *el-Ukûdü's-şer'* iyye, s. 10-11.

⁴⁹ İbn Abidin, *Reddû'l-muhtâr*, s. 351; Ebû Zeyd, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 62; Mülhim, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 35-36; Feyyaz, *et-Tatbikat*, s. 53.

⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, s. 79; Kâsânî, *Bedâi'*, s. 223.

⁵¹ İbn Abidin, *Reddû'l-muhtâr*, s. 360; Ebû Zeyd, *Bey'u'l-murâbaha*, s. 77-78; Feyyaz, *et-Tatbikat*, s. 56-57.

1.3. Murâbaha ile Vadeli Satışın Ortak Yanları

Usulüne uygun bir tarzda ve gerçekten bir alıcı ve satıcı gibi hareket edilerek, yani ticaretin kaidelerine riayet edilerek yapılan bir murâbaha akdi, Katılım Bankası prensiplerine uygundur. Çünkü ticaret insanlara haksızlık yapılmadan gelir elde etme yollarından birisidir ve murâbaha da bir ticaret çeşididir. Satıcının ticaretini yapmak istediği malı alıp, elinde bekletmesi gerekmez. Yani ticaret, malın satın alınıp, belli bir mekânda bir süre bekletildikten sonra satılmasını gerektirmez. İhtiyacı olan kişi, satın almak istediği malı belirler ve peşin fiyatını öğrenerek Katılım Bankası'na başvurur. Katılım Bankası ilgilenilen malı peşin alıp isteyen müşterisine vadeli olarak satabilir. Bu şekilde yapılan murâbaha uygulamasındaki vadeli satış da fıkıh kurallarına uygun olur. Bu açıdan bakıldığında murâbahanın aslında vadeli satış olduğu da söylenebilir. Nitekim ticaret yapma yöntemlerinden biri de veresiye satış yöntemidir. Ribevi olmayan bir malın peşin olarak satılması caiz olduğu gibi müddeti belli olmak şartıyla vadeli olarak satılması da caizdir.⁵² Nitekim bir alışveriş işlemi, satılan mal ile bedelinin peşin veya veresiye durumuna göre dört kısma ayrılır:

- a- Mal ve bedel (para) peşin. (normal alışveriş çeşididir.)
- b- Mal peşin, bedeli veresiye. (vadeli ve taksitli satış şeklidir)
- c- Mal veresiye, bedeli peşin. (selem ve siparişli satış şekilde)
- d- Mal ve bedeli veresiyedir. (Borcu borca satma şekilde)

Bu dört kısım satış işlemlerinden ilk üçü bütün hukukçular tarafından nassî delillerle⁵³ sahih olarak kabul edilirken, dördüncü kısım ise hadis⁵⁴ gereğince İslam hukukçuları tarafından reddedilmiştir. Bu başlık altında işleyeceğimiz konu, mal peşin bedeli veresiye olan vadeli alışveriş şeklidir.

⁵² Kâdîhân, Fahreddin, Hasan b. Mansur el-Uzcüendi, *Fatva Kâdîhân*, (Fetâvâ-i Hindiye ile birlikte) Beyrut: 1980, c. 11, s. 1282; İbnü'l-Esîr el-Cezerî, *Câmi 'u'l- usul*, Ensar yayınları, 2008, c.11, s. 17.

⁵³ Bkz. Bakara, 2/282; İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l- usul*, Ensar yayınları, 2008, c. 11, 17.

⁵⁴ Bkz. Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani Şevkani, *Neylul- evtâr*, Beyrut: 1989, c.5, s. 254.

1.4. Vade Farkının Tanımı

Vade farkı, bir malın peşin satış fiyatı ile veresiye satış fiyatı arasında meydana gelen ve o malın veresiyeli değerinin bir parçası olan fazlalıktır.

Vade farkı, ticaret hayatına paralel bir geçmişe sahiptir. Çünkü vadeli işlemler, ticari hayatın tabiatında vardır. Yani vade farkı, zannedildiği üzere enflasyon gibi bazı olumsuz ekonomik nedenlerden kaynaklanan bir satış yöntemi değil, bilakis Serahsi'nin naklettiği gibi, ticaretin gereğidir ve ticaret olgusuyla paralel bir geçmişe sahiptir⁵⁵ Bu ifadeler günümüz bankacılığında yaygın bir şekilde uygulanan tüketici kredisi ile yapılan alışverişleri akla getirebilir. Ancak aralarında önemli bir fark bulunmaktadır.

1.5. Tüketici Kredisi ile Vadeli Satışın Farkları

Günümüzde ev, araba, arsa vb. bazı malların tüketici kredisiyle vadeli olarak alınabilmektedir. Hatta çoğu zaman tüketici kredisinin daha hesaplı olduğu gerekçesiyle bu yola başvurulduğu ve bunun da murâbaha ile aynı anlayışa dayandığı iddia edilebilmektedir. Mesela otomobil almak isteyen kişi bunun için bankaya başvurur ve banka kişiye banka kredi tahsis eder ve parayı satıcıya öder. Adına kredi tahsis edilen kişi de krediyi, bankaya taksitli olarak öder. Alınan borçla yapılan ödeme arasındaki fark ise veresiye satıştaki fark gibidir. Neticede veresiye satanın da bankanın da yaptığı müşteriye finansman sağlama işlemidir. Bundan dolayı her kişinin de aynı hükme tabi olması gerekmektedir.

Konuyu şöyle örneklendirmek mümkündür: Aynı özelliklere sahip bir mal almak için iki kişi birlikte satıcıya giderler. Malın peşin fiyatı 15.000 liradır. Birinci kişi onu bir yıl vadeli 18.000 liraya alır. O sırada ikinci kişi gelir ve "sana 15.000 lira vereyim ve malı peşin al bana bir yıl içinde 16.000 lira öde" der. Birinci kişi de kabul eder ve malı peşin 15.000 liraya alır. Bunun faizli borç olduğu açıktır. Ama malı ikinci kişi alıp birinci kişiye satsaydı faiz olmazdı.

Tüketici kreşinin ile murâbahaya dayalı vadeli satışın farklı olmadığını iddia edenlerin dile getirdikleri itirazlardan biri de şöyledir: Katılım bankasının bu olayda

---

⁵⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, c.12, s. 78.

asıl amacı kendisine otomobil almak mıdır, yoksa finansman sağlamak mıdır? Katılım bankasının asıl niyeti değil, bir başkasına finansman sağlamaktır. Esas burayı aydınlatmak gerekir. Burada şeklen bir farklılık olsa da asıl itibariyle aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. İşin aslı bir araba almaktır. İki şahıstan biri otomobili faizli kredi ile hatta daha ucuza, diğeri de murâbaha üzerinden vadeli yolla satın almış oluyor. Her iki uygulama arasındaki öze taalluk eden ne gibi bir fark vardır?

Bu itiraza şöyle cevap vermek mümkündür: Alışverişlerde esas olan hukuki farktır. O fark bu iki şeyi ayırmakta birine alım-satım diğesine de faizli işlem denilmesine sebep olmaktadır. Bu basit bir fark olmadığı için bankalar taşıt satışı yapamazlar. Çünkü o zaman kredi kurumu değil ticari kurum olurlar. Bu onların ne yapısına ne de işleyişine uygundur. Ayrıca "İşin aslı bir araba almaktır." deniyor. Doğru ama biri faizli yoldan diğeri de faizsiz yoldan almaktır. Mesela bir elma ağacının yanına iki kişi gelse biri kabını doldurup gitse diğeri ağacın sahibinden izin aldıktan sonra kabını doldursa birincisi hırsız sayılıp cezalandırılır ama ikincisine bir şey denilemez. Bu hırsızlık olayı " İşin aslı elma yemekdir" denilerek savunulmaz.⁵⁶

Günümüzde faizli kredi kullanımına alternatif bir yöntem olarak öne çıkan murâbaha, özünde bir satış işlemidir. Hatırlanacağı üzere şer'i kurallar açısından her satış işleminde olduğu gibi murâbaha sözleşmesi kapsamında yapılan satışlarda da uyulması gereken kural bulunmaktadır. Söz konusu kurallar temel olarak şunlardır:

1. Satışa konu mal satış işleminin gerçekleştiği esnada var olmalıdır.
2. Satışın gerçekleştiği anda satıcı satışa konu varlığın sahipliğini taşıyor olmalıdır.
3. Satışın gerçekleştiği anda satıcı satışa konu varlığın fiziki veya hukuki kontrolüne sahip olmalıdır.
4. Satış o anda ve kesin olmalıdır.
5. Satışa konu varlık bir değere sahip olmalıdır.
6. Satışa konu varlığın haram kılınan amaçlarla/varlıklarla ilgisi olmamalıdır.

---

⁵⁶ Abdulaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2007, s. 147-149.

7. Satışa konu varlığın özellikleri alıcı tarafından bilinmelidir.
8. Satışa konu varlığın alıcıya teslimi şansa veya tesadüfe bağlı olmaksızın kesin önemlidir.
9. Satışın fiyatı kesin şekilde belirlenmiş olmalıdır.
10. Satış şartı bağlı olmamalıdır.

Yukarıda belirtilen kuralların yanında satış eğer vadeli ise ayrıca aşağıdaki şartları da taşıması gereklidir;

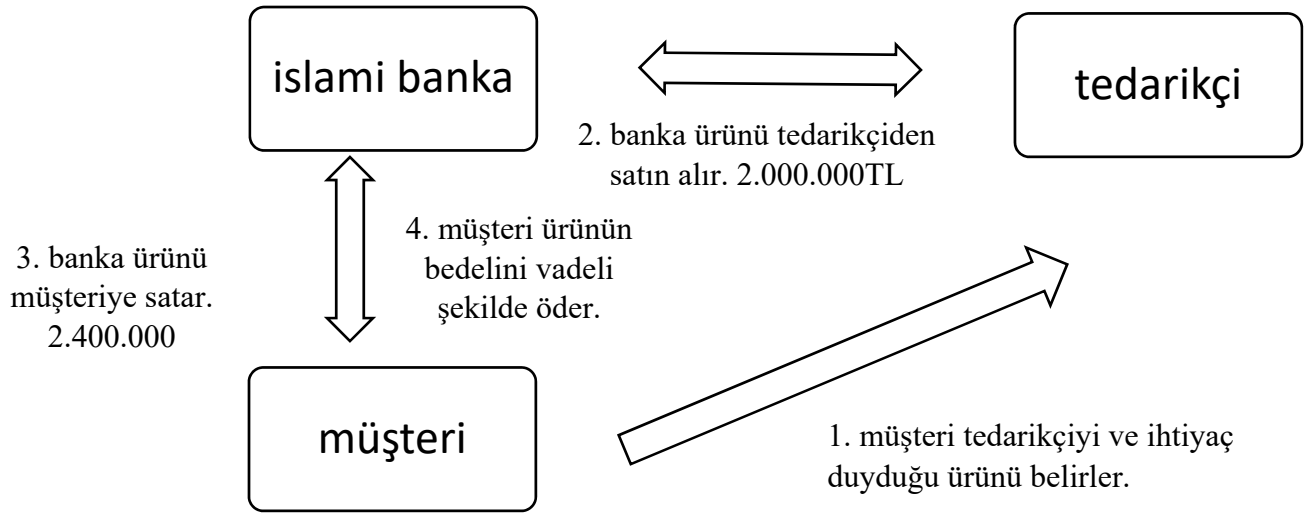
1. Vadeli satışta ödemenin yapılacağı tarih net bir şekilde belirlenmelidir.
2. Ödeme tarihi spesifik bir güne veya periyoda (3 ay, 6 ay vb.) bağlanabilir. Ancak; kumar veya kumar olarak addedilebilecek belirli bir olayın gerçekleşmesine bağlanamaz.
3. Ödemenin belli bir vadede yapılması planlandıysa, taraflar aksini belirlemedikçe vadeye ilişkin süre malın teslimi ile başlar.
4. Vadeli fiyat peşin fiyattan fazla olabilir. Ancak satış anında bu fiyat sabit ve belirli olmalıdır.
5. Fiyatın bir kez sabitlenmesinden sonra, erken ödeme ile bu düşürülemez veya temerrüt durumunda arttırılamaz.
6. Ödeme taksitler halinde yapılıyorsa, satıcı sözleşmeye taksitlerden birisinin ödemesinin aksaması halinde bütün ileri vadedeki taksitlerin derhal ödenmesi şartını koyabilir.
7. Ödemenin garanti altına alınması için satıcı ipotek ve benzeri teminat talep edebilir.
8. Ödemenin garanti altına alınması amacıyla alıcı senet veya poliçe imzalayabilir.

Ancak satıcı bu senet veya poliçeyi itibari/nominal değerinden daha düşük bir değer ile üçüncü kişilere satamaz. İslamî bankacılıkta murâbaha satışı vadeli ödemeye dayalı olarak kullanıldığı için yukarıdaki şartların tümüne uyması gerekmektedir.

Belirtilen şartların günümüzde İslamî bankacılığın temeli konumundaki murâbaha açısından uygulanmasını açıklayabilmek amacıyla bir murâbaha uygulamasını örnek vermek uygun olacaktır.

Bay A'nın işletmekte olduğu balık unu fabrikası için bin ton sardalya satın alması gerekmektedir. Ancak, kendisinin bu malı peşin alacak parası olmayıp yerel balıkçılar arasında vadeli veya ertelenmiş ödeme yapabileceği bir satıcı da bulunmamaktadır. Bay A, bir İslamî bankaya giderek ihtiyacı olan bin ton sardalyayı satın alabilmek amacıyla murâbaha finansmanı için başvurur. Murâbaha finansmanında öncelikle, banka yerel balıkçıya giderek Bay A'nın istediği miktardaki sardalyayı tonu 2000 TL'den satın alır (toplam 2.000.000 TL). Daha sonra banka sardalyaları Bay A'ya tonu 2400 TL'den (2.400.000 TL) satar. Aradaki 400.000 TL'lik fark bankanın kârını oluşturmaktadır. Yapılan anlaşma ile Bay A, sardalyalarının bedelini bankaya 24 aylık bir taksit planı içinde 100.000 TL'lik taksitler halinde ödeyecektir.

Görüldüğü üzere İslamî bankacılığın murâbaha yöntemi ile finansmanında iki ayrı alım satım işlemi bulunmaktadır. İlki İslamî bankanın doğrudan üreticiden sardalya satın alması, ikincisi ise banka müşterisinin bankadan aynı ürünü satın aldığı işlem. Bu yapıyı öncelikle bankacılık açısından incelemek gerekmektedir. Şekil1 deki işlemin bir İslamî banka açısından en riskli bölümü, sardalyaların satın alınmasından sonra müşterinin sardalyaları satın almaktan vazgeçme olasılığıdır. Bu durumda İslamî bankanın elinde 1000 tonluk her an bozulmaya hazır sardalye olacaktır. Tahmin edileceği üzere söz konusu miktardaki balığın banka tarafından anlamlı biçimde kullanılması mümkün değildir. Bu sebeple uygulamada bankadan murâbaha finansmanı talep eden müşteri ile arasında bağlayıcı bir sözleşme imzalanmakta, müşteri bankadan finansmana konu malı satın almayı taahhüt etmektedir.

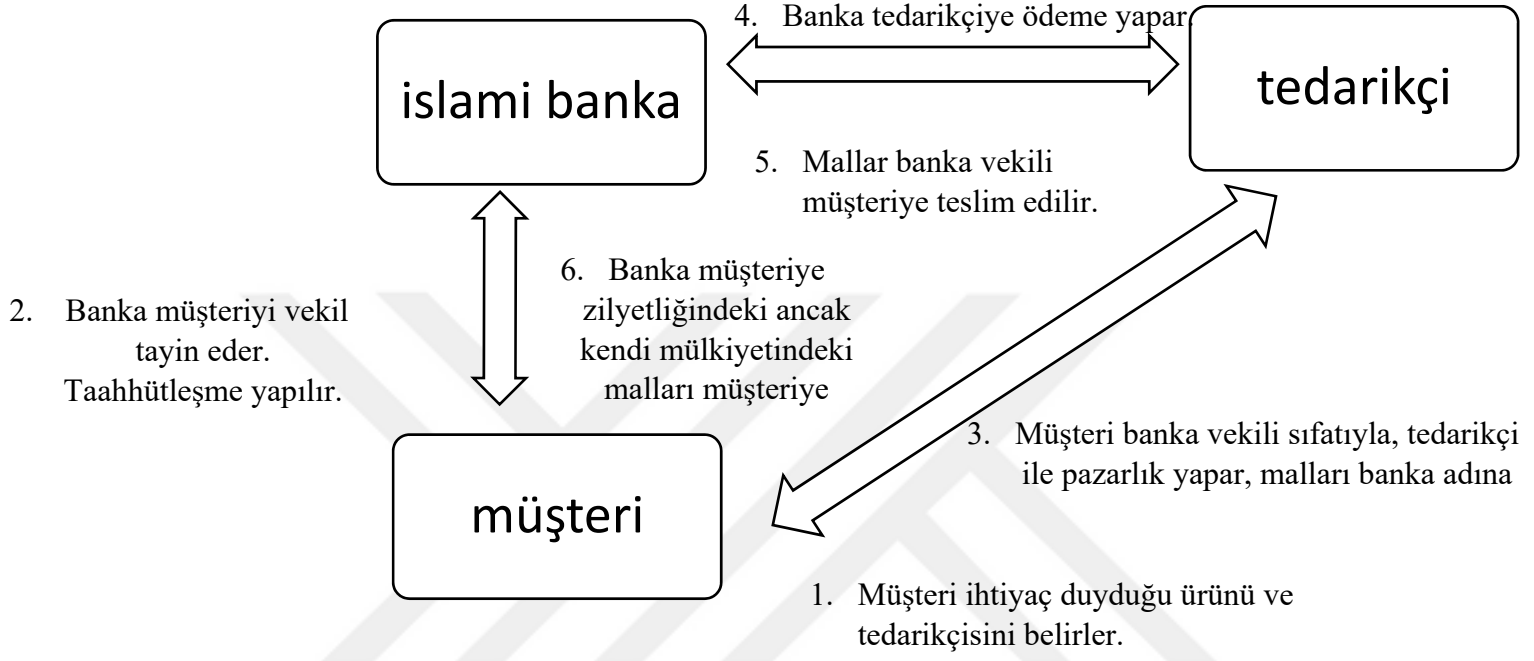
Şekil 1: *Murâbahaya Dayalı Finansman aşamaları*

Uygulamada klasik İslam hukukunda öngörülmemiş bazı detayların murâbaha ile finansman yöntemine eklendiği görülmektedir. Ülkeden ülkeye ufak değişiklikler bulunsa da bankacılıkta genellikle murâbaha ile finansman yönetiminin içerdiği aşamalar aşağıda ifade edilmektedir.⁵⁷

1. Kendisine fon kullanma limiti tahsis edilen müşteri ile banka arasında bir sözleşme imzalanır.
2. İslamî banka müşterisinin ihtiyacı olan bir malı satın alacağını ve alış bedeli üzerine ilave edeceği belli kâr marjı ile vadeli olarak söz konusu malı müşteriye satacağını taahhüt eder.
3. Müşteri söz konusu malı bankadan satın alacağını ve anlaşılan fiyat (mal alım bedeli+ banka kârı) ve ödeme planı üzerinden ödeme yapacağını bankaya taahhüt eder.
4. Banka müşterinin taahhüdüne ilişkin olarak ilave teminat talep edebilir.
5. Müşteri hangi vasıf ve miktarda mal ve hizmetin nereden ve hangi fiyattan alınacağı konusunda bankaya sipariş verir.
6. Banka malı tedarikçiden alır ve müşteriye satar.

⁵⁷ Hüseyin Tunç, *Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2010, s. 55.

Diğer taraftan, bu tür çift taraflı alım satımın özellikle katma değer vergisi gibi unsurların devreye girmesi ve bankaların malları doğrudan satın alma işlemlerini gerçekleştirecek insan gücü gereksinimi gibi faktörlerin maliyetleri arttırdığı da bilinmektedir.

Şekil 2: İslami Bankacılıkta murâbaha uygulaması (Vekâlet Kullanarak)

Günümüz katılım bankacılığı uygulamasında murâbaha işlemleri, bankanın müşterisine vekâlet vermesi ve müşterinin malı doğrudan satın alması şeklinde gerçekleşmektedir. Müşteri satın aldığı ürünün faturasını bankaya teslim etmekte ve bankada malın alındığını fatura ile teyit ettikten sonra mal bedeli tedarikçinin hesabına geçmektedir. Vekâletle murâbaha uygulamasına ilişkin yapı şekil 2’de yer almaktadır.

Görüldüğü üzere bu yapının murâbaha finansmanı olarak adlandırılmasının temel nedeni müşterinin bankanın kâr miktarını/oranını biliyor oluşudur. Çünkü malı ve fiyatını tespit eden esasında müşteridir. Fiili uygulamada müşteri bizzat kendisi gidip alıcı ile malı peşin almak üzere (banka adına) pazarlık yapmakta ve malın alış fiyatını belirlemektedir.

Diğer taraftan, murâbahanın faize dayalı bankacılık sisteminin kullandığı klasik krediden farklı olmadığı konusunda yoğun eleştiriler bulunmaktadır.⁵⁸ Bu eleştiriler;

- İslamî bankaların murâbahaya konu edilecek malları, sadece malın müşteri tarafından satın alınmasını garanti edildiği/taahhüt edildiği durumlarda alması,
- Alım ve satım işlemlerinin çok hızlı bir şekilde icra edilmesi ve İslamî bankaların mal üzerindeki sahipliğinin minimuma indirilmesi,
- İslamî bankaların murâbahaya dayalı kâr oranlarını genellikle klasik bankacılığın faiz oranları ile paralel gitmesi,
- İslamî bankaların murâbahaya dayalı kâr oranlarını, faiz karşılığı verilen kredilerde olduğu gibi doğrudan taksit sayısına ve vadeye bağlı olarak değiştirmesi gibi hususları üzerinde yoğunlaşmaktadır.
- Malın satışından kaynaklı muhayyerlik sorumluluğunu oluşturmaması

Yapılan bu eleştiriler neticesinde, İslam hukukçuları, İslamî bankaların oluşturdukları murâbaha yapısı ile ticari bir işlemin doğurduğu risklerden

---

⁵⁸ Shangugam, Bala, Zaha Rina ZAHARİ, *A Primer On İslamic Finance*, Research Foundation of CFA Institute, 2009, s. 32.

kaçındıklarını, dolayısıyla günümüz İslamî bankacılığındaki murâbaha uygulamasının aslında klasik kredi işlemi olduğunu ifade etmektedir.

Ticaret mantığı içinde bu eleştirilerin haklı olduğu noktalar olmakla birlikte haksız olduğu hususlar da bulunmaktadır. Öncelikle İslamî bankaların talep ettiği alım garantisinin ticari anlamda önemli olduğu açıktır. Hiçbir tüccar talebi olmayan bir malı satın alıp dükkânına koymayacaktır. Dolayısıyla, talepten emin olunması gerekmektedir. İslam hukuku açısından bu garantinin bir mahzurunun olmadığı bilinmektedir. Diğer tarafta, söz konusu garantinin olmaması halinde İslamî bankaların manipüle edilmesi riskinin doğacağı da açıktır. Mallarını satmak isteyen tacir, önceden anlaştığı diğer bir tacir vasıtasıyla İslamî bankalara elinde kalmış talebi olmayan mallarını satmaya çalışabilecek ve İslamî bankacılık sistemini büyük risk altına sokabilecektir.⁵⁹

Alım satımın çok hızlı icra edilmesi konusundaki eleştiriler ise günümüz finans ve ticaret mantığı ile çelişen bir yaklaşımdır. Günümüzde alışverişin internet aracılığı ile yapıldığı, her alanda hızın ön plana çıktığı bir ticaret anlayışında, İslamî bankalardan yavaş hareket etme beklentisi anlamsız kalmaktadır.⁶⁰

Faiz oranları gibi vadeye göre değişen kâr oranları konusundaki eleştiriler haklı olmakla birlikte bir İslamî bankanın murâbaha işleminde hangi kâr oranını uygulaması gerektiğini ve bunu nasıl hesaplayacağına dair alternatif başka bir öneri de bulunmamaktadır. Eğer bir İslamî banka, faize dayalı bankaların uyguladığı ve faiz oranlarından daha düşük bir kâr payı dağıtır ise bu durumda kendisine fon sağlayan tasarruf sahiplerinin önemli bir bölümü tasarruflarını faize dayalı bankacılıkta değerlendirecektir. Örneğin, Malezya’da bu oranın toplam müşteriler içinde %75 olduğu ifade edilmektedir.⁶¹ Dolayısıyla, İslamî bankalar faize dayalı bankaların sağladığı faiz getirisine denk veya fazla bir kâr oranını tasarruf sahiplerine sağlamak durumundadır. Bu da ancak, söz konusu bankaların, tasarruf sahiplerinin fonlarını değerlendirdikleri murâbaha işlemlerinde klasik bankacılığın uyguladığı faiz oranlarına benzer bir kâr marjı uygulamasıyla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla fâiz

⁵⁹ Atilla Yanpar, *İslami Finans: İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2015, s. 159.

⁶⁰ Yanpar, a.g.e., s. 159.

⁶¹ Bacha, Obiyatullah Ismath, *Islamic Finance and Sukuk*, INCEIF Brand Manual, Malesia, 2013, s. 56.

oranları ile kâr payı oranlarının paralel oluşu sistemdeki genel bir hata veya kurgu hatası değil, alternatif bir çözümün henüz ortaya konmamış olmasından kaynaklanmaktadır.⁶²

1.6. İslamî Bankalarda Murâbaha Çeşitleri

Modern İslamî bankacılık, gelişmeler sonucunda murâbaha akitlerini de geliştirerek bunun sonucunda banka yoluyla murâbaha, satın alma emriyle murâbaha, karışık murâbaha türlerini geliştirmiştir. Bundan kastedilen müşterinin banka yoluyla bir ürün satın alması ve bunun karşılığında bankanın satın aldıktan sonra ekleyeceği kâr payıyla müşterinin vadeli satın alma taahhüdünde bulunmasıdır. Bu şekildeki muamelenin meşruiyeti, Muhammed Hasan eş-Şeybani ve İmam-ı Şafii'nin görüşlerine dayanmaktadır.⁶³

Günümüz fıkıh bilginleri, banka yoluyla murâbaha sistemini belirli şartlar çerçevesinde caiz görmüşlerdir. Öne sürdükleri en önemli şartlar ise bankanın malı müşteriye satmadan önce kendi mülkiyetine geçirmesi, her iki taraf arasında zorunluluk sözleşmesinin olmaması ve satışa konu malın helal olması gibi şartlardır.⁶⁴

Murâbaha sistemi zamanla kurum ve şirketlerin ihtiyaçları doğrultusunda önemli bir yatırım aracı haline gelmiştir. Bu nedenle uzmanlar, dini kriterlere uygun müşterinin ihtiyaçlarını temin edecek banka ürünleri geliştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda birden çok dini hüküm arasında gerekli uyumu sağlayarak bankaların modern ürünleriyle örtüşmesini sağlamaktadır. Bazen bankalar müşterisine pazarlıklı olarak ürün satabilir. Buna genel olarak murâbahalı satış işlemi denilir. Ancak daha açık bir ifadeyle “*satın alma emriyle vadeli satış*” denilir.⁶⁵

2. MODERN MURÂBAHA UYGULAMALARI

Çalışmanın bu kısmında çok taraflı bir işlem olan ve geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir finansman aracı olarak kullanılan murâbahanın işleyişi hakkında

⁶² Yanpar , a.g.e., s. 160.

⁶³ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Meḥâric fi'l-hiyel*, Mektebetü's-sekâfeti'l-islâmiyye, Beyrut 1999, s. 133. Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1998. c. 3, s.13.

⁶⁴ Detay için bkz. *Mecmeu'l-fikhi'l-islâmi*, karar sayısı: (40,41,52,53.) s. 105; Abdürrezzak Rahim el-Heytemî, *el-Mesârifü'l-islâmiyye, beyne'n-nazariyye, ve't-tatbîk*, Dâru Üsâme, Ürdün, 1998, s. 515.

⁶⁵ *Mecmeu'l-fikhi'l-islâmi, Multaka'l-murâbaha fi'l-benki'l-bilâd*, 2013. s. 52.

bilgi vermek klasik ve modern dönemlerdeki uygulamalar arasındaki temel farkların anlaşılmasına katkı sunacağı kanaatindeyiz. Katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen murâbahanın işleyiş aşamaları genel hatlarıyla şöyledir:⁶⁶

1. Müşteri istediği malı belirler ve bankaya giderek bu malın özelliklerini belirten bir form doldurur.
2. Banka formda belirtilen ürünü bütün yönleriyle inceler.
3. Eğer ürünün alınması uygun görülüyorsa banka bu isteği kabul eder ve genel kredi sözleşmesi imzalanır. Bu sözleşme, taraflar için bağlayıcılık taşımaktadır.
4. Banka ürünü genellikle vekil tayin ederek alır ve satıcıya ödeme yapar.
5. Banka malı müşterisine murâbahalı olarak satar.
6. Müşteri ilk başta anlaştıkları tarihler arasında borcunu öder.

Klasik murâbaha ile modern murâbaha arasında benzerliklerin yanı sıra farklılıklar da bulunmaktadır.⁶⁷ Her iki uygulama arasındaki farkları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Klasik murâbahada iki taraf vardır. Bunlar alıcı ve satıcıdır. Modern murâbahada ise alıcı, satıcı ve banka olmak üzere üç taraf yer alır.
2. Klasik murâbahada satın alma vaadi yoktur. Modern murâbahada ise satın alma vaadi bulunmakta ve aksi halde ceza alınması durumu söz konusudur.
3. Klasik murâbahada satın alma işleminin başında ikinci alıcı yoktur ama modern murâbahada vardır.
4. Klasik murâbahada satıcının müşteriye yanlış bilgi verme ihtimali fazladır, ancak çağdaş murâbahada yanlış bilgilendirilme ihtimali yoktur. Çünkü müşteri banka ile ürünün özelliklerini ve fiyatını önceden belirlemiştir.

---

⁶⁶ İsmail Cebeci, *Modern İslam İktisadî Literatüründe Murâbaha Tartışmaları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 53/2017, s. 34-35.

⁶⁷ Cebeci, *Modern İslam İktisadî*, s. 253-253.

5. Klasik murâbahada satıcının ürünü alması için dışarıdan gelen bir talep yoktur. Çağdaş murâbahada ise satıcı, müşterinin isteği üzerine ve ürünü ona satmak niyetiyle ürünü almaktadır.

6. Klasik murâbahada ilk akdin özellikleri, satıcının sorumlulukları ve ürünün bedeli gibi konular tartışılırken çağdaş murâbahada vaad, garanti, idari, hukuki ve iktisadi unsurlar, vekalet ve teslim gibi konular öne çıkar.⁶⁸

Günümüz İslami bankacılıkta murâbahaya dayalı üç çeşit uygulama söz konusudur. Çalışmamızın bu bölümünde değişken kâr oranlı ve uluslararası ürünlerde murâbahayı değerlendireceğiz. Ancak Türkiye’de yaygın olarak kullanılan sadece kredi kartı ile murâbaha uygulaması olduğu için değerlendirme ve mukayeseyi ikinci bölümde bu kısım ile sınırlı tutacağız.

2.1. Değişken Kâr Oranlı Murâbaha Sistemi

2.1.1. Tanıtımı

Murâbaha akitlerinde sermaye ve kâr, sabit meblağla akit esnasında belirlenir. Ancak fiyat ve kâr endeksleri ve enflasyon oranlarında büyük değişikliklerin yaşanmasıyla uzun vadeli yatırımlarda sabit kâr oranı belirleme işlemi zor hale gelmiştir. Özellikle büyük yatırım sözleşmelerinde bu durum daha da zor bir hal almaktadır. Bankalar ileriki dönemde yükseleceği ihtimaliyle sabit kâr oranı belirlemeyi kabul etmemektedirler. Aynı zamanda yatırımcı piyasa oranları üzerinden kay payı ödemeyi reddetmektedir.⁶⁹

Müşteri ve banka arasında gerçekleşecek olan bu işlemin kontrol altına alınması adına bazı İslamî bankalar alternatif çözümler sunmaktadır. Bu çözümlerin bir tanesi de “değişken kâr oranlı murâbaha sistemi”dir. Bu sistemde sermaye anlaşmada belirlenir. Ayrıca taraflar, kâr oranının kontrollü göstergeye bağlanması ve belirli bir

---

⁶⁸ Nazan Kapıcı, *Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmalar, 2018, s. 34-35.

⁶⁹ Hâmid Mire, *‘Ukûdu’-d-temzîl el-müstecidde, fi’l-mesârifi’l-islâmiyye*, Dâru’l-meymân, Beyrut 2011, s. 75.

sistem çerçevesinde gelecek vadelerde belirli bir oranda arttırılması konusunda anlaşılır.⁷⁰

Örneğin: Banka maliyet fiyatı 200 lira olan bir ürünü murâbaha ile 24 ay taksitle satmak istiyor. Ancak piyasalarda yıllar arasında fazla oranda değişim yaşanma riski varsa, her yıl için ayrı oranlarda kâr marjı belirleyerek satış yapabilir. Buna göre ilk yılın sonundaki % 4 kâr marjı, ikinci senenin sonunda piyasadaki kâr marjı % 6 olabilir. Eşit taksitlerle ödeme yapılacaksa birinci yılın sonunda 104 TL, ikinci yılın sonunda ise 106 TL tahsil eder.⁷¹ Bu yöntemde kârın oranı ancak ödeme aşamasında netlik kazanır. Fakat sermayenin miktarı işlemin başında belirlenmektedir. Bazı fıkıhçıların bu işlemde sorun olarak gördükleri husus satıma konu olan malın değerinin kesin bir şekilde bilinmiyor olmasıdır. Satışa konu olan bir malın fiyatının satış akdinin kesinlik kazanacağı süreçte bilinmesinin gerekliliği hususu fıkıhçılar arasında derinlemesine tartışılmış ve bu konuda klasik ve modern dönem alimlerin benzer görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Bu görüşleri kısaca şöyle detaylandırmak mümkündür:

2.1.2. Değişken kâr oranlı murâbahanın fıkhi açıdan değerlendirilmesi

Klasik Kaynaklara Göre Semendeki Belirsizliğin Akdin Sıhhatine Etkisi: Hanefi fıkıhçılarının önde gelen simalarında el-Mergînânî *el-Hidaye* adlı eserinde konu hakkında şöyle der: “Mutlak fiyatı olan malların niteliği ve değeri bilinmeden satış doğru sayılmaz. Çünkü sözleşmelerde teslim ve tesellüm esastır. Bu konudaki belirsizlik hali uyumsuzlığa neden olabilir. Bu da teslim ve tesellüm hükmünü engelleyecektir”.⁷²

Halîl ed-Derdîr *Şerhü'l-kebir* adlı kitabında, “Alıcı ve satıcı arasında malın fiyatı hakkında belirsizliğin olmaması şarttır. Örneğin birisinin, ağırlığı bilinmeyen bir taşın

⁷⁰ Hâmid Mire, *‘Ukûdu’l-temzîl el-müstecidde, fi’l-mesârîfi’l-islâmiyye*, Dâru’l-meymân, Beyrut 2011, s. 68.

⁷¹ a. yer.

⁷² Alî b. Ebî Bakr Burhâneddin , el-Mergînânî, *el-Hidaye*, c. 6, s. 260; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, c. 5, s. 165; Osman b. ‘Ali b. Mihcen, *Tebyînü’l-hakâyık* c.4, s. 44; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, c.5, s. 925.

ağırlığı kadar bir şey satması veya bugünkü piyasa fiyatıyla sana sattım demesi geçersiz satışır”.⁷³

en-Nevevî *el-Minhac* kitabında, satılan ürünlerin şartları net olarak bilinmelidir. Örneğin bu evin içi kadar buğday, bu taşların ağırlığı kadar altın, filanca kişinin sattığı atın değeri kadar, gibi ifadelerle fiyatı tam olarak ortaya koymayan belirsiz fiyatlamalarla yapılan satışlar geçersiz satışlardır”.⁷⁴

el-Behûtî ise *Keşşâfu'l-kinâ* adlı eserinde “Satış şartlarından biri taraflar arasında satış değerinin satış anında açık ve net olarak belirlenmesidir. Satış değeri bilinmeden satış sözleşmesi gerçekleşirse bu geçersiz bir satış olur’ demiştir”.⁷⁵

Tüm bu nakiller göstermektedir ki, semendeki belirsizlikler satışı fasit hale getirmekte ve satıcı ile müşterinin anlaşmazlığına yol açabilmektedir. Günümüzde bazı İslami bankaların tercih ettiği değişken kâr oranlı murâbaha sisteminin fikhî açıdan sorunlu olduğu açıktır.

2.1.3. Değişken Kâr Oranlı Murâbaha Hakkında Günümüz Alimlerinin Yaklaşımları

Değişken kâr oranlı murâbaha hakkında çağdaş alimlerin bazı özgün yorumları bulunmaktadır. Gelişen ticârî hayat ve değişen şartları yeni yöntem arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede İslam Fıkıh Akademisi’nin (Mecmau’l-fıkhi’l-İslâmî) taksitli satış hakkındaki kararı şu şekildedir: “Vadeli satışlarda taksitlerdeki vade farkının akdin gerçekleştiği günde belirlenmeyip zamana bırakılması ve oluşacak faiz oranları üzerinde belirlenmesi dinen caiz değildir.”⁷⁶

Enflasyon ve döviz kuru değişimi hakkındaki 115 numaralı karar ile borçlarla ilgili kararların şarta bağlanmasını yasaklamıştır. 115 numaralı kararda "Satış sözleşmesinde vadeli borçları bunlara bağlamak İslam hukukuna aykırı olduğu ifade

⁷³ Kutb ed-Derdîr, Ebû'l-Berekat Ahmad b. Muhammed b. Ahmad Adevi Derdir. *eş-Şerhü'l-kebir ala Muhtasari Halil*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1427/2006., c.3, s.5.

⁷⁴ en-Nevevi, *Kitâbu'l-minhac*, c.2, s.353, *Tühfetü'l-Muhtac*, c.4 s.250; eş-Şirbinî, *Muğni'l-muhtac*, c. 2, s.14; Nevevî,

⁷⁵ Mansûr b. Yûnus el-Behûtî, *Keşşâfu'l-kinâ*, c.3, s.170, *el-Furû'*, c. 4, s.30, *Gayet-ül Münteha* 3/39, *el-Muhalla*, 3/346.

⁷⁶ International Islamic Fiqh Academy 6. Sayı, 1. Bölüm, s 193, 7. Sayı, 2. Bölüm, s. 9. <http://www.iifa-aifi.org/iifa> , 2018

edilmektedir. Bu durumu şu şekilde izah etmiştir: Fahişliğe götürecek bir cahilliktir. Her taraf kendine düşen hak ve yükümlülükleri bilemez. Bu şekilde sözleşmenin geçerliliği için açıklık ve netlik şartı gerçekleşmemiş olur. Zimmette olan ve ödemesi gereken arasında belirsizlik yaşanacaktır. Sözleşmede konulan her şart ribâ (faiz) sayılır". 42 numaralı karar da ise, "Fiyatı ne olursa olsun sabit borçları zimmete bağlamak caiz değildir" denilmektedir.⁷⁷

Yukarıda kısaca aktarılan farklı yaklaşımların ışığında değişken kâr oranlı murâbaha hakkında şunlar söylenebilir: Murâbaha satış sözleşmesi imzalanırken malın bedeli ile uygulanacak kârın taraflarca tam olarak biliniyor olması ve tespit edilmesi gerekir. Buna bağlı olarak malın satış bedelinin veya kâr miktarı belirli olmayan (meçhul) veya ileride belirli hâle gelecek bir endekse bağlanarak tespitinin yapılması kesinlikle caiz değildir. Örneğin, murâbaha sözleşmesi akdedilirken kâr oranının LIBOR⁷⁸'a ya da benzeri bir sisteme endekslenmesi caiz değildir. Bununla birlikte vaat aşamasında iken, kâr oranı hakkında bir fikir verebilmek adına bilinen endekslerden herhangi birini kullanmakta ve bu verilerden yararlanmakta bir sakınca yoktur. Ancak murâbaha sözleşmesi akdedilirken kâr oranının maliyetin belirli bir yüzdesi olarak belirlenmesi gerekir. Dolayısıyla kârın LIBOR'a veya zamana endekli olarak değişken bir tarzda tespit edilmesi caiz değildir.⁷⁹

2.2. Uluslararası Ürünlerde Murâbaha Sistemi

İslami bankacılık sektöründe yapılan işlem çeşitleri farklılık gösterdiği gibi hacim açısından da farklılıklar göstermektedir. Nitekim uluslararası pazarlarda büyük hacimlerde ve sıklıkla el değiştiren bazı ürünler bulunmaktadır. Ekonomi dünyasında bu ürünlere 'Uluslararası Emtialar' adı verilmektedir. Uluslararası emtialar, İngilizcede "Commodity" emtia olarak ifade edilmektedir. Bazen de bu kelimeye "Exchange" terimi eklenir. Her iki kelime bir arada kullanıldığında ise *uluslararası*

⁷⁷ Mecmeu'l-fikhi'l-islâmî, rakam:42- 115-

⁷⁸ Bankaların, Euro dövizleri Londra'da kendi aralarında değiştirirken uyguladıkları faiz oranı; Londra'da birinci sınıf bankaların birbirleri nezdinde bulundurdıkları mevduata uyguladıkları faiz oranı; libor'un kelime anlamı, London Inter Bank offered Rate.

⁷⁹ AAIOfI, *Faizsiz Bankacılık Standartları* No:18. TKBB Yayın No: 10, 2015, s. 212.

*emtia borsası*⁸⁰ anlamına gelmektedir. Dolayısıyla genel anlamı uluslararası borsada ticareti yapılan ürünlerdir.

Uluslararası murâbaha sistemi İslamî bankaların uluslararası piyasada murâbaha sistemiyle sattığı ürünlerin işlemlerini içermektedir. Bu sistemde özellikle bakır, platin, alüminyum, çinko, kurşun gibi maden ürünleri olan ile petrol, benzin, doğalgaz gibi enerji kaynakları maddeleri finanse edilmektedir. Bu malzemelerin ortak özelliği asıl ürün ile nihai ürün arasındaki orta aşamadaki ürünler olmalarıdır.⁸¹

Uluslararası murâbaha sisteminin kapsamına otomobil, elektronik aletler gibi tüketime hazır ürünler girmez. İslamî bankaların murâbaha satışlarında daha çok alüminyum, bakır gibi maden ürünleri kullanılmaktadır. Bu ürünler uluslararası borsa araçları üzerinden satın alınmaktadır.

Uluslararası emtialar, uluslararası sistemlerde kayıtlı olan depolarda muhafaza edilmektedir. Ayrıca özellikle vadeli sözleşmelerde stoklanan ürünlerin miktarından daha fazla miktarda satış sözleşmesi gerçekleştirilebilir. Ayrıca vadeli akitlerde ürünün değeri ödenmez.

Uluslararası faaliyet gösteren kurumlardan biri de AAOIFI kuruluştur. Bu kuruluşa göre emtia satışının tanımı şöyledir: *'Emtia satışı, özel kurulların denetim ve gözetiminde organize piyasalarda gerçekleştirilen satış sözleşmeleridir.'* Bu sözleşmeler, satım ve alım taleplerini, teslim yer ve zamanını açıkça belirten ve farklı şart ve özellikler içeren standart sözleşmeler kullanılarak koordinatör uzman aracı kurumlar vasıtasıyla icra edilir. Bu işlemlerde sözleşmeyi garantiye almak adına mal bedelinin bir bölümünün teminat bırakılması ve aracı kurumlarda hesap açılmış olması şartı aranabilir⁸²

Yukarıda belirttiğimiz ürünlerin dünya çapında ticari borsaları bulunmaktadır. Bu borsaların bir kısmı da yerel borsadır. Örneğin Londra Metal Borsası ve Şikago Ticaret Borsası (CME) dünyanın en büyük ticaret borsalarındandır. Bu borsa hisse senedine

⁸⁰ Muhammed Abdulhalim Ömer, *Uluslararası Murâbaha sistemi, uluslararası ürünün tanımı*, s. 1420.

⁸¹ Muhammed Ali el Korri, *Uluslararası Murâbaha*, İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi s. 1536.

⁸² AAOIFI, *İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu*, Faizsiz Finans Standartları, Yayın TKBB, Organize Piyasalarda Emtia Satışı, s. 529.

endeksli ürünler, faize dayalı ürünler, döviz kuruna dayalı ürünler, endeksler..vb. ürünlerde uzmandır.

Uluslararası emtialarda İslamî bankaların en çok gerçekleştirdiği işlemler Londra Metal Borsası'nda yapılmaktadır. Bu borsa dünyanın en önemli emtia piyasalarından olup demir haricindeki metal ürünlerde uzmandır. Bu borsada en çok kullanılan akit ve ticaret türleri vadeli işlem sözleşmeleri ve endeksli satış sözleşmeleridir.

Uluslararası boyutta murâbaha yoluyla yapılan satış işlemleri, genellikle ürünün gıyabında ancak ürüne dayalı satış işlemlerdir. Murâbahaya dayalı satış sözleşmesinde belirtilen ürün depoda olup, bu durum deponun kayıtlarıyla belgelenmiş ve tamamı satışa konu edilmektedir. Ancak sözleşme gerçekleşirken söz konusu ürün evrak üzerinde gösterilse de fiilen akit meclisinde bulunmaz. Uluslararası emtia sözleşmeleri şu şekilde gerçekleşmektedir:

1- Uluslararası emtiada işlem, aracılar (komisyoncular) tarafından gerçekleştirilir. Ancak borsa üyeleri aracı olamaz. Borsa üyeleri aracı olmadan sözleşmeyi gerçekleştirebilirler. Dolayısıyla komisyoncular satıcı ve alıcı adına ücretli vekil olarak sözleşmeyi gerçekleştirirler. Komisyoncu aynı satış işleminde hem alıcı hem de müşterinin vekili olabilir. Aynı zamanda kendisi asil satıcı veya asil alıcı da olabilir.

2- Sözleşmeler yeni iletişim araçlarıyla gerçekleştirilir (telefon, internet, faks).

3- Uluslararası emtia sözleşmelerinde yazılı sözleşmeler yoktur. Aksine satılan ürünün mülkiyet belgeleri elektronik hesap şeklindedir. Müşteri bu elektronik hesaplara kaydolarak dilediğini satın alır veya satar. Bununla birlikte ürün teslimat izni ve depolama sertifikası şarttır.⁸³

2.2.1. Uluslararası Emtialardaki Murâbaha İşlemlerinin Fıkî Açidan Değerlendirilmesi

İslamî bankacılık alanında yapılan uluslararası emtia alım-satım işlemlerinde şer'i kurallar esas alınmaktadır. Bu şer'i kurallar, dini kurul ve kuruluşlar tarafından

⁸³ Muhammed Halim Ömer, *es-Sil'u'd-düvelî, ve devâbitu't-teâmuli fî hâ*, el-Mecmeu'l-İslâmî, 2015.

belirlenmektedir. Bu sayede uluslararası emtia satışları standardize edilmektedir. Aynı şekilde söz konusu ihalelerin murâbaha akitleri veya vekalet sözleşmeleri hem anlaşma aşamasında hem de mülkiyet aşamasında tamamen şer'i şartlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Çünkü bu akitler uluslararası piyasada uluslararası bankalarla komisyoncular (aracılar) yoluyla sağlanmaktadır. Komisyoncular ise akit aşamalarında vekalet görevini yüklenirler.⁸⁴

2.2.2. Görülmeden Yapılan Satışların Değerlendirilmesi

İslam hukukçuları alışverişe konu malın fiziki olarak görülmeden yapılan satış hakkında farklı görüşler beyan etmişlerdir. Bir kısım fıkıhçılar ürün eğer satıcıya ait olup, teslimatı mümkünse ve tamamen bilinecek derecede nitelikleri belirtilmişse görülmeden de satışın caiz olduğunu belirtmiştir. Bu görüş Şafî mezhebinin görüşüdür.⁸⁵

Gözleri görmeyen/a'mâ kimsenin, alım satımı konusunda görüş bildiren fakihler, daha çok, onların görme kusurundan kaynaklanan durumlarından hareketle bir hükme varmaya çalışmışlardır. İslam hukukçularının geneli, gözleri görmeyen bir kimsenin, değişik yollarla satım konusu mal üzerinde fikir sahibi olabileceğini, dolayısıyla da yapacağı alışverişlerinin geçerli/sahih olacağını ifade etmişlerdir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbeliler gözleri görmeyen kimsenin yeterli düzeyde bilgi edinmesi halinde yaptığı alışverişini sahih kabul ederler. Bu meyanda, alışveriş yapan a'ma için malı görme yerine malı tanımaya yönelik olarak dokunma, tatma ve koklama muhayyerliği olup, bu hakkı mala dokunduğu, tattığı veya kokladığı anda düştüğünü belirtmekte fayda vardır. Gayrimenkullerde ise, nitelikler belirtilmek suretiyle muhayyerlik hakkı ortadan kalkar.⁸⁶

Diğer taraftan fıkıhçılara göre gözleri görmeyen kimse vekil tayin edebildiği gibi vekilin yapacağı muameleyi bizzat kendisi de yapabilir.⁸⁷ Buna karşılık tanımaya yönelik eksiklikleri ciddi bir kusur kabul eden Şafîiler, gözleri görmeyen kimsenin

⁸⁴ Muhammed Ali el Korri, *Uluslararası Murâbah*, İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi s. 1534.

⁸⁵ eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb*, Matbaatu'l-halebî, Halep 1960, c. 1, s. 263; er-Ramlî, Şihâbuddîn, *Nihâyetu'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-minhâc*, c. 3, s. 415.

⁸⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, c. 5, s. 164, 298; İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-Kebir*, c.4, 32; Mavsîlî, *el-İhtiyâr*, c. 2, s. 102.

⁸⁷ Mavsîlî, *el-İhtiyâr*, c.2, 10.

alışverişini geçersiz (fasit) saymışlardır. Şafilere göre malın iyisi ile kötüsünü ayırma yeteneğinden yoksun olan bu kimseler aldatılmaya müsait olacağından, velisinin bu konuda ona yardımcı olması gerekir.⁸⁸

Ebû Yûsuf'a göre ise ürün önceden belirlenen şartlara uygun imal edilmişse ısmarlayan kişinin artık eseri kabul etmeme hakkı bulunmaz. Ancak belirlenen evsafa uygun olmadığı gerekçesiyle, yani ayıp veya vasıf muhayyerliği sebebiyle reddedilebilir. Böyle bir sebep olmaksızın reddetme hakkının tanınması ısmarlanan kişiyi zarara sokabilir.⁸⁹

2.2.3. Alım Satımda Vekalet Verme Meselesinin Fıkḥî Değerlendirilmesi

Vekalet, fıkḥî açıdan tartışmasız bir muameledir. Bununla ilgili İbn Kudâme şöyle demiştir: “Vekaletin mubah olduğu bütün işlemlerde müslim veya gayr-i müslim, erkek veya kadın, hür veya köle herkes vekalet verilebilir. Alışveriş işlemlerinde vekalet vermenin caiz olduğu konusunda hiçbir ihtilaf görmedik.”⁹⁰

Komisyuncunun komisyon ücretini alması ücretli vekillik⁹¹ kapsamında değerlendirilen mubah bir işlemdir. Bununla ilgili İbn Kudâme'nin görüşü: “Kıyafet alınması için komisyoncu kiralayabilir. Çünkü bu menfaat mubahtır. Mubah olan duruma vekil olunabilir. Dolayısıyla bu durum için komisyoncu ile anlaşmak caizdir.”⁹²

Komisyon ücreti borsa fiyatlarına göre sözleşme değeri üzerinden belirli bir oranda belirlenmesi hususunda fıkḥîler ihtilafa düşmüşlerdir. Maliki ve Hanbeliler bunu caiz görürken, Hanefî ve Şafililer ise caiz olmadığına yönelik görüş beyan etmişlerdir. Caiz olması ile ilgili olarak İbn Kudâme şöyle demiştir: “Bir iş için vekil tayin ettiğinde süre belirtilmeden her bin dirhem için belirli bir dirhem vermesi doğrudur.”⁹³ Caiz olmayışıyla ilgili ise imam en-Nevevî Mecnû'da şu ifadelerle yer verir: “Vekillik ücreti belirlenmeden vekâlet işlemi yanlıştır. Ücret karşılığında bu

⁸⁸ Nevevî, *el-Mecnû*, c.9, s.366

⁸⁹ Hamza Aktan, “İstisnâ” TDVİ, c. 23, s. 393-396.

⁹⁰ İbn Kudame, *el-Muğnî*, s. 37-36.

⁹¹ İbn Kudame, *el-Muğnî*, Mısır Arap Cumhuriyeti Yayınları, 5/87-89; Serahsi, *el-Mebsût*, 19/38

⁹² İbn Kudame, *el-Muğnî*, c.5, s.466; Serahsi, *el-Mabsût*, c.15, s.114, ed-Darderi, *Haşiyetu'd-dusukî, alâ Şerhi'l-Kebir*, 3/397, eş-Şirbini, *Muğni'l-muhtaç*, 2/147.

⁹³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 5, s. 466.

giysiyi satman için seni vekil kıldım demesi yanlış işlemdir. Çünkü komisyon ücreti belirtilmemiştir”⁹⁴.

Mezhepler arası bu farklı yaklaşımın temel nedeni fıkhıdaki ‘ücretin bilinmesinin gerekliliği’ prensibinden kaynaklanır. Ancak komisyoncuya sunulan sözleşmenin değeri alışveriş emrinde belirtilmiş ise veya borsa ilanlarında gösterilmiş ise bu şekilde caiz kılan bazı fikhî görüşler mevcuttur⁹⁵. Buna istinaden şunu diyebiliriz ki komisyoncunun alışveriş işlemine karşılık belli oranda komisyonluk ücreti almasının caiz olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.4. Sözleşmenin Bir Tarafında Vekilin Olmasının Fikhî Açıdan Değerlendirilmesi

Uluslararası ürün piyasasında İslami banka, müşterinin vekili olup müşteriye uluslararası ürün almaktadır. Müşteri ürünü satın almaya karar verdiğinde banka ona vekil olarak önce ürünü kendisi alacak ardından vadeli olarak ona satacaktır. Uluslararası emtia satışlarında müşteri çoğu zaman bankalara başvurur. Çoğu müşteri direkt satıcıyla temasa geçmeyip banka üzerinden satışı yapar. Sözleşme taraflarının birinin vekil olması hakkında din alimleri ihtilafa düşmüş olup Hanbeli mezhebi caiz görürken bir kısım fıkıhçı ise haram olduğunu belirtmiştir.

Komisyoncunun aynı anda hem satıcı hem de alıcı tarafın vekili olması veya başkası tarafından vekalet edilen alım satım işleminde asıl taraf olması hakkındaki görüşlerde ise fukaha farklı görüşler belirtmiştir. Hanefî mezhebinden Serahsî şöyle demiştir: “Ebu Hanife’ye göre vekilin kendisi veya reşit olmayan çocuğu tarafından satılırsa caiz değildir. Ebu Yusuf, Muhammed’e göre ise caizdir”⁹⁶

Malikiler ise belirli şartlarla caiz görmüşlerdir. Onlara göre “satış hususunda vekil tayin edilen kişi, malı kendisine satmamayı taahhüt eder ve bu taahhüt vekaleti verenin izni veya malı talep olmaması durumuna kadar geçerlidir. Ürüne rağbetin olmaması müvekkilin izin vermesiyle vekilin satın alması caizdir”⁹⁷.

⁹⁴ Nevevi, *el-Mecmû’*, Dâru’l-fikri’l-Mısriyye, c. 14, s. 168.

⁹⁵ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan fıkıh ansiklopedisi, c10,s.52.

⁹⁶ es-Serahsî, *el-Mabsût*, c. 19, s. 32.

⁹⁷ ed-Darderi, *Haşiyetu’d-dusukî, alâ Şerhil Kebir*, c.3, s.387.

Şafiilerde ise hüküm şöyledir: “ Bir malın satışı için vekâlet verilen ve bu ürünü izinsiz satın almaya yetkisi olmayan kişiye, bir başkası o malı satın alması için vekâlet verse de bu işlem geçerli olmaz. Çünkü her iki sözleşmenin hedefleri tutarsız duruma düşmektedir.”⁹⁸

Hanbelilerin ise konuyla ilgili olarak iki farklı yaklaşımı bulunmaktadır.⁹⁹ Bu meseleyle ilgili ihtilafın temel sebebi vekilin alım-satım işlemlerinde malı değerinin çok altında veya üstündeki bir fiyatla satarak birilerine iltimas geçmesinin engellenmesi hususundaki anlayış farklılığıdır. Ancak borsa işlemlerinde vekaletle ilgili olarak böyle bir şüpheye mahal olmayacak şekilde sıkı kuralları vardır. Çünkü borsadan verilen satın alma ve satış emir bazlarının değeri, miktarı ve süresi belirtilmektedir. Ürünün ilanı komisyoncu tarafından gerçekleştirilmemektedir. Ürün diğer komisyoncular tarafından ilan edilmektedir. Borsada fiyat değişikliğiyle ilgili minimum ve maksimum sınırları vardır. Buna göre, bu tür işlemlerde vekâletin caiz olduğunu belirten fıkıh adamlarının görüşleri esas alınabilir.¹⁰⁰

Alış-satış işleminin gerçekleştirilmesi için komisyoncunun başkasına vekâlet vermesi (salon komisyoncusu olarak tanımlanır) meselesine gelecek olursak, vekâleti verenin izni olması şartıyla din âlimleri tarafından caiz olarak görülmüştür. Bu durum borsadaki vakaları tanımlamaktadır. Bu bağlamda konunun temelinde “vekil izinsiz bir şekilde başkasına vekâlet veremez”¹⁰¹ ilkesinin dayanak olarak görüldüğünü belirtmekte yarar vardır.¹⁰²

2.2.5. Sözleşmede Satıcıların Adlarının Geçmeme Meselesinin

Değerlendirilmesi

Daha önce de belirtildiği gibi sözleşmeler artık yeni iletişim araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Mülkiyet elektronik ortamda veya yazılı belgeler yoluyla ispat edilmektedir. Satıcı ve alıcıya tebliğ edilir. Alıcıya verilen kağıtta satıcının adı verilmez. Çünkü bu sözleşmeler fıkhîta vekâleten satış işlemlerine girmektedir. Bu

⁹⁸ Nevevî, *el-Mecmû'*, c.14, s. 122,125.

⁹⁹ İbn Kudame, *el-Muğnî*, c. 5, s.117,119.

¹⁰⁰ Muhammed Abdulhalim Ömer, *Uluslararası Emtia Sözleşmeleri ve Şartları: Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin 6. Konferansında sunulan araştırma.*

¹⁰¹ eş-Şirbini, *Mugni'l-muhtaç*, c. 2, s. 226.

¹⁰² A. Yer.

durumla ilgili fikhî görüş şudur: “Sözleşmenin hükümleri vekille ilgili olup vekâleti verene bağlı değildir. Çünkü vekil sözleşmedeki gerçek taraftır”. Metinle ilgili yapılan bir şerhte ise şöyle denilmiştir: “Bu ifadelerden sözleşmede vekaleti verenin adının geçmesinin zorunlu olmadığı anlaşılmıştır.”¹⁰³

Yukarıdaki bilgilere dayanarak şunu söylemek mümkündür: Borsalarda sözleşme taraflarının sözleşme konusuyla ilgili ehliyet sahibi olmaları şarttır. Zira fikhî hükümler sözleşmenin tüm tarafları için geçerlidir.

2.2.6. Satıcının Ürün Sahibi Olması, Alıcının Para Sahibi Olması

Meselesi

Borsada işlemlerin uygulanışı esnasında bazen işlem araçları üzerinden yürütülür. Ancak İslam hukukunda işlemin taraflar arasında yapılması esastır. Ayrıca tek kişinin hem alıcı hem de satıcının rolünü yüklenmesi uygun görülmemiştir. Bu meseleyle ilgili borsada gerçekleştirilen işlemler şu aşamalardan ibarettir:

1- Vadeli satışlarda satıcı ürünün sahibi değildir. Bu durum Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) “sende olmayan şeyi satamazsın”¹⁰⁴ hadisine göre yasaktır.

2- Art arda satışlar gerçekleştiğinde malın karşılığı/semen alınmadan satış gerçekleştirilir. Ardıl alımların icrasında kabz işlemi yapılmadan satış gerçekleşmektedir. Bu da Hakim b. Hüzzam’ın rivayet ettiği hadis gereğince haramdır. Nitekim ne tür alışverişlerin haram veya helal olduğunu peygamberimize soran Hâkim b. Hüzzâm şu cevabı almıştır: ‘Bir şeyi aldığın zaman onu kabz etmeden satma sakın.’¹⁰⁵ Bu hadis her ne kadar amm/genel anlam ifade etse de ‘Resulullah gıdanın kabz edilmeden satışını yasaklamıştır.’ hadisi bunu tahsis eder.”¹⁰⁶ Hâlbuki gıda kategorisine giren başta tohumlar olmak üzere birçok gıda ürünü borsada alışverişe konu olmaktadır.

3- Kısmi satın alma veya marj alımı işlemlerinde hem riba hem de alışveriş işlemi aynı anda gerçekleşmektedir. Bu da Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in “Satış ve avans

¹⁰³ eş-Şirbini, *Mugni’l-muhtaç*, c. 2, 230.

¹⁰⁴ Tabarâni, *el-Mu’camu’l-Avsat*, c. 5, s.363 – hadis 5143.

¹⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*– c.4, s.403 hadis 1489.

¹⁰⁶ Tabarâni, *el-Mu’camu’l-kebir* .11.bölüm hadis 10875.

aynı anda olmaz”¹⁰⁷ hadisinde açıkça belirtildiği üzere haramdır. Bununla birlikte alıcı komisyoncudan geri kalan ücreti faizle avans olarak almaktadır.

2.2.7. Kabz ve Teslim

Borsa piyasalarıyla uğraşanlar iki gruba ayrılabilir. Birinci grup, fiyat değişiklikleri ve ürün değerlerinin tahminine dayalı olarak işlem yapan ve borsayı bir yatırım aracı olarak gören gruptur. Borsa işlem yapanların çoğu bu gruptandır. İkinci grup ise reel sektörde bulunan ve ihtiyaç duyduğu ürünleri satın alan gruptur. Mesela birinci gruptakiler bakır fiyatlarının artacağını tahmin eden ve bundan kâr elde etmeye çalışan kişilerdir. İkinci gruptakiler ise elektrik kabloları satan kişiler olup fiyatlar yükselmeden bakın almak isteyen kişilerdir. Burada ciddi anlamda riske girenler de bu gruptakilerdir. Çünkü birinci gruptakiler spekülatif şirketler olup kârlılıkları alım ile satım arasında farktan meydana gelir.¹⁰⁸

Bu tür akitlerde kabz işleminin yapılmaması şarttır. Çünkü borsadaki bu tür sözleşmelerde “satılan ürün teslim alınmaz ancak başka bir tarafa satılabilir” ibaresi bulunmaktadır. Bu şart ise ihtilaflıdır; Şöyle ki

- Bir kısım âlimler caiz olmadığını söylemektedirler. Çünkü çoğu fıkıh âlimi, akdi yapılan ürünün teslim edilmeye elverişli olma şartını koymuşlar ve borcu borçla satmanın caiz olmadığını savunmuşlardır. Zira burada bilinmezlik ve faiz riski vardır.¹⁰⁹

- Bir başka görüş ise bu şartın caiz olduğu yönündedir. Gerekçesi ise şudur: Teslim edilmeme şartı, aldığı ürünü yine borsa üzerinden bir başkasına satmak isteyen kişileri, tüketici durumundaki kişilerden ayırt etmeyi amaçlamaktadır. Çünkü teslim alma işlemi ekonomik açıdan başka yükümlülükleri ve masrafları doğurur. Bu yükü ancak ciddi anlamda o ürüne ihtiyacı olanlar üstlenir ki zaten sonuçta bu ürün ihtiyaç sahibi tarafından teslim alınmaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁷ et-Tirmizî, *Süneni Tirmizi*, c. 3, s. 535 Hadis no: 1234.

¹⁰⁸ Muhammed ali el-Karevî, *Murabehât sil’ ed-düveli*, Câmiatu Abdülmelik, Riyad 2015, s. 11.

¹⁰⁹ Abdülhalim, İbn Teymiyye, *Mecmû’l-fetâvâ*, c. 30, s. 260.

¹¹⁰ Abdülhalim, İbn Teymiyye, *Mecmû’l-fetâvâ*, c. 30, s. 264.

Ayrıca hem malın hem de bedelin kabzıyla alakalı olarak fiili mi yoksa hükmi mi olup olmaması da tartışılmıştır. Satılan ürünün türü gayrimenkul mü yoksa menkul kıymet mi olduğu, menkul kıymetin gıda mı veya para mı olduğu, sayılabilen cinsten (gerçek para) mi veya ölçülebilen cinsten (misli mallar) mi olduğu hakkında hükümler bulunmaktadır. Kabzın hükmü malın türüne göre belirlenmiştir. Bununla ilgili sadece konumuz olan “uluslararası emtia”larda kabz işleminin hükümlerini sayacağız. Emtianın satış sözleşmesi, menkul kıymet, altın-gümüş gibi pahalı madenler, diğer madenler, bakliyat ve gıda, petrol ürünleri şeklinde değişiklikler göstermektedir ve bu konuyla ilgili fikhî görüşler farklılık göstermektedir:

1- Sözleşme anında ücret ve ürünün teslim edildiği satış türlerinde ücret banka havalesi veya çek yoluyla teslim edilir. Bununla ilgili çağdaş fikhî görüş bunun bir hükmi kabz işlemi sayıldığı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi’nin 55/4/6¹¹¹ numaralı kararında değerlendirmiş olup dinen ve örfen kabul edilmektedir.

Ürünlerin teslim alınması konusunda ise müşteriye borsada kayıtlı uluslararası depodan ürünü teslim aldığına dair senet veya satılan ürünün mülkiyetini ispatlayan *Murâbaha Akdine Dayalı Sukûk* diye isimlendirilen bir sertifika verilir.¹¹²

Murâbaha Akdine Dayalı Sukûk, murâbaha konusu malın alımını fonlamak amacıyla birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Bu sertifikaları alan yatırımcılar murâbaha konusu malın maliki olurlar.¹¹³

Bu tür borsa ürünlerinde müşterinin ürün üzerinde tasarruf hakkı yoktur. Aynı zamanda depoda olduğu sürece ürünü borsa haricinde hiçbir yolla satamaz. Bu durum senetle yapılan hükmi teslim alma durumunu reddetmektedir.

2- Borsalarda daha önce bahsi geçen hükmi teslim denilen yöntemle altın ve gümüş madenlerinin ticareti yapılmaktadır. Bu dinen caiz değildir. Çünkü altın ve gümüş madenlerinin alım ve satımlarında şart olan fiili kabz (elden ele) şartı gerçekleşmemektedir.

¹¹¹ AAIOFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, No:18. 2015, s. 529. Dini standartlar no:18, İslam Dünyası Platformunda İslam Fıkıh Akademisi’nin 11. Konferansının 8. Kararı – Akademi kararları dosyasında hicri 1412 yılında yayınlanmıştır. s. 266.

¹¹² Abdussettâr Ebû Gûdde, *es-Sil’u’d-duveli ve davâbitu’t-taâmuli maahâ*, Mecmeu’l-fikhi’l-islâmi konferansı, 2005. s. 13.

¹¹³ AAIOFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları* No:18. 2015, s. 529.

3- Gıda kategorisine giren tohum satış işlemlerinde ise gıda satın alınıp alıcı fiili olarak teslim almadan ve halen depodayken tekrar satışa sunulmaktadır. Bu durum daha önce belirtildiği üzere dinen caiz değildir.

4- Anında veya gelecekte her türlü vadeli satışlarda sözleşme esnasında ürün ve ücret teslim edilmez. Bu durum dinen caiz değildir. Bu işlemlerde anında veya gelecekte fiili teslim işlemi yapılmadan ters işlem sözleşmesi yapılmaktadır.

5- Taraflara teslim edilen satış sözleşmelerinde tarafların isimlerinin geçmemesiyle ürün daha depodayken bir sonraki satış işleminde aynı alıcıya satılabilir. Bu durum bey‘u’l-îne hükmüne gireceği için dinen mahzurludur.

2.2.8. Ürün Türüyle İlgili Şartlar:

Borsadaki ürünler dinen mubah olan ürünlerden olmalıdır. Satımı ve alımı günah olan ürünlerde takas işlemi de doğru değildir. Pahalı madenler olan altın ve gümüş madenlerinin vadeli satışları ise daha önce de belirtildiği üzere fıkhen doğru değildir.

Banka işlemlerinin çoğu tahmin ve yorumlamaya dayalı olmasıyla satış işlemlerinin çoğu vadeli ücrete bağlanmaktadır. Banka çalışanları faiz oranlarının değişimiyle ilgili riskleri azaltmaya yönelik çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bankalarda fiyat, faiz oranına endekslenmektedir.¹¹⁴

Vadeli satışlarda temel fiyat belirlenir ve bu fiyat değişken faiz oranının endeksi doğrultusunda artar veya azalır. Bankalar uzun vadeli satışlarda varlıklar ve borçlar arasında dengeyi sağlayabilmesi için bu yönteme başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla bu yöntemde fiyat belirsiz olup ancak ödeme tarihinde bilinir. Çünkü sözleşme esnasında endeksin değeri bilinmemektedir. Bu tür sözleşmelerde fiyatı bilinme şartı gerçekleşmediğinden sözleşme geçersiz sayılmaktadır.¹¹⁵

¹¹⁴ Muhammed Ali el Korri, *Murâbahât es-sil‘i‘d-düveli*, 14. Bilimsel Sempozyumu, Melik Abdülaziz Üniversitesi, Mecelletu külliyyeti‘ş-şeria, *Uluslararası Murâbah*, İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi, s. 1545.

¹¹⁵ A. yer. s. 1547.

2.3. Kredi Kartıyla Murâbaha Uygulaması

Katılım Bankaları, faizli bankalara alternatif olacak yeni uygulama ve ürünlere tasarlamaya çalışmaktadır. Bu alternatif olma çabası, bu kurumların zaman zaman popülist yöntemlere yönelmesine ve İslamî sınırları zorlamalarına neden olabilmektedir. Kendi ilke ve prensiplerine bağlı kalmaksızın atılacak her adım, İslami bankacılığı zamanla konvensiyonel bankacılığa dönüştürme riski taşımaktadır. Faizli bankacılığa alternatif olabilmek için, İslam hukukunun kurallarına bağlı kalınması gerekmektedir.

Günümüz İslami bankacılık sektöründe sıklıkla kullanılan “murâbaha kartı”, kredi kartlarına iyi bir alternatif olarak kabul edilebilir. Ancak bu uygulamanın hiçbir kusur ve sorun içermediği de düşünülmemelidir. Murâbaha kart ile ilgili bilimsel kaynaklarda yeterli bilgi ve veri bulunmamasından dolayı bu ürün hakkındaki analiz ve değerlendirmelerimizi bankaların web sitesindeki verilere dayandırdık. Murâbaha kartı değerlendirmeye geçmeden konvensiyonel bankalarda kullanılan kredi kartlar hakkında kısa bir değerlendirme yapmanın mukayese açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2.3.1. Kredi Kartının Tanımı ve Özellikleri

Kredi kelimesi Latince ‘güven’ anlamındaki “credere” kelimesinden elde edilmiştir. Bu kelime; “bir kimseye güvenmek ve itimat etmek” anlamına gelmektedir. Kredi kartı çıkaran kuruluş; gerekli incelemeleri yapıp, kişinin ödemelerini zamanında yerine getireceğine kanaat getirdikten sonra, kartı hamiline verdiği için “emniyet kartı” ya da “güven kartı” terimlerinin yerine kredi kartı terimi kullanılmıştır.¹¹⁶

“Kredi kartları, genellikle bankalar ve finans kurumlarının müşterilerine belirli limitler dâhilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı ve nakit kredi çekme imkânı sağlamak için verdikleri, üzerinde sahibinin adı, imzası, kart numarası, vadesi ve istenirse fotoğrafı bulunan plastik kartlardır. Kart hamili açısından kredi kartları, kart hamilinin banka hesabında para bulundurmadan, kendisine önceden belirlenen limit dâhilinde harcama yapma, yaptığı harcamayı geçerli bir faiz ile

---

¹¹⁶ Feridun Kaya, *Türkiye’de Kredi Kart Uygulaması*, İstanbul, 2009, s. 33.

taksitlendirme veya ATM'lerden nakit avans çekebilme imkânı sağlayan bir araç olmaktadır.¹¹⁷

Kredi kartlarının bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikleri başlıklar halinde şöyle belirtmek mümkündür:

1. Kart çıkaran kurulun belirlediği dönemler içinde kart hamiline belli bir limit dâhilinde kredi sağlama imkânı verir ve aynı zamanda ödeme aracı olarak da kullanılabilir.

2. Kart hamili kendisine tanınan limit dâhilinde almış olduğu mal ve hizmetlerin bu kartla ödeyebildiği gibi nakit de çekebilir.

3. Kartı çıkaran kurum, kart hamili mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan borcunun tamamını son ödeme tarihine kadar ödemesi için bir süre verir ve borcun bu tarihe kadar ödenmesi durumunda hiçbir faiz tahakkuk ettirmez. Bu kart türünde mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan borcun ödenmesi için faiz uygulanarak ek süre tanınması söz konusu olabilmektedir. Buna karşılık nakit kredi çekilmesi durumunda faiz derhal tahakkuk ettirilir.

4. Kartı çıkaran kurum, kart hamilinden satın almış olduğu mal ve hizmetlere bağlı olarak herhangi bir komisyon almaz. Buna karşılık üye işyerinden bu kartla yapılan mal ve hizmet alımları için belli oranda bir komisyon alınır.

5. Kartı çıkaran kurum, söz konusu kartla alınan mal ve hizmetlerden kaynaklanan borcu üye işyerine ödemekle yükümlüdür. Mal ve hizmetlerin bedellerini ödemekle ilgili bu yükümlülük tamamen şahsidir ve dolaysızdır; kurum ile üye işyeri arasındadır. Bu yönüyle üye işyeri ve kart hamili arasındaki ilişkiyle herhangi bir bağlantısı yoktur.

6. Kurum, kart hamili adına üye işyerine ödemede bulunmuştur ve bu yüzden kart hamiline karşı alacağını tahsil noktasında şahsi ve doğrudan bir hakkı söz konusudur; bunun tahsil edilmesi tamamen şahsi bir haktır. Kurumun bu hakkı, kart hamili ile üye işyeri arasındaki sözleşmeden doğan ilişkiden tamamen bağımsızdır.¹¹⁸

---

¹¹⁷ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, İstanbul: Türkiye katılım bankaları birliği yayın, 2012, s. 60.

¹¹⁸ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, s. 66- 67.

2.3.2. Banka Kartının Tanımı ve Özellikleri

Günümüz bankaları müşteriye hitap edecek farklı türden kartlar üretmektedirler. Bu kartlardan bir tanesi de bankalar tarafından banka nezdinde hesabı bulunan ve bu hesapta para bulunduran müşteriler için çıkarılan banka kartlarıdır.¹¹⁹ Müşteri bu kart ile istediği zaman para çekebilir ve satın aldığı mal ve hizmetlerin bedelini hesabında bulunan para ile ödeyebilir. Mal ve hizmet alınması durumunda bedel otomatik olarak müşterinin hesabından düşer. Bu kartla, kredi kullanılmamaktadır. Genelde bu kartlar için bir kullanım ücreti de yoktur. Ancak müşterinin kartı çıkaran kurum dışında bir kurum yoluyla nakit çekmesi veya döviz alması hâllerinde ücret tahakkuk ettirilebilir. Bu kart ücretli olabileceği gibi kartın ücretsiz çıkarılması da mümkündür. Bazı kurumlar, bu kartla alınan mallar ve hizmetlerin satış bedelleri üzerinden kartın kullanıldığı işyerlerinden belirli bir oranda komisyon alabilmektedir.¹²⁰

2.3.3. Kredilendirilemeyen Kredi Kartının Tanımı ve Özellikleri

Bankaların müşterilerine yönelik çıkardığı kart türlerinden biri de kredilendirilmeyen kart türüdür. Bu kartın en belirgin özelliği bir limit dâhilinde belirli bir süre için kredi temin etmeye imkân sağladığı gibi alınan hizmetlerin ve malların ücretinin ödenmesinde kullanılabilir olmasıdır. Bu kart mal ve hizmet alımlarında kullanılabildiği gibi nakit çekiminde de kullanılabilir. Ancak bu kartta yeniden kredilendirilme özelliği bulunmamaktadır. Bu bakımdan kart hamilinin, dönem içi harcamalardan kaynaklanan borcunun tamamını kartı çıkaran kurum tarafından gönderilen ekstrede belirtilen süre içinde ödemesi gerekir.

Kart hamili borçlarını ekstrede belirtilen süre içinde ödemezse faiz tahakkuk ettirilir. Ancak faizsiz finans kurumları gecikme durumunda kart hamiline faiz uygulayamaz. Kartı çıkaran kurum, kart hamilinden satın almış olduğu mal ve hizmetlere bağlı olarak herhangi bir komisyon almaz. Buna karşılık üye işyerinden bu kartla yapılan mal ve hizmet alımları ücretlerinin geri ödemesinde belli oranda bir komisyon alır.¹²¹

¹¹⁹ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, s. 66- 67.

¹²⁰ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, Yayın TKBB s. 77.

¹²¹ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, Yayın TKBB s. 79.

Kartı çıkaran kurum, söz konusu kartla alınan mal ve hizmetlerden kaynaklanan borcu üye işyerlerine ödemekle yükümlüdür. Mal ve hizmetlerin bedellerini ödemekle ilgili bu yükümlülük tamamen şahsidir ve dolaysızdır. Yani kurum ile üye işyeri arasındadır. Bu yönüyle üye işyeri ile kart hamili arasındaki ilişkiyle herhangi bir bağlantısı yoktur. Kurum, kart hamili adına üye işyerine ödemede bulunmuştur ve bu yüzden kart hamiline karşı alacağını tahsil noktasında şahsi ve doğrudan bir hakkı söz konusudur; bunun tahsil edilmesi tamamen şahsi bir haktır. Kurumun bu hakkı, kart hamili ile üye işyeri arasındaki sözleşmeden doğan ilişkiden tamamen bağımsızdır.¹²²

2.3.4. Ödeme Kartlarındaki (Charge Card) Uygulamaların Hukuki

Konumu

Kredi kartları yaygınlık kazanmaya başladığı ilk dönemde asgarî ödeme tutarı tarzında bir özellik barındırmamaktaydı. Bu kartlarda yapılan bütün harcamalardan doğan borçlar son ödeme tarihinde bankaya ödenmek durumundaydı.¹²³ Bu tür kartlar ödeme kartı/charge card/bitâkatü'l-hasmi's-şehrî ya da bitâkatü'l-i'timâd ismiyle anılırdı. İslam hukuku açısından bakıldığında bu kartların sözleşmelerinde fâiz şartı var ise yaygın kanaate göre bu tür kartların kullanımı câiz değildir. Çünkü bu kartların kullanımından sonra bankaya borçlu konumuna düşen kart hâmili bu borcu geciktirdiği takdirde fâiz ödeyeceğini sözleşmeyle kabul etmiş olmaktadır.¹²⁴ Faiz ödemeyi kabul etmek de İslam hukukunda faiz gibi haramdır.

Bununla birlikte dînen söz konusu şart mülgâ (yok hükmünde) kabul edildiğinden bu şarta rağmen kredi kartı alınabileceği ve kullanılabileceği de söylenmiştir. Nitekim Hanbelîlere göre akdin muktezâsına aykırı fâsit şartlar, akdi ifsâd etmez. Akid sahîh olarak kalır ancak şart bâtıldır.¹²⁵ Ancak eğer sözleşme fâiz şartından arındırılmış ise İslam fıkıhçıları kartın mal alımlarında kullanılmasına cevaz verilmektedir.

¹²² AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, Yayın TKBB s. 79.

¹²³ Özkan Cavit Hoşlan, *Kredi Kartı Hamilinin Hukuki Durumu*, İÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 29-30.

¹²⁴ Sıddık Muhammed Emîn ed-Darîr, "*Bitâkatü'l-i'timân*", c. 15, s. 20; Vehbe Muhammed ez-Zuhaylî, "*Bitâkatü'l-i'timân*", 15, s. 45.

¹²⁵ ez-Zuhaylî, "*Bitâkatü'l-i'timân*", c. 15, s. 45-46. Hanbelî mezhebinin görüşü için bk. Abdullah b. Hudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, c.12, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1405, c.6, 157-158; Mansûr b. Yûnus el-Behûtî, *er-Ravdu'l-murbi'*, Riyad: Mektebetü'r-Riyâd el-Hadîse, 1390, c.2 , 64; a.mlf., *Keşşâfu'l-kınâ'*, (thk. Hilâl Mustafa Hilal), Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1402, c.3, 193.

Ancak faiz şartının kabul edildiği bu nitelikte bir kartın kullanımında ortaya çıkan hukûkî durum ise fıkıhçılar arasında farklı yorumlara sebep olmuştur. Bu konuda öne sürülen yaklaşımlar ve temsilcilerini özetle şöyle ifade etmek mümkündür:

Abdussettâr Ebû Ğudde'ye göre kart hâмили ile kart sahibi banka arasındaki ilişki kartın kullanımından önce "kefâlet", kartın kullanımından sonra "havâledir". Yani banka kartın kullanımından önce işyerlerine karşı kart hâmilinin zimmetine taalluk edecek borçların kefil konumundadır. Kartın kullanımından sonra ise kart hâмили işyerlerini ödenmesi gerekli meblağın alımı için bankaya havâle etmektedir.¹²⁶

Vehbe ez-Zuhaylî ise kart sahibi banka ile kart hâмили arasındaki ilişkide borç / karz, havâle ve kefâlet gibi çok boyutlu bir ilişkinin doğduğunu söyledikten sonra şöyle der: "Bana göre İslâm fıkıhı bakımından banka ile kart hâмили arasındaki ilişki havâledir".¹²⁷ Bir başka yerde ise söz konusu ticari ilişkiyi banka tarafından incelemekte ve şöyle demektedir: "Bana göre kartı çıkaran banka uluslararası kart kuruluşuna niyâbeten kart hamilinin borçlarını ödeyip kendisine rücû hakkıyla birlikte kefil olmaktadır. Kefâlet haddi zatında teberrudur ve teberru işlemlerine mukâbil bir şey alınamaz".¹²⁸

Yukarıda ayrıntıları açıklanan sınırlar ve şartlar içinde kalmak kaydıyla kredilendirilemeyen kredi kartı çıkarmakta herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü bu şartlar içinde kalındığı sürece fıkıh ilkeleriyle çelişen bir durum söz konusu olmayacaktır. Zaten kartın temel özelliği kart hamiline tanınan imkânların yanı sıra sağlanan kredi karşılığında herhangi bir faizin tahakkuk ettirilmemesidir. Bir kartın fıkıh ilkeleriyle çelişen bir yapıda olduğunu iddia edilebilmesi için sözleşmede İslam dininin yasakladığı şartların bulunması veya kart hamilinin dinin yasakladığı işlemler yapması gerekir.

2.3.5. Banka Kartlarının İslam Hukuku Açısından Konumları

Yukarıda açıklandığı üzere tekrar kredilendirilebilen kredi kartlarını kullanmak haramdır. Çünkü bu kart, hamiline belirli bir faiz karşılığında dönemsel olarak yenilenen borç alma imkânı vermektedir. Faiz almak ve vermek ise dinin yasakladığı

¹²⁶ Abdussettâr Ebû Ğudde, "*Bitâkatü'l-i'timân*", c.12, 3, s. 478-480.

¹²⁷ ez-Zuhaylî, "*Bitâkatü'l-i'timân*", c. 15, 3, s. 55-57.

¹²⁸ ez-Zuhaylî, "*Bitâkatü'l-i'timân*", c.15, 3, s. 58.

bir işlemdir. Faizin yasak olduğuna dair Kur’ân ve Sünnette kesin deliller bulunmaktadır. Müslümanlar faizin yasak olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Bu konuda fıkıhçılar arasında aykırı hiçbir görüş bulunmamaktadır ve faizin yasak olduğu dinin zaruri olarak bilinen konularındandır. Bununla birlikte yeniden kredilendirilebilen ama faiz içermeyen ve dinin yasakladığı diğer hususlara müsaade etmeyen yeni bir kredi kartı geliştirilirse, böyle bir kart çıkarmakta herhangi bir sakınca olmaz.

Banka kartlarıyla yapılan alımlarda dinin kabul ettiği hükmi kabz söz konusudur. Buna göre müşteri banka kartı ile altın, gümüş veya döviz satın alıp üye işyeri adına düzenlenen fişi imzalarsa bunların bedelini hükmi olarak satıcıya teslim etmiş sayılır. Bu hüküm, Uluslararası İslam Fıkıh Akademisinin “Müşterinin hesabıyla ilgili kayıtlar hükmi kabz sayılır.” şeklindeki kararına dayanmaktadır.¹²⁹ Buna göre banka kartıyla altın, gümüş veya döviz alınması durumunda fıkhîye göre zorunlu olan karşılıklı teslim gerçekleşmiş olmaktadır.

Faizsiz finans kurumu, kart hamili müşteriye kartını kullanabilmesi için cari hesabında para bulundurmasını şart koşabilir. Ancak müşterinin hesabında bulunan paraları kullanmasına hiçbir şekilde engel olamaz; yani bloke koyamaz. Çünkü müşterinin cari hesabında bulunan parayı kullanmasına engel olmak ve bu yönde ileri sürülen bir şart, İslam’ın temel prensiplerinden olan “Yarar sağlayan her borç işlemi faiz kapsamına girer.” ilkesi gereğince yasaktır.¹³⁰ Bununla birlikte faizsiz finans kurumu, teminat almak istiyorsa müşterinin verdiği parayı onun adına bir katılım hesabı açarak emek-sermaye ortaklığı (mudârebe) yoluyla değerlendirebilir.¹³¹

2.3.6. Murâbaha ve Kredi Sisteminin Mukayesesi

1. Murâbaha ile kredi sistemi arasında benzerliklerin yanı sıra bazı temel farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıkları şöyle özetlemek mümkündür:¹³²

2. Murâbahada müşteri, satıcı ve banka olmak üzere üç taraf mevcuttur. Kredi de ise iki taraf mevcuttur bunlar banka ve müşteridir.

¹²⁹ Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Kararı, Karar Numarası: 53 (4/6).

¹³⁰ AAIOFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları* No:18. TKBB Yayın No: 10 ,2015, s. 85.

¹³¹ a. yer.

¹³² Osman Nihat Yılmaz, *Faizsiz Bankacılık İlkeleri*, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010, s. 36.

3. Murâbahada müşteri nakit para alamaz. Banka müşterinin almak istediği ürün için satıcıya peşin ödeme yapar. Kredide ise müşteri parayı doğrudan alabilir. Murâbahada istenilen finansman sağlanmış olurken kredide bankanın verdiği parayı müşteri istediği yerlerde kullanabilir.

4. Murâbahada ürün kısıtlaması getirilmiş olup İslam'a uygun ürünlerin finansmanı sağlanırken, kredide İslam'a uygun olmayan ürünlerin alımı için de finansman sağlanabilir. Murâbaha bir alışveriş yani ticaret işlemi iken Kredi faizli bir borç işlemidir.

5. Kredide bankanın müşteriden aldığı fazlalık faizken, İslami bankanın aldığı fazlalık kâr payıdır.

6. Murâbahada banka müşterisine nakit para verilmediği, para doğrudan satıcıya verildiği için müşterinin talep ettiği varlığın finansmanı yüzde yüz sağlanmış olur. Eksiklik ya da fazlalık söz konusu olmaz. Söz konusu varlığın bedeli ya tam karşılanır ya hiç karşılanmaz. Kredide ise bankanın verdiği nakit para miktarının müşterinin talep ettiği varlığın fiyatından eksik ya da fazla olma ihtimali vardır. Eksik olması durumunda müşteri talep ettiği varlığı satın alamayabilir ve aldığı krediyi de farklı yerlerde kullanıp tüketebilir. Fazla olması durumunda ise gereksiz yere fazladan borçlanma, fazladan faiz ödeme ve gereksiz harcama yapma durumları söz konusu olabilir.¹³³

Murâbaha ile kredi sisteminin benzerliği ise şöyledir:

Murâbahada banka ürünü peşin alır ve ürünü önceden talep ettiğini bildiren müşterisine belli bir kâr oranıyla satar. Bankanın kârı ürün daha alınmadan önce müşteriye belirtilerek garanti altına alınmıştır. Müşterinin ürünü satması durumunda kâr veya zarar etmesi durumu bankayı ilgilendirmemektedir. Bu durum her ne kadar murâbaha şekli açısından meşru ve fıkıh kurallarına uygun olmasına rağmen bu yönüyle krediye benzemektedir.¹³⁴

---

¹³³ a.yer.

¹³⁴ Bkz. Zerka, M. Ahmet, Neccar, A. Muhammed, *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*, çev. H. Karaman, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011, s. 45.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTIYLA MURÂBAHA UYGULAMALARI AÇISINDAN AL-RAJHI KART-FİNANSÖR KART'IN KARŞILAŞTIRILMASI

1. MUKAYESE EDİLECEK MURÂBAHA KARTLARININ TANITIMI

1.1. Türkiye Finans Bankası Finansör Kartının Tanımı

Murâbahaya dayalı bir kart olarak çalışmamızda ele alacağımız kart “Finansör Kart”tır. Finansör Kart, Türkiye Finans Katılım İslami banka tarafından çıkarılmış bir karttır. Türkiye’de bugün itibariyle üçü özel, üçü de kamuya ait olmak üzere 6 İslami banka bulunmaktadır. Bunlar, Albaraka, Kuveyttürk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlakbank’tır.

Türkiye Finans 1991 yılında yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak kurulmuş olan "Anadolu Finans" ile 1985-2001 yılları arasında "Faisal Finans Kurumu" adıyla katılım bankacılığı hizmeti sunan "Family Finans"ın 2005 yılında güçlerini birleştirmesiyle kurulmuştur.¹³⁵

Belli sektörlerdeki mal ve hizmetlerin alımını sağlayan Finansör Kart, başvuru sırasında kâr oranı, finansman limiti ve taksit sayısını belirler. Finansman limitinin son geçerlilik tarihine kadar ihtiyacı olan sektörde kullanımı sağlanabilir. Finansör kart, sadece yurt içindeki anlaşmalı sektörlerde kullanılabilir.

Finansör Kart işlemleri Katılım Bankacılığı kuralları çerçevesinde çalışır. Banka kart sahibini kartın kullanılmasında vekil tayin etmiştir. Başvuru esnasında kartın ne kadar taksit yapabileceği belirlenir ve son kullanma tarihine kadar peşin fiyatına belirlenen taksit yapılabilir. Hesap özetinde finansman limiti, harcamalar, borç ve alacak kayıtları, kalan borç, kâr oranı, ilgili aya ait ödeme tutarı ve son ödeme tarihini ve varsa sözleşmeye ilişkin özel bilgiler yer alır. Finansör kartı ile yapılan alışveriş tutarı istenmesi halinde kredilendirilmeden aynı gün ödenebilir. Ya da son ödeme tarihine kadar, başta belirlenmiş olan taksit sayısına göre ödenebilir.¹³⁶

Kâr oranı, limiti aşılmadan yapılan alışveriş için ödemenin yapılacağı tarihe kadar işletilen orandır. Finansman limitini kullanma tarihi kapsamında müşterinin başta belirttiği sektörlerde alışveriş işlemlerinde kullanılabilir. Finansör kartla her alışveriş yapıldığında başta belirlenmiş olan limit azalır. Karta para yüklenmesi

¹³⁵ <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx> (Erişim 12.01.2020)

¹³⁶ <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/finansor/Sayfalar/finansor.aspx>

halinde limit yeniden güncellenir. Toplam borca son ödeme tarihine kadar günlük kâr işlenmektedir. Her ayda gelen taksit anapara miktarları eklenerek hesaplanır ve hesap özetinizde gösterilir. Kalan borç miktarı harcamalar, vergiler ve varsa kalan bakiyelerdir. Bu kalan borcu son ödeme tarihine kadar ödenmelidir.¹³⁷

1.2. al-Rajhi Bankasının Murâbaha Kartının Özellikleri

Merkezi, Suudi Arabistan'ın Riyad şehrinde bulunan al-Rajhi Bankası, 1957 yılında faaliyetlerine başlamış ve 343 milyar Suudi riyali (90 milyar ABD doları) varlıklarını yönetmektedir. Sermayesi 16,25 milyar Suudi riyali (4,3 milyar dolar) dolayındadır. On binden fazla çalışana, 570 şubeye sahiptir. 4.794 ATM, 74.612 satış noktası cihazı ve para transferi için 233 merkezden oluşan geniş bir ağa sahiptir. Suudi bankaları arasında en büyük müşteri tabanına sahiptir.

Al-Rajhi Bankası internet sitesinde iki türlü murâbaha kartının olduğunu belirtmiş, bu kartlara çeşitli adlar koymuştur. Her kartın kredi limitini belirleyip fırsatlar tanımıştır. Kartın pazarlama tanıtımında ise asıl hedefin İslamî kriterler çerçevesinde borcu aylık taksitlendirmeyeyle esnek ödeme imkanını sağlamak olduğu açıklanmıştır. Platinum murâbaha kartı bankadan İslamî kriterler çerçevesinde ve alışılmış yöntemlerle kredi vermektir. Kart hesabına ilgili para yatırılır kart sahibi kartı satın alma işlemleri ve nakit para çekmek için kullanır. Bu finansmanlıktan aylık %1 kâr elde edilir.¹³⁸ Banka kârını senin kartından alacaklarının taksitlerine ekler. Aynı zamanda bu para müşterinin hesabına yatırılmaktadır. Müşteri bu paradan faydalanıp nakit para çekebilir ve bir şeyler satın alabilir veya geri kalan borcunu kapatabilir. Her iki kart arasındaki temel fark limitleridir.

1.3. Kartın Ürün Analizi

Burada belirttiğimiz mali ürün (satın alma emirli elektronik murâbaha sistemli kredi kartı) birleşik bir ürün olup içeriğinde satın alma emriyle murâbaha, elektronik ödeme kartı ve kredi kartından oluşmaktadır. Elektronik kart müşterinin kişisel

¹³⁷ <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/finansor/Sayfalar/finansor.aspx>

¹³⁸ <https://www.al-rajhibank.com.sa/ar/personal/credit-cards/cards/pages/platinum-visa-credit-card.aspx>; 06.04.2019.

bilgileri ve sahibinin kredi limitini içerdği gibi satıcı, alıcı ve aracı olan üç taraf arasında satış ve alış emirlerini barındırmaktadır.

Bankaların konvansiyonel murâbaha sistemlerinin işlemleri ile elektronik murâbaha kartı arasındaki en önemli fark İslamî bankalarda satın alma emirli bilinen murâbaha işlemlerini (satın alma talebi, sözleşme, satın alma işleminin aracılığı, ürünün satın alınması) murâbaha kartı yoluyla elektronik emirlerle kısaltmasıdır. Banka burada ürünün sahibi değildir. İşlemden de bankaya ait olmayan bir ürünün satışı söz konusudur. Bu işleme sahip olunmayan bir şeyin satışı adı verilmekte olup dinen yasaklanmıştır.¹³⁹

Faizsiz finans kurumunun, herhangi bir malı mülkiyetini devralmadan önce satmasının haram oluşu, Hz. Peygamber'in (a.s.) "Yanında bulunmayan malı satma!"¹⁴⁰ anlamına gelen buyruğuna ve "Hz. Peygamber (a.s), insanın maliki olmadığı varlığı satmasını yasakladı."¹⁴¹ anlamındaki rivayete dayanmaktadır.

Aynı zamanda karta para yatırarak hesapta yatırılan parayla karttan nakit çekim, havaleler yapılabilir. Ancak bu durum müşteri ve İslamî banka arasındaki banka satın alma emirli murâbaha sözleşmelerinde söz konusu olamaz.

Bu kart yurtdışında satın alma emirli murâbaha işlemlerinde kullanılabilir. Dolayısıyla kredi kartları gibi uluslararası özelliği taşımaktadır. Banka kartı kullanan müşterilere farklı avantajlar da sunulur. Belirli ürünlerde kampanya sağlanır. Kampanya kart geçerli olduğu müddetçe devam eder. Bankaların konvansiyonel murâbaha sistemi işlemlerinde müşteri ve banka arasında bir ürün üzerinde anlaşma sağlanır. Ayrıca elektronik satın alma emirli murâbaha sistemli kredi kartlarında bankalar çeşitli fırsatlar sunarak müşterileri cezbederler.

Elektronik murâbaha kartı müşteri ve satıcı olmak üzere iki taraflıdır. Ancak konvansiyonel banka murâbaha sistemli finansal işlemler banka, müşteri ve satıcı olmak üzere üç taraflıdır. Dolayısıyla satın alma emirli işlemlerde banka ve satıcı

¹³⁹ Tirmizî ve Nesai'nin rivayet ettiği "Yanında olmayan şeyi satma." hadisini delil.

¹⁴⁰ Tirmizî, *Sünen*, c. 3, s. 534.

¹⁴¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 1415, c.5, s. 66.

arasındaki satış işlemlerinden emin olunamaz. Kartlı işlemlerde müşteri elektronik ortamda güvenceler, aracı vb. ilgili bilgileri içeren sözleşmenin bentlerine ulaşır.

Elektronik murâbaha sistemli işlemlerin diğer farklı yönlerinden birisi de kartla satın alınan ürünlerin koruma güvencesinde olup satın alınanın kayıp, çalıntı veya zarar görme gibi durumlardan korunmasıdır.

Ailenin bütün fertlerine özel seyahat güvencesi programıyla kartla satın alınan seyahat biletleriyle kazalara karşı sigortalı olma avantajı, sağlık güvencesi ve seyahatle ilgili doğabilecek bütün sorunlara (sefer iptal, valiz çanta kaybı, gecikme...vb.) güvenceler bulunmaktadır.¹⁴²

2. BANKA KARTLARININ FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murâbaha sistemli kartların kullanımında genel kurallarda belirtilen dini kriterlere dikkat edilmelidir. Bu araştırmanın birinci bölümünde konvansiyonel satın alma emirli murâbaha işlemiyle ilgili fikhî değerlendirme yer alarak genel kurallar belirtilmişti.¹⁴³

2.1. Nakit Para Yatırma ve Çekme İşlemleri

Söz konusu bankanın elektronik sitesinde kartın tanıtımına yönelik verilen açıklamalara bakıldığında karta yatırılan paradan müşteriye nakit finansman sağlama, karttan para gönderme imkânı sunduğu ve bu finansmandan aylık %1 kâr elde ettiğine yönelik veriler görülür.¹⁴⁴ Bankanın verdiği bilgiler ışığında kartın sağladığı imkan ve alınan ücretler hususunda şu tespitlerde bulunmak mümkündür:

Yatırılan paradan ay içerisinde nakit çekme imkânı bulunmaktadır. Ancak bu hizmete karşılık olarak müşteriye aylık %1 kâr ödeme yükümlülüğü getirmektedir. Kartın mal ve hizmet satın alımlarında kullanılması ve özellikle taksitli alış-veriş işlemlerinde bu fazlalığın murâbaha bağlamında değerlendirilmesi mümkündür ve buna göre caiz olur. Fakat kartlardan nakit para çekiminde müşteriden istenen fazlalık murâbaha olarak değerlendirilemez. Zira burada herhangi bir alış-veriş söz konusu

¹⁴² <https://www.al-rajhibank.com.sa/ar/personal/credit-cards/cards/pages/platinum-visa-credit-card.aspx> erişim tar: 08. 09. 2019.

¹⁴³ bk. s. 7.

¹⁴⁴ <https://www.al-rajhibank.com.sa/ar/personal/credit-cards/cards/pages/platinum-visa-credit-card.aspx> erişim tar: 08. 09. 2019.

değildir. Buradaki işlem bir karz (borç) işlemidir ve talep edilen her türlü fazlalık (menfaat) faiz hükmündedir. Buna göre nakit çekimlerinde fazlalık talep edemezken, ürün/hizmet satın alımlarında aylık taksitlendirme işlemlerinde %1 kâr oranı kesintisi yapar.¹⁴⁵

Banka karta para yatırır ve müşteri karttaki parayı alış-verişte kullanırsa, talep edilen fazlalık yine caiz değildir. Çünkü karta yatırılan para borç hükmündedir. Banka malın bedelini bizzat satıcıya ödemelidir. Ürünün parasını kesinlikle müşterinin hesabına yatırmamalıdır.¹⁴⁶

Son olarak karta yatırılan paranın müşterinin yapacağı finansal işlemin güvencesi olması da mümkündür. Bu durum dini kriterin 3/2/3 numaralı fıkrasında geçmiştir.¹⁴⁷ Buna göre müşteri banka kartı ile altın, gümüş veya döviz satın alıp üye işyeri adına düzenlenen fişi imzalarsa bunların bedelini hükmi olarak satıcıya teslim etmiş sayılır. Bu hüküm, Uluslararası İslam Fıkıh Akademisinin “Müşterinin hesabıyla ilgili kayıtlar hükmi kabz sayılır.”¹⁴⁸ şeklindeki kararına dayanmaktadır. Buna göre banka kartıyla altın, gümüş veya döviz alınması durumunda fıkha göre zorunlu olan karşılıklı teslim gerçekleşmiş olmaktadır.

Elektronik murâbaha sistemli kartla yapılan finansal işlemin şer’i kurallara uygun hale getirilebilmesi için ya karz-ı hasen kullarına uygun olarak fazlalık talep edilmemesi ya da nakit para çekme özelliğinin tamamen iptal edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca bankanın karta nakit yatırma özelliğinin suiistimale açık olması sebebiyle, bankanın önceden karta para yatırma özelliğinin de iptal edilmesi yerinde olacaktır.

2.2. İşlem Yapımı Aşamasında Vekaletname

Vekâlet akdini Hanefî fakihler, “hukukî işlem yetkisinin veya koruma işinin vekile tevdi edilerek bir başkasının hukukî işleme yetkili kılınması”¹⁴⁹ Şâfiîler, “kişinin yetkisi dahilindeki niyâbete elverişli bir işi hayatında yapılmak üzere başkasına bırakması”¹⁵⁰, Hanbelîler, “akit ehliyeti olan birinin aynı durumdaki bir

---

¹⁴⁵ a.yer

¹⁴⁶ AAIOFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları* No:18. TKBB Yayın No: 10 ,2015, s. 207.

¹⁴⁷ AAIOFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları* No:18. TKBB Yayın No: 10 ,2015, s. 76-77.

¹⁴⁸ Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Kararı, Karar Numarası: 53 (4/6).

¹⁴⁹ Alâeddin es-Semerkandî, c.3 , s.227; Bâbertî, c.6, s.100)

¹⁵⁰ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, c.2 ,s. 217.

başkasını niyâbete elverişli bir hususta nâib belirlemesi”¹⁵¹ şeklinde tanımlar. Mâlikîler’in “kişinin siyasi emirlik ve ibadet dışı bir hakta ölümünü şart koşmaksızın başkasını kendine nâib yapması” şeklindeki tanımları¹⁵² devlet başkanının yönetici, kadı veya cami görevlisi tayin etmesi gibi idarî işlemlerle vasî tayinini vekâlet dışında tutma amacına yöneliktir. İslâmiyet gerek dinî gerek sosyal hayatta insanların ihtiyaçlarını ve karşılıklı ilişkilerde açıklık, güven ve kolaylığı esas aldığından belli şartlar çerçevesinde hem ibadetlerin ifasında hem hukukî işlemlerde başkalarını temsil ve onlar adına hareket etme imkânı tanımıştır. Hukukî temsilin en kapsamlısı ve en yaygını olan vekâlet iradî iken diğer temsil şekillerinden velâyet ve vesâyet kanunî/kazâîdir. Vekâlet iki taraflı bir hukukî muameledir, velâyet ve vesâyet ise tek taraflı hukukî işlemler olup kanun veya yargı kararına dayanır.¹⁵³

Mecelletü’l-Ahkâmî’l-Adliyye’nin 1449. maddesin şu şekildedir: Vekaletname bir kişinin başka bir kişiye bir işi gerçekleştirmesi için yetki verme işlemidir. Yetkiyi veren kişiye müvekkil, yetkiyi alan kişiye vekil denir. Fıkıh alimleri vekaletnamenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.” Bütün fıkıh alimleri vekaletnamenin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in döneminden itibaren günümüze kadar caiz olduğu kanaatine varmış olup bununla ilgili hiçbir Müslüman muhalefet göstermemiştir.¹⁵⁴

Vekâlet sözleşmesinin, bey’ akdinin bir çeşidi olan murâbahalı satışlarda da geçerlidir. Bunun aksini düşünmeyi gerektirecek herhangi bir delil söz konusu değildir. Satış ve diğer sözleşmelerde vekaletin caiz oluşuyla ilgili bankalar murâbaha satış işlemlerinde satın alma emri, vekaletnamenin kapsamını bazı hususlarda kısıtlaması gerekmektedir. Çünkü murâbaha satışlarında mutlak satışların aksine kârlı olmak gerekmektedir. Ayrıca murâbahada bankanın ürünü satın alma işleminde belirgin bir rolü olmalı, önce kendisi teslim almalı, sonra satın alma emrini verene malı teslim etmelidir. Bu yöntemle faizli bir işlem yapma riskinden kurtulmuş olunur ve elde edilen fazlalık kâr olarak mubah hale gelmiş olur.

¹⁵¹ Behûtî, *Keşşâfu’l-kinâ*, c.3, s. 461.

¹⁵² Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *eş-Şerhu’s-şagîr ‘alâ Muhtaşarı Halîl* c.6, s. 284.

¹⁵³ Bilal Aybakan, *vekâlet* maddesi “*TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2013. c.43., s.1.

¹⁵⁴ *Kuveyt fıkıh Ansiklopedisi*, c. 45, s. 5-8.

2.3. Bankanın Ürünü Gerçekte Temellük Etmesi Meselesi

Murâbaha satış işlemlerinde en önemli dini kriterlerden biri de satıcı konumundaki tarafın satacağı ürünü mülkiyetine almış olmasıdır. Bu mesele ilgili şu hususların dikkate alınması gereklidir:

Murâbahalı satış yapacak olan bankanın, mülkiyetini devralmadan önce bir malı satması haramdır. Dolayısıyla finans kurumunun asıl/ilk satıcı ile murâbaha sözleşmesine konu olacak malı almak için sözleşme yapıp bu malı hakikaten veya hükmen teslim alması, daha sonra da müşterisiyle murâbaha sözleşmesi akdetmesi gerekmektedir. Aksi halde yapılan satış sahih olmaz. Mal üzerinde tasarrufta bulunma imkânının alıcıya verilmesi veya malın teslimi anlamına gelen belgelerin teslim alınması durumunda hükmen teslim gerçekleşmiş olur. Finans kurumu ile ilk satıcı arasındaki ilk satış akdi batıl olup finans kurumu için tam bir mülkiyet ifade etmezse murâbaha satışı da geçersiz kabul edilir.¹⁵⁵

Bankanın mal bedelini kendisinin satıcıya ödemesi, işlemin faizli krediden ayrılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda bankanın satın alma emriyle müşterisine satmadan önce ürünü gerçekten ve hükmi olarak teslim aldığından emin olunmalıdır. Bütün şartları yerine getirerek satın alma emriyle murâbahalı satış gerçekleştirilirse doğru satış işlemi olup bundan doğacak hükümlere de riayet edilmelidir.

Murâbaha işlemini vekâlet vermek suretiyle yapma ihtiyacı ortaya çıktığında, murâbaha talebinde bulunan müşteri dışında üçüncü bir şahsa vekâlet vermenin tercih edilmesi hükmü, göstermelik işlemlerden kaçınma ve mülkiyetin murâbaha talebinde bulunan müşteriye ait olmasını sağlamak suretiyle karışıklığa sebep olmama düşüncesine dayanmaktadır. İşlem bu şekilde yapıldığında faizsiz finans kurumunun murâbaha işlemindeki asli fonksiyonunun daha net olarak anlaşılması ve finans kurumu ile müşterinin malın yarar ve zararlarıyla ilgili hak ve sorumluluklarının açıkça ayrıştırılması da sağlanmış olur.¹⁵⁶

Bu bilgilere istinaden murâbahada ürün satın alımında İslamî bankanın müşteriye vekil kılması istisnai durumlarda olmalıdır. Vekilin, faizsiz finans kurumunun adına temsilci olarak hareket ettiğini açıklamasının uygun olacağına dair

¹⁵⁵ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, s. 183.

¹⁵⁶ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*, s. 224.

hüküm, işlemlerin kontrol edilebilir şekilde yürümesini ve sözleşmelerin nihai taraflarının net olarak belirlenmesini sağlama düşüncesine dayanmaktadır.

Müşteriye malı kurum adına alması yönünde vekâlet verildiği zaman, faizsiz finans kurumunun belirli şartlarının tam olarak gerçekleşmesini sağlayacak tedbirleri alması gerekir. Bu tedbirlerin en önemlilerinden bazıları şunlardır:

Mümkün olduğu müddetçe, faizsiz finans kurumu mal bedelini satıcıya doğrudan kendisi ödemeli, mal bedeli vekâlet verilen müşterinin hesabına yatırılmamalıdır.

Satışın gerçekten var olduğunu gösteren belgeler satıcıdan alınmalıdır.

İslami bankanın sorumluluğu ile kurum nâm ve hesabına mal almak üzere vekil tayin edilen müşterinin sorumluluğunun birbirinden tam olarak ayrılması gerekir. Bu da müşterinin vekâleti ifa ettiğini ve malı satın alma talebini bildirmesi ile finans kurumunun bu satışı kabul ettiğini bildirmesi için gerekli sürenin geçmesi ile mümkün olur. Dolayısıyla vekâletin ifası ile murâbaha işleminin tamamlanıp sözleşmenin akdedilmesi arasında gerekli sürenin geçmesi gerekir.

Müşterinin faizsiz finans kurumunun vekili olması durumu dışında, murâbaha konusu malın finans kurumu adına satın alınmasıyla ilgili sözleşme akdedilirken hazırlanan belgelerin, sözleşmelerin ve faturaların müşteri adına değil finans kurumu adına düzenlenmesi temel kuraldır.

2.4. Kabz (teslim alma) ve Güvence

Satın alma emriyle murâbaha yoluyla ürünü satmadan önce kuruluşun ürünü teslim alması bankaların güvence mantığına dayanır. Ticari faaliyetlerde kâr en önemli faktördür. Aynı şekilde murâbaha yoluyla finansal işlemlerde çeşitli kriterler olup bu kriterlerden güvence ve risk alma gibi kâr oranını sınırlandırma kriterleridir. Dolayısıyla kâr gütmek isteyen ürünü güvence altına almak istemesiyle birlikte bozulma riskini de göze alır. Ancak bu işlemler mülkiyetin gerçekleşmesiyle olur. Bununla birlikte bir şeyin mülk sahibi olmak güvencesinin de sahibine ait olması demektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "haraç bir damana karşılıktır"¹⁵⁷ Buradaki harâc sözü ile kastedilen, satılan malın zatında var olan bir gelirden sağlanan fayda veya elde edilen semeredir.

---

¹⁵⁷ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. s. 205.

Hatib Şirbîni bu konuda şöyle der: Daman başkasının zimmetinde sabit olan bir hakkın sorumluluğunu almak, ya da bir şeyi hazır edeceğini taahhüt etmek veya sorumluyu bulma sorumluluğunu yüklenmektir.¹⁵⁸

Zerkeşî ise daman kavramını şöyle tanımlamıştır: Bir şeyden çıkarılan aynı hak, menfaat veya gelirdir. Eşya müşterinin elinde telef olduğunda tazmin sorumluluğu müşterinindir. İşte bu tazminat riskine istinaden harâç, yani o eşyadan istifade hakkı da müşteriye aittir. Bu anlayışı ifade etmek üzere “el-ğanem fi mukâbeleti'l-ğarâm” kaidesi de satın alınan şeyin müşteri elinde bozulması halinde tazmin sorumluluğu da ona aittir.¹⁵⁹

Bu finansal işlemi gerçekleştirmek murâbaha işleminde müşteri tarafından satın alma vaadinin olması, bankanın müşterinin kartla satın aldığı ürünü güvence altına almasıyla aynı zamanda olması gerekmektedir. Ancak bazı bilimsel toplantılarda dile getirildiği üzere¹⁶⁰ evla olan bu vaatten uzak durmak, bunun yerine bankanın murâbaha yoluyla satmak istediği ürünü satın alma talebini güvence altına almak ve müşteri lehine hıyarı’ş-şart koşulunu uygulamasıdır. Satın alma vaadiyle gerçekleşen işlemin, belirli bir süre içerisinde talepten cayma hakkını da müşteriye vermiş olmaktadır.¹⁶¹

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu da konuyla alakalı olarak şunları ifade etmektedir: “Hükmi teslimle yetinilebileceğine ve varlıkların teslim alınma şeklinin o varlıkların yapısına göre farklılık arz edeceğine dair hüküm, İslam dininin malın teslim alınmasıyla ilgili olarak belirli bir şekil ve yöntem ortaya koymayıp bunu örf ve teamüle bırakmasına dayanır. Ayrıca teslim ile güdülen gaye, mal üzerinde tasarrufta bulunulmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu amacın gerçekleşmesini sağlayan ve mal üzerinde tasarruf imkânı veren her yöntem malın teslimi anlamına gelir. Faizsiz finans kurumunun malı, müşterisine murâbaha yoluyla satmadan önce hakikaten veya hükmen teslim alması gerekir.”¹⁶²

¹⁵⁸ eş-Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, Bilimsel Kitaplar Yayınevleri, Şam: Daru'l-Kalem, 1994, 2/446.

¹⁵⁹ Ali Ahmed el-Nedvi, *el-Kavaidu'l-Fıkhiyye*, Şam: Daru'l-kalem, 2000, s. 407. Ayrıca bkz: Zerkeşî, Ebû Bekir, El Mansur fil Kavaid, Tahkik: Teysir Ahmed, Kuveyt Vakıflar Bakanlığı, Kuveyt, 1985, 2/119

¹⁶⁰ Ebû Ğudde, Absüssettar, *el-Masrafiyye el-islâmiyye, hasâisuhâ ve âliyâtuhâ, ve tatviruhâ*, el-Mu'temeru'd-düveli, Dimaşk, 2006, s. 15.

¹⁶¹ A.yer. 15.

¹⁶² AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. s. 485.

Murâbaha konusu olan malın teslim alınması, finans kurumunun malın helak olması durumunda doğacak sorumluluğu üstlenmesini de sağlamak üzere şart koşulmuştur. Bu da söz konusu malın sorumluluğunun satıcının uhdesinden çıkıp finans kurumunun uhdesine geçmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca satılan malın yarar ve hasarı ile ilgili hak ve sorumlulukların hangi aşamada finans kurumunun uhdesinden çıkıp müşterinin uhdesine geçtiğinin de tam olarak açıklığa kavuşturulması gerekir. Bu da murâbaha işleminin tarafları arasında malın mülkiyetinin intikal aşamalarını net olarak ayırtırmayı gerektirmektedir.¹⁶³

Bankanın murâbaha konusu malı müşterisine satmadan önce teslim almasının gerekli oluşuna dair hüküm, finans kurumunun malı müşterisine satmadan önce o malın zarar görmesi durumunda ortaya çıkan masraflara katlanmasını sağlamaya yöneliktir.

Varlıkların teslim alınma şekli, o varlıkların yapısına ve bunların teslimine dair örf ve teamüle göre farklılık arz eder. Teslim, fiziki olabileceği gibi hükmi de olabilir. Malın elden teslim alınması veya müşteriye ya da vekiline nakledilmesi durumunda fiziki/ gerçek teslim söz konusu olur. Ancak fiziki teslim bulunmasa bile alıcının tasarrufuna imkân sağlayacak şekilde tüm engellerin ortadan kaldırılması hâlinde hükmi ve itibari teslimden söz.¹⁶⁴ Taşınmaz malların teslimi, bunlar üzerinde fiilen tasarrufta bulunma imkânının verilmesi ve aradaki engellerin kaldırılması suretiyle olur. Dolayısıyla aradaki engeller kaldırıldığı hâlde müşterinin tasarrufta bulunmasına imkân sağlanmazsa teslimden söz edilemez. Taşınır malların teslimi ise, yapılarına göre değişiklik arz edebilir.¹⁶⁵

Malların yurt dışından satın alınması durumunda İslami bankanın veya vekilinin malla ilgili yükleme belgelerini teslim alması, malı hükmen teslim alması anlamına gelir. Güvenilir uygun yöntemlerle yönetilen antrepo idareleri tarafından düzenlenen ve malı simgeleyen depolamaya ilişkin belgelerin/antrepo beyannamesinin teslim alınması da aynı sonucu doğurur.¹⁶⁶

Şunu da belirtmek gerekir ki bankalar bu işlemlerde kendinde olmayan bir şeyi satmamaktadır. Çünkü vaad ve murâbaha sözleşmesi ve bankanın internet sitesindeki

¹⁶³ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. s. 492.

¹⁶⁴ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. s. 495.

¹⁶⁵ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. s. 496.

¹⁶⁶ AAOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. s. 498.

tanıtım metinlerinden satış işlemi esnasında banka ve satıcı arasındaki diyalog şeklini görememekteyiz. Aynı zamanda banka her satış işlemini onaylıyor mu, yoksa bu yetkiyi daha önce imzalanmış olan vekâletnameyle müşteriye mi vermektedir?

Banka ürünün alınmasıyla sahibi konumuna gelmiştir. Müşterinin teslim almasından önce üründe her hangi bir bozukluk bankanın sorumluluğundadır. İnternet sitesindeki açıklamada bu konuya yönelik açıklama şu şekildedir:

“Kartla satın alınan mal, kaybolmaya, çalınmaya ve bozulmaya karşı özel garanti programına dâhildir. Garantili ürünleri satın almak için kartla satın alınan ürünlerin garanti süresini uzatma yoluna gidilebilir.”¹⁶⁷ Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre banka, müşterinin kartla satıcıdan aldığı ürünü garanti altına almak istemektedir.

2.5. Menfaatlerin Fıkḥî Açıdan Değerlendirilmesi

Mal kavramının tarifi üzerindeki yaklaşımlar açıklanırken belirtildiği üzere Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhep, menfaatleri de mal kapsamı içinde görmektedir. Serahsî, menfaatlerin iki anda devam etmediğini, sürekli bir şekilde var olmadıklarını, menfaatlerin araz olduğunu, var olur olmaz ortadan kalktıklarını belirtir ve bu nedenle onların mal olmadığını söyler.¹⁶⁸ Konunun ilerleyen bölümünde meseleyi tekrar ele alarak şöyle der: ‘Menfaatler arazdır ve ayn ile kâimdir. Ayn ise cevherdir ve arazlar ona bağlıdır. Bu ikisi arasındaki farkı herkes bilir. Menfaatler iki vakitte varlığını devam ettirmezler (sürekli var olmazlar), ayn ise varlığı bir süre devam eder. Varlığı devam edenle etmeyen arasında fark çok büyüktür’.¹⁶⁹

Hanefî kaynaklarda menfaatin araz olduğu, varlığının ayna bağlı olduğu ve sürekli var olmadığı, peyderpey olduğu çokça geçmektedir.¹⁷⁰ Modern dönemdeki araştırmacılar da genel olarak menfaatin mal sayılması görüşünü benimsemişlerdir. Ali Hafîf; ‘menfaati mal sayan görüş daha tutarlı bir görüştür. Çünkü insanların örfüne uygun olan budur. Aynı şekilde insanların uygulayageldikleri muamele de bu

¹⁶⁷ <https://www.al-rajhibank.com.sa/ar/personal/credit-cards/cards/pages/platinum-visa-credit-card.aspx> 08. 09. 2019.

¹⁶⁸ Serahsî, *Mebsût*, c. 11. s. 79.

¹⁶⁹ Serahsî, *Mebsût*, c. 11. s. 80.

¹⁷⁰ İbn Âbidîn, a.g.e.,c. 9. s. 7; Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen Zeylâî, *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik*, Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1313, c.5. s. 275; Merğînânî, *el-Hidâye fi şerhi bidâyeti'l-mübtedi*, c.4, thk. Talal Yusuf, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l- Arabi, t.y., c.3. s. 230.

şekildedir. Bir şeyde menfaat yoksa ona rağbet edilmez' diyerek menfaatin mal olması görüşünü savunmuştur.¹⁷¹

Fahri Demir de mallarda asıl gayenin menfaatler olduğu görüşünü belirterek menfaatlerin mal sayılması görüşünün normal karşılanması gerektiğini söyler. Hatta Osmanlı Usul-i Muhâkemât Kanunu'nun 64. maddesinde belirtilen 'gerek a'yan, gerek menafî, gerek hukuk olsun, halk arasında tedavül edilegelen şeyler alelîtlak mal sayılır' maddesinin isabetli olduğunu söyledikten sonra menfaatin maddî mal değil gayri maddî mal olduğunu belirtir.¹⁷²

Aynı şekilde Mustafa ez-Zerkâ menfaat ve malla ilgili fukahânın görüşlerini verdikten sonra cumhurun görüşünün mâslahat, hikmet-i teşri ve hakların korunması açısından daha uygun olduğunu belirtir. Hatta menfaatin mal sayılmamasının dinde hiç delili olmadığını oysa mal sayılmasıyla ilgili birçok delil olduğunu ifade eder.¹⁷³

Mallardan elde edilecek menfaat olgusunda İslam hukuku açısından birtakım zorunlu şartları bulunmaktadır. Bu şartları maddeler halinde şöyle sıralamak mümkündür:

1. Anlaşmazlıklara sebep olmamak adına akde konu olacak menfaattaki cehaleti giderecek şartların belirlenmesi,

2. Menfaatin şüpheye mahal olmayacak şekilde miktarı ve cinsinin bilinmesi,¹⁷⁴

3. Menfaatin konusunun yasaklanan şeylerden değil¹⁷⁵, mübâhu'l-istîfâ yani istifade edilmesi caiz olan bir şey olması,

4. Menfaati satın alan kişinin, akdin konusu olan şeyden faydalanabilmeye güç yetirebilecek bir şey yani makdûru'l-istîfâ' olması¹⁷⁶. Mesela farenin binek olarak kiralanması, sakat veya felçli birinin terzilik için kiralanması doğru değildir.

¹⁷¹ Hafif, *Ahkâmü'l-Muâmelâti's-Ser'iyye*, s. 30.

¹⁷² Fahri Demir, *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, DİB Yayınları, Ankara 1988, s. 18.

¹⁷³ Zerkâ, a.g.e., c.3. s. 208.

¹⁷⁴ eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 3, s. 445.

¹⁷⁵ Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğni*. 1968, c. 5, s. 406.

¹⁷⁶ Alâüddîn Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Şanâ'i fi Tertîbi's-Serâ'i*, Beyrut, 1986, C. 4, s. 187.

5. Kiralanan maldan gerçekten faydalanılabilmesi. Bunun için kiralananın kendisinden yararlanılmaya elverişli olması gerekmektedir. Ayrıca yararlanmak için kiralayanın hangi faydalanma biçimiyle olursa olsun o maldan faydalanabilmesi şarttır.¹⁷⁷

6. Anlaşmazlıklara engel olmak için menfaatin tayin edilmesi¹⁷⁸, cinsinin açıklanması, çeşit ve işlevi gibi özelliklerinin tamamıyla veya teferruatıyla bilinmesi.¹⁷⁹

Bankalarda menfaati finanse etmek, bankaların sahip oldukları belirli hizmetlerin, kiralama politikasına uygun bir şekilde kiralanmasıyla gerçekleştirilmektedir. Fukahâ arasında ihtilafli olsa da menfaatin vadeli, ücretin peşin veya vadeli olması mümkündür. Buna göre finans mekanizması örnekteki gibi şu şekilde işlemektedir: İslami banka, eğitim hizmeti satın almak isteyen taraf (müşteri) adına bir eğitim kurumuyla müşterinin istediği vasıf ve şartlara göre anlaşır ve bu eğitim kurumundan hizmet satın alır. Bu satın alma işlemi, cehaleti ortadan kaldıracak son derece ayrıntılı bir şekilde belirlenmelidir. Daha sonra İslami banka, eğitim hizmetinden istifade edecek müşteri ile aralarındaki anlaşmaya göre aylık taksitlendirmeleri belirleyip menfaat/hizmet satın alma sözleşmesi imzalanır. İslamî finans kurumları, öncelikle hizmet satın aldıkları kurum ile “menfaat satın alma” sözleşmesini, daha sonra da müşteri ile konusu aynı olan vadeli bir sözleşme imzalarlar.¹⁸⁰

3. KREDİ KARTIYLA YAPILAN MURÂBAHA İLE İLGİLİ BAZI YANLIŞ UYGULAMALAR VE DÜZELTİLMESİNE YÖNELİK BAZI ÖNERİLER:

Murâbaha Karttan Nakit Çekim: Karttan nakit çekimden doğan aylık taksit ödeme işlemlerinde banka lehine kâr payı eklemek caiz değildir. Çünkü bu işlem faizli (riba)

¹⁷⁷ İbn Kudâme, *el-Mugnî*, c. 5, s. 340.

¹⁷⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn, *Mevâhibü'l-celîl li-şerhi Muhtaşarı Halil l*, Daru'l-fıkr, Beyrut, 1992, c. 5, s. 391.

¹⁷⁹ Alâüddîn Ebû Bekr el-Kâsân, *Bedâ'i'u's-Şanâ'i' fi Tertîbi's-Şerâ'i*, Beyrut, 1986, C. 4, s. 18.

¹⁸⁰ Mahmûd, Selîm eş-Şeviyât, *Mu'temer el-hadamâti'l-masrafiyye beyne'n-nazariyye ve't-tatbîk, Câmiatu Aclûn el-Vataniyye*, 2017, s. 17.

işlem sayılmaktadır. Bunun yerine müşteri, çektiği kadar parayı yatırması ve böylece kâr-z-ı hasen hükümlerinin uygulanması mümkün olabilir.¹⁸¹

Müşteri banka tarafından kart hesabına yatırılan parayı kullanır ve banka da vadesine göre bu meblağın üzerine kâr payı eklerse bu da caiz olmaz. Zira bu da bir çeşit menfaat doğuran borç verme işlemidir ve faiz çerçevesinde değerlendirilir.

Murâbaha kartıyla elektronik alışverişlerde müşterinin doğrudan satıcı ile muhatap olmaması, bankanın araya girerek, üçlü bir akit yapılması sağlanmalıdır. Çünkü murâbaha işlemi iki ayrı akdi gerektirmektedir. Böylece bu tür satış işlemlerinde ürünün risklerini göze alan, ürünü garanti eden ve gerçekte teslim alan öncelikle banka olmalıdır.¹⁸²

4. KULLANIŞ BİÇİMİNE GÖRE KREDİ KARTI İLE MURÂBAHA KARTININ KARŞILAŞTIRILMASI

Klasik bankacılığın yaygınlaşmasında hiç şüphesiz kredi kartlarının yeri büyüktür. Faizli yollarla işlem yapan bu bankalara alternatif olmak isteyen İslami bankaların da benzer ürünler geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Diğer bankacılık işlemlerinde olduğu gibi elektronik kart işlemlerinde de fıkhi kurallara uymak zorunda olan İslami bankaların bu hususta dikkat etmeleri gereken kurallar mevcuttur. Yukarıda genel olarak ifade ettiğimiz bu kuralların uygulamada ne kadar dikkate alındığı ise ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Çalışmamızın sonunda İslami bankacılık alanında faaliyet gösteren Al-rajhi Bank'ın elektronik kartı ile Türkiye Finans İslami banka'nın geliştirdiği Finansör katın bazı sorular çerçevesinde mukayesesini yaparak İslami kuralları ne derece uyguladıkları ortaya koymaya çalışacağız. Cevap aranması gereken temel sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kart işlem yapılacak mallarla ilgili bir sınırlama getiriyor mu?
2. Müşteri malı satın almadan önce bankaya haber veriyor mu?
3. Banka malı alıyor mu?
4. Maldaki ayıba karşılık malı iade (rücu hakkı) imkanı var mı?

¹⁸¹ Buhâri rivayet ettiği Altın altına, gümüş gümüşe, hurma hurmaya, buğday buğdaya, tuz tuza, arpa arpaya misli misline satılırken, biri fazla olursa faiz olur. İkisi de peşin olmak şartı ile, altını gümüşle [veya başka şey ile] fazla veya eksik fiyatla, alınıp satılabilir

¹⁸² Kabz (teslim alma) ve Güvence, s. 65.

5. Satıcının sunduğu garanti kapsamından başka bankanın verdiği garanti veriyor mu?
6. Müşterinin başka birine vekalet vermesi ile satın alma işlemi gerçekleşebilir mi?
7. Banka murâbaha akdindeki şartlara itibar ediyor mu?
8. Uluslararası piyasalarda kullanma imkanı var mı?
9. Kart sahibi nakit olarak para yatırıp çekebiliyor mu?
10. Bu kartlarla konusu menfaat (hizmet) olan alış-veriler yapılabilir mi?

Tablo 2: Özellik ve işlemleri açısından iki kartın karşılaştırılması

Al Rajhi Kart	Finansör Kart
Her türlü alış-verişte kullanılabilir	EFT/havale, döviz alış/satış işlemleri yapılamaz. Altın ve gümüş alış/satışı yapılamaz. Helal olmayan yiyecek ve içeceklerin satın alımında, para cezaları, vergi gibi alanlarda kullanılamaz.
Müşteri malı satın almadan önce bankaya haber verilmez	Müşteri malı satın almadan önce bankaya haber verilmez
Banka malı almaz	Banka malı almaz.
Kartla satın alınan ürünlerin koruma güvencesinde olup satın alınanın kayıp, çalıntı veya zarar görme gibi durumlarda banka garanti sunar	Satılan mal hukuki olarak satıcının garantisi kapsamındadır
Banka kart hamilini vekil tayin eder	Banka kart hamilini vekil tayin eder
Banka murâbaha akdindeki şart seçeneğine itibar etmez	Banka murâbaha akdindeki şart seçeneğine itibar etmez
Yurtdışında satın alma emirli murâbaha işlemlerinde kullanılabilir	Yurtdışında satın alma emirli murâbaha işlemlerinde kullanılmaz
Para yatırabilir ve çekebilir	Para yatırılabilir ama çekilemez
Menfaat satın alımlarında kullanılır	Menfaat satın alımlarında kullanılır

SONUÇ

Bu araştırmada esas olarak katılım bankalarının murâbaha yöntemi ile yaptıkları yeni uygulamaların fıkıh açısından değerlendirilmesi ve bu uygulamaların modern kredi kartı uygulamaları ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Teorik olarak güvene dayalı alışveriş olarak betimlenen Murâbaha uygulamasının İslam’a uygun bir yöntem olduğu söylenebilir. Ancak bu uygulamanın bankalar tarafından yanlış şekilde uygulanıyor olması murâbahanın İslam’a uygunluğuna dair olan güveni sarsmaktadır. Günümüz şartlarında eski geleneksel fıkıh kurallarını banka uygulamalarında gerçekleştirmek zorlaşmıştır. Ancak İslam’ın benimsediği ilkelere aykırı uygulamalara yönelik alternatif uygulama arayışları da İslam dünyasında hız kazanmıştır. Değişen toplumsal ve ekonomik şartlara paralel olarak gelişen modern uygulamaların İslam fikhıyla uyumlu hale dönüştürülmesi amacıyla AAOIFI gibi yeni kuruluşlar kurulmuştur.

Bu çalışmada bankacılık ile ilgili işlemlerin yanı sıra yeni kurulan ve günümüz yaşam şartlarına uyarlanmış olan fıkıh kuralları çerçevesinde İslamî bankaların murâbaha uygulaması değerlendirilmiş ve uygulamanın yanlış boyutlarına dikkat çekilerek düzenlenmesine yönelik çabalara bir katkı amaçlanmıştır. Zira birçok banka murâbaha uygulamasının tam anlamıyla İslam fikhına uygun şekilde tatbik edilmesini, kâr kaybı gibi kaygılar nedeniyle tercih etmemektedirler. Aynı zamanda toplumun faizli uygulamalara talebi bankaların bu yolda alternatif arayışlarından da alıkoymaktadır.

Bankaların yaptığı hataların oluşmasında klasik murâbaha ve modern murâbaha arasındaki farkların da sebep olduğu söylenebilir. Zira klasik murâbaha uygulamasında müşterinin güvenliği esas alınmışken modern kredi sisteminde sermaye sahiplerinin menfaatini güvene alan uygulamalar baskındır. Örneğin değişken kâr oranlı murâbaha uygulamasında kârın oranı ancak ödeme aşamasında belirlenmiş olması gerekirken sermayenin miktarı işlemin başında belirlenmektedir. İşlemin başında değer bilinememesi fikhî açıdan hatalı bir durum oluşturmaktadır. Aynı şekilde uluslararası emtiada murâbaha sisteminde gözle görülmeden yapılan satış meselesinde Din alimleri ihtilafa girmişlerdir. Bir kısmı ürün eğer satıcıya ait, teslimatı mümkün ve tamamen bilinecek derecede özellikleri anlatıldıysa gözle görülmeden

yapılan işlemi caiz olarak değerlendirmişlerdir. Ancak ürün elinde olmadan ücreti alındıktan sonra temin edilmiş olacak ise bu fıkıh açısından hatalı bir durumdur.

Klasik murâbahada ilk akdın niteliği, satıcının sorumlulukları ve malın bedeli gibi konular tartışılırken çağdaş murâbahada vade, garanti, vekalet ve teslim gibi konuların ele alınmasından kaynaklı fikhî açıdan hatalar oluşmaya başlamıştır. Bu sebeple günümüz İslam bankalarının yaptıkları yeni uygulamalar fıkıh kurallarının dışında özellikler barındırmaktadır. İki İslamî bankanın murâbaha uygulamaları olan Finansör ve al-Rajhi kartları ayrı ayrı değerlendirildi ve sonrasında karşılaştırma yapılmıştır. al-Rajhi karttaki en büyük sorun olarak nakit para çekilebiliyor olması ve kullanılacak sektörlerin belirlenmemiş olmasıdır. Müşteri banka tarafından belirlenen limit kadar kartıyla bir şey satın alır ve limiti aşmaz ise aylık taksiti geri ödemesinde banka müşteriden kâr payı almadan parasını aylık taksitle geri almalıdır. Aksi durum caiz değildir. Finansör kartta ise bu durum söz konusu değildir. Nakit çekim yoktur ve sektörler belirlenmiştir. Ancak iki kartta da mevcut olan vekâletname gerçek murâbaha sistemine uygun değildir. Murâbahada bankanın ürünü satın alma işleminde belirgin bir rolü olmalı önce kendisi tüm riskleriyle teslim almalı sonra satın alma emrini verene teslim etmelidir. Bu şekilde faizli finansal işlemden uzak durulmuş ve elde edilecek fazlalık kâr olarak isimlendirilecek şekilde mubah hale gelmiş olur.

Son olarak iki bankanın murâbahaya dayalı uygulamalarını değerlendirdiğimizde her ikisinde de fikhî açıdan bazı sorunlar olduğu görülmektedir. Ancak Finansör kartın EFT/havale, döviz alış/satış işlemleri yapılamaması, alkollü içecek ve tek el ürünlerinin satışı, finansal olmayan kuruluşlar, borsa komisyoncuları/aracıları, kumarhaneler ve şans oyunları, kuyumcular, mahkeme ve para cezaları, kontör, vergi, fatura, sigorta ödemeleri ile araç alımında kullanılamaması, buna mukabil al-Rajhi kartın bu sayılan ürün, sektör ve ödemelerde kullanılıyor olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye Finans Katılım Bankasının, al-Rajhi Banka göre fikhî sınırları daha fazla dikkate aldığı sonucunu çıkarmamıza imkan vermektedir.

KAYNAKLAR

- Abdullah b. Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1405.
- Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr* (nşr. Ali Abdülhamîd Ebû'l-Hayr - M. Vehbî Süleyman), Beyrut 1419/1998.
- Abdussettâr Ebû Ğudde, "*Bitâkatü'l-i'timân*", Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî
- Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, İbn Teymiyye, *Mecmû'l-fetâvâ*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2012.
- Abdürrezzak Rahim el-Heytemî, *el-Mesârifu'l-islâmiyye, beyne'n-nazariyye, ve't-tatbîk*, Dâru Üsâme, Ürdün, 1998.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (nşr. Şuayb el-Arnaût v.dğr.), Beyrut 1416/1995.
- AKHAN, Ahmet, *Katılım Bankaları İle Mevduat Bankaları'nın Müşteri Odaklılıklarının Karşılaştırılması*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, 2010.
- AKTEPE, İshak E. *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, İstanbul, 2010.
- Alâeddin es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-fukahâ'*, Beyrut 1405/1984.
- Ali Ahmed el-Nedvi, *el-Kavaidu'l-Fıkhiye*, Şam: Daru'l-kalem.
- AOIFI, *Faizsiz Bankacılık Standartları*. Türkiye katılım bankaları birliği yayın, İstanbul 2012.
- Bacha, Obiyatullah Ismath, *Islamic Finance and Sukuk*, INCEIF Brand Manual, Malesia, 2013,
- BAYINDIR Servet, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet yayınları, İstanbul, 2005.
- Bilal Aybakan, *vekâlet* maddesi “*TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2013
- BİLMEN Ömer Nasuhi, *Hukuki İslamiyye kamusu*, ys. ts.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmâil . *el-Câmi 'u's-sahîh*

Buhûtî, Mansûr b. Yûnus. er-Ravdu'l-Murbi' Şerhu Zâdi'l-Müstekni'. yy.:

Müessesetü'r-Risâle, ty..

CEBECİ İsmail, Modern İslam İktisadî Literatüründe Murâbaha Tartışmaları, 2010

Chapra, Mohammad Umar, Konvansiyonel ve İslami ekonomi hakkında geniş bilgi için bkz.;, *What Is Islamic Economics, Islamic Development Bank*–Islamic Research and Training Institute, Jeddah (Kingdom of Saudi Arabia), 200

CIBAFI . <http://cibafi.org/About>. 05. 07. 2018.

CIBAFI. <http://cibafi.org/About>.

Kutb ed-Derdîr, Ebû'l-Berekat Ahmad b. Muhammed b. Ahmad Adevi Derdir. eş-Şerhü'l-kebir ala Muhtasari Halil. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1427/2006.

Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*, Kahire 1328

Dİ MARIA ANGELA, “Islamic Finance – Principles And Characteristics”, Filippo Di Mauro - Pierluigi Caristi - Stéphane Couderc - Angela Di Maria - Lauren Ho – Baljeet Kaur Grewal – Sergio Masciantonio - Steven Ongena - Sajjad Zaher, *Islamic Finance In Europe*, European Central Bank - Occasional Paper Series, 146, Frankfurt, 2013

Doğan Mesut, “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2013

Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani Şevkani, *Neylul- evtâr*, Beyrut: 1989

Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî. *el-Mebsût*, Beyrut, daru elmarifa 1989.

EBÛ ĞUDDE, Abdussettâr, "Bitâkatü'l-i'timân", MMFİ, XII.

EBÛ ZEYD, Abdülazîm. *Bey'u'l-murâbaha ve tatbikatühü'l-muâsıra fi'l-mesârifi'l-İslâmiyye*. Şam: Dâru'l-fikr, 2004.

EBÜ'L-KÂSİM Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, el-Mu'cam El Avsat – 5/363.

Ebü'l-Kasım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb El-Lahmi Et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, Beyrut 1403/1983.

Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî

Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî , *el-Înâye*, Kahire, 1970.

el-BEHÛTÎ, Şeyh Mansûr b. Yûnus b. Salâhaddin el-Hanbeli, *Keşşafu'l-Kina*, Beyrut, 2009.

el-BEHVETÎ, Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu'l-kenâ'*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut ts.

el-KÂSÂNÎ, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedâi'u's-sanâi'*, dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2. bs. Beyrut 1986.

el-MÂVERDÎ, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *el-Hâvi'l-kebîr*, y.y. t.y.

El-Merginânî, ALÎ b. Ebi Bekr Abdulcelîl El-Fergânî , *el-Hidaye*, Darü'l-Ferfur, 2006

En-NEDEVÎ, Ali Ahmed, *el-Kavaid El Fıkhiye*, Daru'l-kalem, Şam, 2000.

En-NEVEVÎ, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, el-Mecmu, Mısır Fikir yayın evi t.y.

er-Ramlî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza El-Ensari Er-Remli, *Nihâyetu'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-minhâc*, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 2005.

eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb*, Matbaatu'l-halebî, Halep 1960.

Eş-Şirbini. Muhammed b. Ahmed El-Hatîb El-Mısri , *Muğni'l-muhtaç*, Darü'l-Hadis , 2006.

Fahri Demir, *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, DİB Yayınları, Ankara 1988

Feridun Kaya, *Türkiye’de Kredi Kart Uygulaması*, İstanbul, 2009

Gayet-ül Münteha,

Hafif, ali *Ahkâmü’l-Muâmelâti’ş-Şer’iyye*, Darü'l-Fikri'l-Arabi, 2005.

Hâmid Mire, *‘Ukûdu’d-temzîl el-müstecidde, fî’l-mesârifi’l-islâmiyye*, Dâru’l-meymân, Beyrut 2011.

Hamza Aktan, “İstisnâ’ TDV İslâm Ansiklopedisi’nin 23. cildinde, 393-396 numaralı 2001.

Hassan, m. kabir *Forward Lease Sukuk in Islamic Capital Markets: Structure and Governing Rules*, Hardcover 2018

HATİB eş-ŞİRBİNİ, Muhammed b. Ahmed, *Mugni’l-Muhtac ilâ marifeti Elfazi’l-Minhac*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998.

HOŞLAN Özkan Cavit, *Kredi Kartı Hamilinin Hukuki Durumu*, İÜSBE, (Basılmamış yüksek lisan tezi)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c4d6ffb0f5550.79504166 , 08.12. 2018

<https://www.al-rajhibank.com.sa/ar/personal/credit-cards/cards/pages/platinum-visa-credit-card.aspx>

<https://www.isdb.org/ar>. 2018.

<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/finansor/sayfalar/finansor.aspx>

IFSB. https://www.ifsb.org/ar_index.php.

International Islamic Fiqh Academy, <http://www.iifa-aifi.org/iifa> 2018

IRTI <http://www.irti.org/Arabic/Pages/default.aspx>.

İBN ABİDÎN, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz b. Ahmed b. Abdurrahim ed-Dimeşkî, *Reddû’l-muhtâr ‘ale’d-Dürri’l-muhtâr şerhu Tenvîri’l-ebsâr*, (nşr. Adil Ahmed Abdulmecid; Ali Muhammed Muavvez), Dâru’l-Kütübü’l-ilmiyye, Beyrut 1994.

- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulazîz, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'lmuhtâr*, Beyrut, 1415/1995.
- İBN HACER, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heytemi, *Tuhfe*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, ts.
- İBN HANBEL, Ahmed *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 2001.
- İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire 1347.
- İBN HUMÂM, Kemâleddin, es-Sivasî, *Fethu'l-Kadir*, 2. baskı, Beyrut, ts.
- İBN NÜCEYM Zeynuddin b. İbrâhim, *el-Bahru'r-râik şerhu kenzi'd-dekâik*, 2. bs. Dâru'l-kitâbi'l-İslâmî, ts.
- İBN NÜCEYM Zeynuddin b. İbrâhim, *el-Bahru'r-râik şerhu kenzi'd-dekâik*, 2. bs. Dâru'l-kitâbi'l-İslâmî, ts.
- İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire, ts.
- İBNİ KUDAME, el-Mugnî Mısır Arap Cumhuriyeti kütüphanesi yayınları, 1995.
- İBN-İ SEM'ANİ, *Kavaid al'adilat fi al'usul*, Dârü'l-Kütübü'l-ilmiyye, 1997.
- İbnü'l-Esîr el-Cezerî, *Câmi'u'l-usul*, Ensar yayınları, 2008
- İbrahim Kâfî, "Murâbaha", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2006. Dönmez
- İsmail Cebeci, *Modern İslam İktisadî Literatüründe Murâbaha Tartışmaları*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 2017
- KADİHAN, Fahreddin, Hasan b. Mansur el-Uzcüdi, *Fatva Kadıhan*, fetava-yı hindiye ile birlikte) Beyrut, 1980.
- Kâdîhân, Fahreddin, Hasan b. Mansur el-Uzcüdi, *Fatva Kâdîhân*, Beyrut: 1980
- KAPICI, NAZAN, Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi 07/2018.
- Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan *fıkıh ansiklopedisi*

Mahmûd, Selîm eş-Şevîyyât, *Mu'temer el-hadamâti 'l-masrafiyye beyne 'n-nazariyye ve 't-tatbîk*, Câmîatu Aclûn el-Vataniyye, 2017

MALİK B. ENES b. Malik b. Amir el-Asbehi el-Medenî, *el-Muvatta*, thk. Beşşar Avvâd Maruf, Mahmud Halil, nşr. Müessesetü'r-risâle, 1412

Mansûr b. Yûnus el-Behûtî, *er-Ravdu'l-murbi'*, Riyad: Mektebetü'r-Riyâd el-Hadîse, 1390.

Mansûr b. Yûnus el-Behûtî, *Keşşâfu'l-kınâ'*, (thk. Hilâl Mustafa Hilal), Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1402

Mecelle-i Ahkam-ı Adliye'nin, Diyanet İşleri Bakanlığı Dini Yayınlar Müdürlüğünc.

Mecmeu'l-fikhi'l-islâmî,

Mecmeu'l-fikhi'l-İslâmî, *Multaka'l-murâbaha fi'l-benki'l-bilâd*, 2013.

MERĞÎNÂNÎ, *el-Hidâye* (thk. Muhammed Muhammed Tâmir ve Hâfız Âşûr Hâfız), Dâru's-selâm, Kahire 2006.

Merğînânî, *el-Hidâye fi şerhi bidâyeti'l-mübtedi*, thk. Talal Yusuf, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l- Arabi, 1995.

Mervyn K. Lewis, *Handbook of Islamic Banking*, Edward Elgar Publishing Limited, Northampton Massachusetts USA, 2007.

Muhammed Ali el Korri, *Murâbahât es-sil'i'd-düveli*, 14. Bilimsel Sempozyumu, Melik Abdülaziz Üniversitesi, Mecelletu külliyyeti's-şeria, *Uluslararası Murâbah*, İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi

Muhammed Ali el Korri, *Uluslararası Murâbaha*, İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi

Muhammed ali el-Karevî, *Murabehât sil' ed-düveli*, Câmîatu Abdülmelik, Riyad 2015,

Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *eş-Şerhu 'ş-şagîr 'alâ Muhtaşarı Halîl*

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Meḥâric fi'l-ḥiyel*, Mektebetü's-sekâfeti'l-islâmiyye, Beyrut 1999.

- Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1998.
- MUHAMMED, Abdulhalim Ömer, *Uluslararası Emtia Sözleşmeleri ve Şartları: Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi*, 2002.
- Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref En-Nevevi *el-Mecmû*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye,
- Osman Nihat Yılmaz, *Faizsiz Bankacılık İlkeleri*, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010
- ÖMER Muhammed Abdulhalim, *Uluslararası murâbaha sistemi, uluslararası ürünün tanımı*.
- ÖZSOY İsmail, *Türkiye 'de Katılım Bankacılığı*, İstanbul, TKBB, 2011.
- Sahnûn, *el-Müdevvenetü 'l-kübrâ*, Kahire 1324
- SERAHSÎ, el-Mabsut, Darul Fikir Yayınları, Beyrut, 1989.
- Siddîk Muhammed Emîn ed-Darîr, "*Bitâkatü'l-i'timân*", Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî
- Şehâbeddin el-Kârâfî, *el-Furûk* (nşr. M. Revvâs Kal'acî), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife).
- ŞUPİR, Muhammed, *Çağdaş Finansal işlemler*, Şam, Daru'l-kalem, 2014.
- Tabarâni, Ebi'l-Kasım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb El-Lahmi Et-Taberâni *el-Mu'camu 'l-Avsat*, Darü'l-Hameyn, 1995.
- Taberânî, *el-Mu'cemü 'l-evsat*, 1415,
- Teysir Ahmed, Kuveyt Vakıflar Bakanlığı, Kuveyt, 1985
- TİRMİZÎ, *Sünenü 't-Tirmizî*, Beyrut, 1978.
- TUNÇ Hüseyin, *Katılım Bankacılığı*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010.
- Tühfetü 'l-Muhtac*,
- TÜRKİYE KATILIM Bankaları Birliği, Faizsiz Finans Sözlüğü, 2018.

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Kararı, Karar Numarası

Vehbe Muhammed ez-Zuhaylî, "*Bitâkatü'l-i'timân*", Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî

VEHBE, Muhammed ez-Zuhaylî, "*Bitâkatü'l-i'timân*" 2014.

YANPAR, Atila, *İslamî Finans: İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, Yayıncılık, İstanbul, 2014.

YAŞAROĞLU m. Kâmil, ISAM, İslâm Konferansı Teşkilâtı/ İslâm Fıkıh Akademisi

YILMAZ Osman Nihat, *Faizsiz Bankacılık İlkeleri*, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010.

ZAHARİ Shangugam, Bala, *Zaha Rina, A Primer On Islamic Finance*, Research Foundation of CFA Institute, 2009.

ZERKA, M. Ahmet, Neccar, A. Muhammed, *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*, H. Karaman (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul, 2011.

ZERKÂ, Mustafa Ahmed *el-Medhalü'l-fıkhıyyü'l-âm* (Dımaşk, 1387/1968

Zerkeşî, Ebû Bekir, El Mansur *fil Kavaid, Tahkik*.

Zeylaî, Fahreddin Osman b. 'Ali b. Mihcen, Tebyînu'l-Hakâyık Şerhu Kenzi'd-Dekâik, Bu - lak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye; 1314 (Birlikte: Şelebî, Şihâbüddîn Ahmed, Hâşiye 'alâ Kenzi'd-Dekâik).